

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

SİVEREK'TE SOSYAL VE DİNİ HAYAT

TUBA ÖKENEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
PROF. DR. BÜNYAMİN SOLMAZ

KONYA-2019



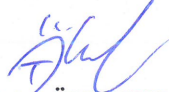
T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Tuba ÖKENEK		
	Numarası	128102061007		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı / Din Sosyolojisi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Siverek'te Sosyal Ve Dini Hayat			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.


Tuba ÖKENEK



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Tuba ÖKENEK
	Numarası	128102061007
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı / Din Sosyolojisi Bilim Dalı
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Bünyamin SOLMAZ
	Tezin Adı	Siverek'te Sosyal ve Dini Hayat

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan "Siverek'te Sosyal ve Dini Hayat" başlıklı bu çalışma 08/07/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Bünyamin SOLMAZ	
2	Dr. Öğrt. Üyesi	Arif KORKMAZ	
3	Dr. Öğrt. Üyesi	Ali BAYER	

ÖZET

Çalışmamızın konusu Siverek’te sosyal ve dini hayatın incelenmesidir. Konunun teorik boyutunun yanı sıra pratik boyutuyla da incelenmesi planlanmış olup bu maksatla mülakat tekniği ve anket çalışmasından yararlanılmıştır.

Anadolu’nun birçok şehri gibi Siverek de milattan önceye dayanan kadim bir tarihe sahiptir. Araştırmamızın amacı da Siverek ilçesindeki sosyal ve dini yaşamın ortaya çıkarılma çalışmalarına katkıda bulunmak, zamana bağlı olarak değişen toplumumuzda dinin konumunu tespit etmeye çalışmak; toplumun inanç ve yaşayışlarını belirleyerek ülkemizdeki dini yaşayış gerçeğini daha derinlemesine anlamak ve de din sosyolojisi çalışmalarına katkı sunmaktır.

Önemli bir sosyal kurum olan din Türk toplumunun manevi yaşantısına etki etmekle birlikte, kutsalla olan ilişkisini düzenleyerek değerlerin, toplumsal ilişkilerin, ahlaki hayatın temelini oluşturur. Bu açıdan din, sosyolojik araştırmalarda ele alınması gereken önemli bir sosyal gerçekliktir. Zaman ilerledikçe sanayileşme ve kentleşmeyle beraber toplumların sosyo-kültürel yapısında büyük değişikliklerin yaşandığı bilinen bir gerçektir. Gayemiz, bu değişimlere bağlı olarak, birey ve toplum bazında önemli bir faktör olan dinin, toplum içinde aldığı şekli ve topluma olan etkisi ile bireylerin yaşantısında oldukça etkili olan sosyal faaliyetlerin incelenmesidir.

Anahtar Kelimeler: Siverek, Sosyal Hayat, Dini Hayat, Kültürel Yapı, Toplumsal Değişim.

ABSTRACT

The subject of our study is the study of social and religious life in Siverek. In addition to the theoretical dimension of the subject, it is planned to examine the practical dimension and interview technique and survey study is used for this purpose.

Like many cities in Anatolia, Siverek has an ancient history dating back to the millennium. The aim of our research is to contribute to the emergence of social and religious life in Siverek district and to try to determine the position of religion in our changing society in time; to understand the beliefs and lives of the society and to understand the reality of religious life in our country and to contribute to the studies of sociology of religion.

Religion, which is an important social institution, influences the spiritual life of Turkish society, but it is the basis of values, social relations and moral life by regulating its relationship with the sacred.

In this respect, religion is an important social reality that needs to be addressed in sociological research. As time progresses, it is a known fact that there are big changes in socio-cultural structure of societies together with industrialization and urbanization. Our aim is to examine the social activities which are very effective in the life of individuals with the effect of religion on the society and society, which is an important factor on the individual and society based on these changes.

Keywords: Siverek, Social Life, Religious life, Cultural Structure, Social Change.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ	vi
KISALTMALAR	ix
ÖNSÖZ	x
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	1
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	1
3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİ, UYGULAMA VE SINIRLARI ..	1
4. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEM VE EVRENİ	2
4.1. Veri Toplama Süreci	3
4.2. Faktör Analizi	4
4.3. Güvenilirlik Testi	7
5. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ	8
BİRİNCİ BÖLÜM: SİVEREK YÖRESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ	10
1. COĞRAFİ KONUMU	10
2. TARİHİ	12
2.1. Siverek'in İlçe Statüsüne Düşürülmesi	15
3. NÜFUSU	18
4. EKONOMİK ÖZELLİKLERİ	18
5. KÜLTÜREL ÖZELLİKLER	19
6. GÜNDELİK YAŞAMLA İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR	21
6.1. Doğumla İlgili Adet ve İnanışlar	21

6.2. Evlilik İlgili Adet ve Uygulamalar.....	22
6.3. Sünnet Merasimi ve Kirvelik.....	23
6.4. Cenaze ve Taziye	24
7. DİNİ DAĞILIM, ETNİK DURUM VE DİL	26
8.EĞİTİM DURUMU	28
9. SOSYAL VE DİNİ HAYAT	29
9.1. Aile Hayatı	29
9.2. Toplum Yapısı.....	30
9.3. Dini Hayat	31
9.4.Siverek’te Din-Toplum İlişkileri.....	32
İKİNCİ BÖLÜM:ARAŞTIRMA ALANINDA ELDE EDİLEN BULGULAR	45
1. DEMOGRAFİK VERİLERLE İLGİLİ BULGULAR.....	45
1.1. Katılımcıların Cinsiyet, Yaş ve Medeni Durumlara Göre Dağılımı ...	45
1.2. Eğitim Durumlarına Göre Dağılım	47
1. 3. Mesleki Statülere Göre Dağılımı	48
1. 4. Katılımcıların Ekonomik Özellikleri	49
2. SOSYAL HAYATLA İLGİLİ BULGULAR	50
3. DİNİ HAYATLA İLGİLİ BULGULAR	67
1. İnançla İlgili Bulgular	67
1.1. Allah inancı	67
1.2. Hz. Muhammed’in Peygamberliğine İnanma Durumu	68
1.3. Kur’an İnancı.....	68
1.4. Ahiret İnancı.....	69
1.5. Kader İnancı İle İlgili Düşünceler	70
1.6. Bazı İnançlar.....	72
2. Dinin Pratik Yönü İle İlgili Bulgular/Dini Yaşayış	80

2.1. Namaz Kılma.....	80
2.2. Oruç Tutma	89
2.3. Zekat Verme.....	91
2.4. Dua.....	93
3. Haramlarla İlgili Tutumlar	97
4.Okullarda Seçmeli ve Zorunlu Olarak Okutulan Dini Derslere Yaklaşım	102
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	109
KAYNAKÇA.....	112
Kaynak Kişiler:	116
ANKET FORMU	117

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Örneklemin Cinsiyete Göre Dağılımı	45
Tablo 2: Örneklemin Yaşa Göre Dağılımı	46
Tablo 3: Örneklemin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı	46
Tablo 4: Örneklemin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	46
Tablo 5: Cinsiyet/ Eğitim Durumu Arasındaki İlişki	47
Tablo 6: Örneklemin Mesleki Durumlarına Göre Dağılımı	48
Tablo 7: Örneklemin Aylık Ortalama Gelir Durumuna Göre Dağılımı	49
Tablo 8: Ailenin Fert Sayısına Göre Dağılımı	50
Tablo 9: Beraber Oturulan Kişilerin Durumuna Göre Dağılımı	50
Tablo 10: Etnik Duruma/Ana dile Göre Dağılımı	51
Tablo 11: Evde En Çok Konuşulan Dile Göre Dağılımı	51
Tablo 12: Ana Dil(Etnik Durum) ile En Çok Konuşulan Dil Arasındaki İlişki	52
Tablo 13: Örneklemin Kitle İletişim Araçlarını Kullanma Durumuna Göre Dağılımı	52
Tablo 14: Sözlü, Yazılı, Görüntülü Basından En Çok Takip Edilen Program Türüne Göre Dağılımı	53
Tablo 15: İnternet Ortamında Bulunan Sosyal Paylaşım Sitelerinden En Çok Hangisinin Kullanıldığı Durumuna Göre Dağılımı	54
Tablo 16: Çok Eşlilik Konusundaki Düşünceler	55
Tablo 17: Cinsiyet / Çok Eşlilik (Çok Karınlılık) Arasındaki İlişki	55
Tablo 18: Kadının Ev Dışı Ortamlarda Çalışması ile İlgili Düşünceler	57
Tablo 19: Cinsiyet/ Kadının Ev Dışı Ortamlarda Çalışması ile İlgili Düşünceler	58
Tablo 20: Dindarlık Düzeyi/ Kadının Ev Dışı Ortamlarda Çalışması ile İlgili Düşünceler	58
Tablo 21: Eş ve Çocuklarının Nasıl Giyinmeleri Gerektiği Konusundaki Düşünceler	59
Tablo 22: Dini Nikah Konusundaki Tutuma Göre Dağılım	60
Tablo 23: Eş Seçimi İle İlgili Tutumlar	61
Tablo 24: Flört Hakkındaki Düşünceler	61
Tablo 25: Cinsiyet/ Evli Olmayan Kız ve Erkeklerin Özel Yaşamında Serbest Hareket Edebilmeleri (Flört) Durumu	62
Tablo 26: Eğitim/ Evli Olmayan Kız ve Erkeklerin Özel Yaşamında Serbest Hareket Edebilmeleri (Flört) Durumu	62
Tablo 27: Evli Olmayan Kız ve Erkeklerin Özel Yaşamında Serbest Hareket Edebilmeleri (Flört) / Dindarlık Düzeyi	63
Tablo 28: Arkadaşlık, Komşuluk İlişkisinde Dindarlığın Önemi Hakkındaki Düşünceler	64

Tablo 29: Arkadaşlık, Komşuluk İlişkisinde Dindarlığın Önemi Hakkındaki Düşünceler/ Bireyin Dindarlık Düzeyi	65
Tablo 30: Allah İnancı Hakkındaki Düşünceler	66
Tablo 31: Örneklemin Peygamber İnancı İle İlgili Tutumu	66
Tablo 32: Örneklemin Kur'an-ı Kerim'in Kıyamete Kadar Yeterliliğine İnanç Durumuna Göre Dağılımı	67
Tablo 33: Örneklemin Ahirete İnanma Durumuna Göre Dağılımı	68
Tablo 34: Örneklemin Kadere İnanma Durumuna Göre Dağılımı	68
Tablo 35: Kader İnancı/ Yaş Arasındaki İlişki	69
Tablo 36: Bazı İnançlarla İlgili Düşünceler	70
Tablo 37: Örneklemin Dindarlık Düzeyi Bakımından Dağılımı	71
Tablo 38: Örneklemin Dini İnanç ve Yaşayış Bakımından Dağılımı	72
Tablo 39: Cinsiyet / Bireyin Dini Yaşayış Durumu	72
Tablo 40: Yaş / Bireyin Dini Yaşayış Durumu	73
Tablo 41: Ailenin aylık gelir düzeyi / Bireyin Dini Yaşayış Durumu	74
Tablo 42: Öğrenim Durumu /Bireyin Dini Yaşayışı	75
Tablo 43: Örneklemin Dini İnançının Oluşmasını Etkileyen Faktörlere Göre Dağılımı	76
Tablo 44: Örneklemin Dini Gruba veya Tarikata Üye Olma Durumuna Göre Dağılımı	76
Tablo 45: Örneklemin Siverek İlçe Merkezinde Halkın Dini Algısı, Dini İnancı Ve Yaşayışı Hakkındaki Düşüncesine Göre Dağılım	77
Tablo 46: Örneklemin Namaz İbadetlerini Yerine Getirme Sıklığına Göre Dağılımı	78
Tablo 47: Cinsiyet/Namaz ibadetinin yerine getirilme durumu	78
Tablo 48: Yaş / Namaz İbadetini Yerine Getirme Durumu	79
Tablo 49: Öğrenim Durumu / Namaz İbadetini Yerine Getirme Durumu	80
Tablo 50: Ailenin Aylık Geliri / Namaz İbadetini Yerine Getirme Durumu	81
Tablo 51: İş veya Meslek / Namaz İbadetini Yerine Getirme Durumu	82
Tablo 52: Dini Yaşayış / Namaz İbadetini Yerine Getirme Durumu	83
Tablo 53: Cinsiyet/Cuma Namazı ibadetinin yerine getirilme durumu	84
Tablo 54: Cinsiyet/Bayram Namazı ibadetinin yerine getirilme durumu	85
Tablo 55: Teravih Namazı Kılma Durumu	85
Tablo 56: Nafile Namaz Kılma Durumu	86
Tablo 57: Oruç İbadetini Yerine Getirme Hakkındaki	86

Düşünceler	
Tablo 58: Nafile Oruç Tutma Durumu	87
Tablo 59: Örneklemin Zekât Konusundaki Tutumuna Göre Dağılımı	88
Tablo 60: Bireyin dindarlık Düzeyi/ Zekat İbadetini Yerine Getirme Hakkındaki Düşünceler	88
Tablo 61: Örneklemin Dua İle İlgili Görüşlerine Göre Dağılımı	89
Tablo 62: Dindarlık düzeyi/ Bireylerin Dua İle İlgili Tutumları	90
Tablo 63: Örneklemin Kur'an-ı Kerim'in Arapçasından Okuma Durumuna Göre Dağılımı	91
Tablo 64: Örneklemin Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Mealinden Okuma Durumuna Göre Dağılımı	91
Tablo 65: Dindarlık Düzeyi/ Kuran'ı –Kerim'i Türkçe Mealinden Okuma Durumları	92
Tablo 66: Örneklemin Alkol Alımı İle İlgili Görüşlere Göre Dağılımı	93
Tablo 67: Bireyin Dindarlık Düzeyi/ Alkol Alımıyla İlgili Görüşler	93
Tablo 68: Bireylerin Faiz Konusundaki Düşünceleri	94
Tablo 69: Bireylerin Faiz Konusundaki Düşünceleri/ Bireyin Dini Yaşayışı Arasındaki İlişki	95
Tablo 70: Örneklemin Hangi Şekilde Zengin Olmak İstedğine Göre Dağılım	96
Tablo 71: Zorunlu Din Dersine Yaklaşım	97
Tablo 72: Dindarlık Düzeyi ve Zorunlu Din Dersine Yaklaşım	97
Tablo 73: Örneklemin Dini Derslerin Seçmeli Ders Olarak Okutulmasındaki Görüşlerine Göre Dağılımı	98
Tablo 74: Zorunlu Din Dersi İle Seçmeli Dini Derslere Yaklaşımın İlişkisi	99
Tablo 75: Örneklemin Dini Bilgi Yeterliliğine Göre Dağılımı	100
Tablo 76: Örneklemin Bir İş Yapmadan Önce Dini Uygunluğunu Araştırma Durumuna Göre Dağılımı	100
Tablo 77: Dindarlık Düzeyi/ Bireylerin Herhangi Bir İş Yapmadan Önce, Bu İşin Dine Uygun Olup Olmadığını Araştırma Durumu	101
Tablo 78: Örneklemin Dini Yaşayışın Zayıflamakta Olduğu Görüşüne Katılma Durumuna Göre Dağılımı	102

KISALTMALAR

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

Ed.: Editör

f. : Fırka

K. : Kanun

m.: Madde

s. : Sayfa

s.s: Sayfa Aralığı

vd. : Ve diğerleri

S.B.E. : Sosyal Bilimler Enstitüsü

F.B.E. : Fen Bilimleri Enstitüsü

a.g.e. : Adı Geçen Eser

a.g.t. : Adı Geçen Tez

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

DİB: T.C. Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı

ÖNSÖZ

Din-toplum ilişkileri insanlığın başlangıcından beri, her zaman ilgi çeken konuların başında gelmektedir. Bu alanın temelinde, dinin toplumu etkileyen gizemli, muazzam bir güce sahip olması gerçeği yatar. Din, insanlık tarihinin başlangıcından beri bireysel ve toplumsal yaşamın ayrılmaz bir parçasını oluşturarak, insan ilişkilerinin ve bu ilişkilerden şekillenen toplumsal yapının belirlenmesinde en etkin unsurlardan biri olmuştur.

İlkel olarak nitelendirilen toplumlardan, günümüz modern toplumlarına dek dinin, bütünüyle hayatın merkezinde olmasa da, toplumları etkisi altına aldığı yadsınamaz bir gerçektir. Hatta dini kişisel anlamda gereksiz gören bazı sosyal bilimciler dahi, toplumun devamlılığını sağlaması bakımından gerekli görmektedirler.

Din, içinde bulunduğu toplumu şekillendirirken, dinin kendisi de var olduğu toplumun yapısına göre şekil alabilmektedir. Kuşkusuz her toplumda dinin fonksiyonları az ya da çok görülebilmektedir. Ancak dini algılama ve yaşayış biçimi toplumlardan topluma, hatta aynı dine mensup aynı toplumda bile, bölgeden bölgeye, yöreden yöreye değişim gösterebilmektedir.

Hızlı değişim sürecinin yaşandığı günümüz dünyasında din-toplum etkileşimini inceleyen din sosyolojisi alanında yapılan araştırmalar çok daha fazla önem arz etmektedir ve yaşadığı toplumu daha iyi anlayabilmesi, toplumuna katkı sağlayabilmesi açısından araştırmacının öncelikle yaşadığı toplumu anlamaya yönelik araştırma yapmayı tercih etmesi gerekmektedir. Tüm bu saiklerle bu çalışmada, Şanlıurfa'nın Siverek ilçesinin sosyal ve dini hayatı, araştırma konusu edilmiştir.

Araştırmamız iki ana bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın konusu, amacı, varsayım ve yöntemlerinin ele alındığı birinci bölümde, araştırma alanına ait tarihi, coğrafi, ekonomik ve demografik bilgilere de yer verilmiştir. Teorik yönü ile sosyal yaşam ve dini yaşam ele alınmıştır. İkinci bölümünde ise sosyal ve dini yaşamla ilgili araştırma alanına ait bulgular yer almaktadır. Sonuç olarak araştırmamızın genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Oldukça geniş ve dinamik bir alan olan din sosyolojisi araştırmalarına küçük bir katkı sağlayabilmek temennisiyle ile yaptığımız bu çalışma esnasında yardımlarını esirgemeyen değerli şahsiyetleri anmamak haksızlık olur. Öncelikle çalışmamın konu seçiminden başlayarak her aşamasında engin bilgileri ile yol gösteren ve sabırla destek olan, danışman hocam sayın Prof. Dr. Bünyamin Solmaz Bey'e teşekkürlerimi arz ederim.

Siverek hakkında görüşme talebimi geri çevirmeyerek ve ellerindeki kaynak ve dokümanlardan yararlanmamı sağlayarak çalışmama büyük destek ve katkı sunan, sayın hocam Neşet Hanpolat Bey'e, SİVİL-DER Fahri Başkanı sayın Koçali Aymaz Bey'e, Araştırmacı-Yazar Sayın Ramazan Özgültekin Bey'e, sayın hocam Ahmet Meşe Bey'e, sayın hocam Öğr. Gör. Hüseyin Demirbağ Bey'e, yardım ve desteğine ihtiyaç duyduğum her konuda büyük bir sabır ve nezaketle bana ışık tutan sayın hocam Ali İlhan Bey'e ve onun nezdinde üzerimde emeği bulunan tüm hocalarıma teşekkürlerimi arz ederim. Burada adını sayamadığım maddi ve manevi desteğini esirgemeyen herkese çok teşekkür ederim.

Bu akademik çalışmayı yapmam konusunda beni yüreklendiren ve hayatımın her safhasında daha iyi olmam için maddi ve manevi hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan, Rabbimin bana bağışladığı en büyük iki servetim sevgili babacığım ve sevgili anneciğime, varlıkları ve sevgileri benim için motivasyon kaynağı olan canım kardeşlerime ve diğer aile üyelerime çok teşekkür ederim. Özellikle anketlerin analizleri konusunda büyük bir sabır ve özenle desteğini ve yol göstericiliğini esirgemeyen değerli abim Halil İbrahim Çiçekdağı'na ayrıca çok teşekkür ederim. Son olarak bu çalışmanın ortaya çıkması noktasında en büyük destekçim ve motivasyon kaynağım olan canım ablam Fatma Ökenek ve Sümeyye'm ayrı ve özel bir teşekkürü hak etmektedir.

Tuba ÖKENEK
KONYA-2019

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırmanın konusunu, Şanlıurfa ili Siverek ilçesinde sosyal ve dini hayat oluşturmaktadır. Konunun teorik boyutunun yanı sıra pratik boyutuyla da ele alınması planlanmış olup, bu maksatla mülakat ve anket çalışması düzenlenmiştir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Anadolu'nun birçok şehri gibi, Siverek de milattan önceye dayanan kadim bir tarihe sahiptir. Araştırmamızın amacı da Siverek ilçesindeki sosyal ve dini yaşamın ortaya çıkarılma çalışmalarına katkıda bulunmak, zamana bağlı olarak değişen toplumumuzda dinin konumunu tespit etmeye çalışmak; toplumun inanç ve yaşayışlarını belirleyerek ülkemizdeki dini yaşayış gerçeğini daha derinlemesine anlamak ve de din sosyolojisi çalışmalarına katkı sunmaktır.

Önemli bir sosyal kurum olan din, Türk toplumunun manevi yaşantısına etki etmekle birlikte, kutsalla olan ilişkisini düzenleyerek değerlerin, toplumsal ilişkilerin, ahlaki hayatın temelini de oluşturur. Bu açıdan din, sosyolojik araştırmalarda ele alınması gereken önemli bir sosyal gerçekliktir. Zaman ilerledikçe sanayileşme ve kentleşmeyle beraber toplumların sosyo-kültürel yapısında büyük değişikliklerin yaşandığı bilinen bir gerçektir. Gayemiz, bu değişimlere bağlı olarak, birey ve toplum bazında önemli bir faktör olan dinin, toplum içinde aldığı şekli ve topluma olan etkisi ile bireylerin yaşantısında oldukça etkili olan sosyal faaliyetlerin incelenmesidir.

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİ, UYGULAMA VE SINIRLARI

Çalışmamız iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, Siverek ilçesi ile ilgili genel bilgileri oluşturduğundan teorik bir niteliktedir ve literatür taramasına dayalı bir çalışma olarak gerçekleştirilmiştir. İkinci bölüm ise; Siverek ilçesindeki sosyal ve dini hayatın, yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, gelir durumu gibi farklı sosyal değişkenlere göre incelenmesi şeklinde sınırlandırmayı uygun gördüğümüz anket ve mülakat tekniklerinden faydalandığımız bir alan çalışması

şeklindedir. Bu çalışma sırasında TÜİK 2018 verilerine göre 258.265 nüfuslu¹ olan bu büyük ilçenin tamamını incelememiz mümkün olmadığından, çalışma için Siverek ilçesini en iyi temsil edeceğini düşündüğümüz farklı etnik gruplara mensup, çeşitli sosyo-kültür özelliklerini ve gelir düzeyini temsil eden rastgele bir örneklem seçtik. Bu örneklem vasıtasıyla genellemelere varmayı hedefledik.

4. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEM VE EVRENİ

Bir araştırmanın temel amaçlarından birisi, elde ettiği sonuçların genellenebilmesidir. Araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği grup, evreni ifade eder. Sağlıklı ve güvenilir bir araştırma, evrenin bütünü kapsayan araştırmadır. Fakat genellikle zaman, maliyet, izin ve emek gibi unsurlar araştırmayı sınırlayıcı unsurlardır. Bu nedenle araştırma için evreninin bütünü yerine onu temsil edecek özellikte bir grup seçilir. Bu gruba örneklem denir.² Bu grup ana kütle temsil eden bir alt küme yani örneklemdir ve bu alt kümeden yola çıkılarak ana kütle için tahminde bulunulur.³

Süreksiz değişkenlerin (cinsiyet, deneyim, mezuniyet durumu vb.) söz konusu olduğu araştırmalarda, örneklem büyüklüğü belirlenirken, aşağıdaki formülden yararlanılır.⁴

$$n_o = \frac{t^2 \cdot p \cdot q}{d^2}$$

Formülde yer alan yeni değişkenlerden, p incelenen olayın gerçekleşme ihtimalini, q incelenen olayın gerçekleşmeme ihtimalini (1-p) ifade etmek için kullanılmaktadır. Sürekli değişkenlerde olduğu gibi, eğer hesaplanan örneklem büyüklüğü evrenin %5'inden fazla ise, düzeltme formülüyle yeniden hesaplama yoluna gidilebilir.

¹ <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>(erişim: 15.02.2019)

² Gökçe, Birsen, *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*, Savaş Yayınları, Ankara, 2004, s.110.

³ Uzgören, Nevin, *Temel İstatistiksel Yöntemler ve SPSS Uygulamaları*, Ekin basım, Bursa, 2012, s.23.

⁴ Baştürk, Savaş, Taştepe, Mehtap, *Evren ve Örneklem*, Bilimsel Araştırma Yöntemleri, ed. Savaş Baştürk, Vize Yayıncılık, Ankara, 2013, s.129-159.

Çalışmamızda formülü uygulamak istersek, Şanlıurfa'nın Siverek İlçesi'ndeki 'Sosyal ve Dini Hayat' hakkında bilgi edinmeyi amaçlayan araştırmamız için evrenimiz 2018 TÜİK adrese dayalı nüfus kayıtlarına göre Siverek İlçe nüfusu olan 258.265 kişidir.⁵ Kabul edilebilir hata payımız (d), 0,05 ve güven düzeyimizi, 0,95 olarak alalım. Araştırmada, sosyal ve dini hayat durumları süreksiz bir değişkendir. Herhangi bir öngörümüz olmadığından, uygun örneklem büyüklüğü için en büyük varyans verecek şekilde p değerini seçelim. Buna göre sosyal ve dini hayatı yapılan anketle yorumlama ihtimali p=0,5 ve yorumlayamama ihtimali de q=(1-p) =(1-0,5) =0,5 olur. Güven düzeyimiz 0,95 olduğundan buna karşılık gelen t değeri 1,96 olur. Tüm bu değerler formülde yerlerine yazılırsa:

$$n_o = \frac{t^2 \cdot p \cdot q}{d^2} = \frac{(1,96)^2 \cdot 0,5 \cdot 0,5}{0,05^2} = \frac{3,8416 \cdot 0,25}{0,0025} = 384,16$$

elde edilir. Buna göre örneklem büyüklüğümüz 384 kişi olacaktır.

Evreni Siverek ilçe merkezi olan çalışmamızın anket çalışması amaçlı örnekleme yöntemiyle Şanlıurfa'nın Siverek ilçesinde yaşayan toplam 600 kişiye tek tek ulaşılarak uygulanmıştır. Bu çalışma kapsamında basılı ortamda 1000 adet anket formu hazırlanmıştır. Siverek ilçe merkezinde yaşayan aileler ve farklı sosyo-kültürel özellikleri taşıyan mahallelerdeki okullarda öğrenim gören öğrenci velileri ile araştırma kapsamında görüşmeler yapılmış ve anketlerin doldurulması istenmiştir. Anketlerin geri dönüşü bu şekilde sağlanmıştır. Her sosyo-kültürden insanın görüşlerinin yansıtılmasına çaba sarf edilmiştir. Fakat belirtmek gerekir ki her teknikte olabileceği gibi kullanılan bu teknikte de hata olmadığını iddia etmek imkânsızdır. Toplamda 675 anketin geri dönüşü sağlanmış olup, analizlerde tüm sorulara cevap verilmiş kullanılabilir 600 adet anket değerlendirmeye dâhil edilerek veriler SPSS 24 programı ile analiz edilmiştir. Bu analizler üzerinden genellemelere varmak hedeflenmiştir.

I. 4.1. Veri Toplama Süreci

Bu çalışma kapsamında basılı ortamda 1000 adet anket formu hazırlanmıştır. Siverek'te yaşayan aileler ve çeşitli okullarda öğrenim gören öğrenci velileri ile

⁵ <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>(erişim:15.02.2019)

araştırma kapsamında görüşmeler yapılmış ve anketlerin doldurulması istenmiştir. anketlerin geri dönüşü bu şekilde sağlanmıştır. Toplamda 675 anketin geri dönüşü sağlanmış olup analizlerde kullanılabilir 600 anket değerlendirmeye dâhil edilmiştir.

II. 4.2. Faktör Analizi

Faktör analizi temel amacı boyut indirgemek (diğer bir ifade ile değişken sayısını azaltmak) ve değişkenleri sınıflamaktır.

Faktör analizi yapılacak değişkenleri seçtikten sonra Kaiser-Meyer-Olkin örneklem yeterliği ölçüsü ve Bartlett küresellik testi sonuçlarını hesaplamak gerekmektedir. KMO bize örneklem büyüklüğünün yeterli olup olmadığı hakkında bilgi verirken Bartlett testi ise korelasyon matrisinin birim matrisden farklı olup olmadığı sonucunu verecektir.

KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,861
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	8827,407
	df	1225
	Sig.	,000

Bu testin sonuçlarına göre KMO 0,861 olarak hesaplanmıştır ve örneklem genişliği yeterlidir. KMO değeri 0,7'den büyükse bizim için yeterli örneklem genişliği olduğu söylenebilir.

Faktör Analizi Sonuçları

Communalities

	Initial	Extraction
Cinsiyetiniz?	1,000	,812
Yaşınız?	1,000	,755
Medeni durumunuz?	1,000	,707

Eğitim durumunuz?	1,000	,570
Mesleğiniz?	1,000	,569
Ailenizin fert sayısı kaçtır?	1,000	,698
Evinizde kimlerle birlikte oturuyorsunuz?	1,000	,591
Ailenizin ortalama aylık geliri kaç liradır?	1,000	,617
Etnik kökeniniz/ Ana diliniz nedir?	1,000	,594
Evde en çok hangi dili konuşuyorsunuz?	1,000	,626
Kitle iletişim araçlarından en çok hangisini kullanıyorsunuz?	1,000	,505
Sözlü, yazılı, görüntülü basının en çok hangi tür programlarını takip edersiniz?	1,000	,517
İnternet ortamında bulunan sosyal paylaşım sitelerinden hangilerini kullanıyorsunuz?	1,000	,491
Allah inancı bakımından kendi durumunuza uygun seçeneği işaretleyiniz.	1,000	,634
Herhangi bir dini gruba veya tarikata bağlı mısınız?	1,000	,471
Kur'an-ı Kerim'in 1400 yıl önce indirilmesine rağmen tüm emirlerinin kıyamete kadar, tüm bireysel ve sosyal hayatımızın düzenlenmesinde yeterli olduğuna/olacağına inanıyor musunuz?	1,000	,567
Hz. Muhammed (SAV) ile ilgili size uygun gelen seçeneği işaretleyiniz.	1,000	,717
Ahret gününe, öldükten sonra dirilmeye ve insanların bu dünyadaki inanç ve amellerine göre hesaba çekilip cennet veya cehenneme gideceğine inanıyor musunuz?	1,000	,557
Mümkün olsaydı hangi şekilde zengin olmak isterdiniz?	1,000	,594
Faiz hakkında düşünceğiniz nedir?	1,000	,408
Aşağıdakilerden hangisi ya da hangilerine inanırsınız	1,000	,648
İbadetlerinizi yerine getirebilecek ve problemlerinizi çözebilecek düzeyde -yeterli- dini bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?	1,000	,471
Size göre Siverek ilçe merkezinde halkın dini algısı, dini inancı ve yaşayışı genel olarak nasıldır?	1,000	,532
Arkadaşlık, komşuluk ilişkisine gireceğiniz insanların dindarlığı sizin için ne kadar önemlidir?	1,000	,487
Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz?	1,000	,607
Size göre şu anki dini inanç ve tutumlarınızın oluşmasında aşağıdakilerden hangisi etkili olmuştur?	1,000	,447

Dini nikâh konusunda tutumunuz aşağıdakilerden hangine daha uygundur?	1,000	,579
Çok eşlilik (Çok karıllık) konusundaki düşünceniz aşağıdakilerde hangisine uygundur?	1,000	,598
Eşinizin ve çocuklarınızın nasıl giyinmelerini istersiniz?	1,000	,530
Sizce eş seçiminde dikkat edilmesi gereken en önemli özellik nedir?	1,000	,531
Okullarda (ilk, orta ve lise) devlet tarafından verilen zorunlu din eğitimi/dersi hakkındaki düşünceniz nedir?	1,000	,468
Ortaokul ve liselerde Kur'an-ı Kerim, Temel Dini Bilgiler, Hz. Muhammed'in Hayatı derslerinin seçmeli olarak okutulması konusunda ne düşünüyorsunuz?	1,000	,472
Kendinizi dini inanç ve yaşayış bakımından nasıl görüyorsunuz?	1,000	,628
Kur'an-ı Kerim'i Türkçe mealinden hiç okudunuz mu?	1,000	,526
Aşağıdaki namaz ve oruç ibadetlerinden hangilerini, hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz(5 vakit namaz)	1,000	,628
Aşağıdaki namaz ve oruç ibadetlerinden hangilerini, hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz(cuma namazı)	1,000	,832
Aşağıdaki namaz ve oruç ibadetlerinden hangilerini, hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz(bayram namazları)	1,000	,812
Aşağıdaki namaz ve oruç ibadetlerinden hangilerini, hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz(teravih namazları)	1,000	,553
Aşağıdaki namaz ve oruç ibadetlerinden hangilerini, hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz(nafile namaz)	1,000	,644
Aşağıdaki namaz ve oruç ibadetlerinden hangilerini, hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz(ramazan orucu)	1,000	,565
Aşağıdaki namaz ve oruç ibadetlerinden hangilerini, hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz(nafile oruç)	1,000	,660
Kur'an-ı Kerim'i Arapçasından okuma ile ilgili durumunuz aşağıdakilerden hangisine uymaktadır?	1,000	,572
Toplumumuzda dini yaşayışın giderek zayıflamakta olduğu görüşüne katılıyor musunuz?	1,000	,716
Alkol alımıyla ilgili görüşünüz nedir?	1,000	,486
Zekat konusundaki tutumunuz nedir?	1,000	,578
Hangi sıklıkla dua edersiniz?	1,000	,454

Kaderle ilgili inancınız aşağıdaki seçeneklerden hangisine uygundur?	1,000	,441
Kadının ev dışı ortamlarda çalışması ile ilgili düşünceniz nedir?	1,000	,521
Evli olmayan kız ve erkeklerin görüşmeleri ve bir arada özel hayat yaşamaları(flört) hakkındaki görüşünüz nedir?	1,000	,415
Herhangi bir işi yapmadan önce, bu işin dine uygun olup olmadığını araştırır mısınız?	1,000	,480

Rotasyon sonrası elde edilen tabloda her bir değişkenin faktörlere yükleri (etkileri) yer alacaktır. Burada kaç üzeri değer ilgili faktör için anlamlı olduğunun en önemli göstergesi örneklem sayısıdır. Örneklem sayısı arttıkça anlamlı kabul edilebilecek yük değeri düşecektir. Örneğin 350 kişilik bir örneklemde 0,3 üzeri yükler anlamlı kabul edilebilirken, örneklem sayısı 200'e düştüğünde bu rakam 0,4'e, 120 civarında 0,5'e ve 85'e düştüğünde ise 0,6'ya çıkar. 50 örneklem için kabul edilebilecek değer 0,75'dir. 50'nin altı örneklemde ise faktör analizi zaten önerilmemektedir.⁶

Bu çalışmada yeni bir ölçek geliştirildiği için genel iç tutarlılığa bakmak daha uygun olacaktır. Faktör yükleri tüm sorular için 0,4'ün üzerinde çıkmış ve tüm sorular güvenli kabul edilebilir.

III. 4.3. Güvenilirlik Testi

Maddelerin iç tutarlılığının bir ölçüsü olan Cronbach alfa katsayısı, ölçekte bulunan maddelerin homojen yapısını açıklamak veya sorgulamak üzere kullanılır. Cronbach alfa katsayısı yüksek olan ölçekteki maddelerin birbirleriyle tutarlı, bir o kadar da aynı özelliği ölçen maddelerden meydana geldiği yorumu yapılır. Cronbach alfa likert tipli ölçeklerde sıklıkla kullanılmaktadır. Cronbach alfa aşağıdaki gibi ifade edilmektedir.

$0 < R^2 < 0,40$ ise güvenilir değil

$0,40 < R^2 < 0,60$ ise düşük güvenilirlikte

$0,60 < R^2 < 0,80$ ise oldukça güvenilir

⁶ Hair, J. F. J., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E., Multivariate Data Analysis (Çok Değişkenli Veri Analizi), 7. Baskı, Pearson-Prentice Hall Yayınevi, Amerika, 2010, s. 52.

0,80 < R2 < 1,00 ise yüksek güvenilirlikte⁷

Güvenilirlik analizi sonucu

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha (Güvenilirlik katsayısı)	N of Items (Anket Sayısı)
,602	50

Cronbach's Alpha değeri 0,602 çıktığı için $0,60 < R2 < 0,80$ arasındadır ve anketimizin *oldukça güvenilir* sonuçlar elde edildiği söylenebilmektedir.

Anket güvenilirliği daha da artırılmak istenmiş ve SPSS analizinde “Meslek Bilgisi”, “Sözlü yazılı basından en çok hangilerini takip edersiniz” ve “Hangilerine inanırsınız(fal, büyü vb)” sorularınızı çıkardığımızda güvenilirlik katsayısı 0,705 değerine ulaşmaktadır. Bu sonuç anketin ölçmek istediği konu kapsamında iyi bir güvenilirliğinin de olduğunu göstermektedir.

5. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

- Bireyin dini yaşayışı/dindarlık düzeyiyle yaş arasında ilişki vardır.
- Bireyin dini yaşayışı/dindarlık düzeyiyle cinsiyet arasında ilişki vardır.
- Bireyin dini yaşayışı/dindarlık düzeyiyle medeni durum arasında ilişki vardır.
- Bireyin dini yaşayışı/dindarlık düzeyiyle ekonomik durum arasında ilişki vardır.
- Bireyin dini yaşayışı/dindarlık düzeyiyle eğitim düzeyi arasında ilişki vardır.
- Bireyin dini yaşayışı/dindarlık düzeyiyle etnik kökeni arasında ilişki yoktur.
- Bireyin dini yaşayışı/dindarlık düzeyiyle dini bilginin yeterliliği arasında ilişki vardır.
- Bireyin dini yaşayışı/dindarlık düzeyi ile zorunlu din dersine yaklaşım arasında ilişki vardır.
- Bireyin dini yaşayışı/dindarlık düzeyiyle kadının ev dışı ortamlarda çalışması arasında ilişki vardır.

⁷ Yıldız, Doğan ve Uzunsakal, Ece, “Alan Araştırmalarında Güvenilirlik Testlerinin Karşılaştırılması Ve Tarımsal Veriler Üzerine Bir Uygulama”, Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi, 2018, Sayı: 1, s.19.

- Bireyin dini yaşayışı/dindarlık düzeyiyle evli olmayan kız ve erkeklerin özel yaşamında serbest hareket edebilmeleri (flört) arasında ilişki vardır.
- Bireyin dini yaşayışı/dindarlık düzeyiyle arkadaşlık, komşuluk ilişkisinde dindarlığın önemi hakkındaki düşünceler arasında ilişki vardır.
- Bireyin dini yaşayışı/dindarlık düzeyiyle ibadetlerini yerine getirme sıklığı arasında ilişki vardır.
- Bireyin dini yaşayışı/dindarlık düzeyiyle haramlardan kaçınması arasında ilişki vardır.



BİRİNCİ BÖLÜM: SİVEREK YÖRESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Siverek tarihi ve kültürüne dair yapılan kapsamlı çalışmalar Öğr. Gör. Hüseyin Demirbağ(Harran Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Ekrem Akman(Mardin Artuklu Üniversitesi) ve Siverekli Araştırmacı-Yazar Ramazan Özgültekin üçlüsüne aittir. Bu araştırma ekibinin yaptığı çalışmalar Siverek Kaymakamlığı tarafından 1997(Dünden Bugüne Siverek) ve 2003(Tarihi ve Kültürüyle Siverek) yıllarında basılmıştır. Ayrıca yine aynı araştırma ekibinin öncülüğünde valilik ve kaymakamlığın desteğiyle 13-14 Ekim 2001'de "Tarihte Siverek Sempozyumu" düzenlenmiş olup, sempozyum bildirileri Siverek Kaymakamlığı tarafından yayınlanmıştır. Bu çalışmalar Siverek'le ilgili kendilerinden sonra yapılan tüm çalışmalara ve bilimsel tezlere temel kaynaklık ettiğinden, referans gösterdiğimiz tüm tezlerin ve çalışmaların da temel kaynakları yine bu eserlerdir.

1. COĞRAFI KONUMU

Tezimize konu olan Siverek ilçesi Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Şanlıurfa ilinin kuzeyinde yer alır. Kuzeydoğusunda Diyarbakır merkez(82 km), kuzeybatısında Fırat nehriyle Adıyaman'dan ayrılır(120 km). Güneydoğusunda Viranşehir(90 km), güneyinde Şanlıurfa merkez(90 km), güneybatısında Hilvan(40 km) ile çevrilidir. İlçe alanı kuzeyden güneye doğru alçalan bir plato görünümündedir. İlçe merkezinin yaklaşık 60 km doğusunda sönmüş bir volkan olan 1919 m yüksekliğe sahip Karacadağ yer alır. Karasal iklimin hâkim olduğu Siverek, güneyde çöl ve güneybatıda ise kısmen Akdeniz ikliminin etkisi de görülmektedir. İlçe matematiksel konum olarak 37 derece 45 dakika kuzey enlem, 39 derece 19 dakika doğu boylamlarının kesiştiği noktada olup, denizden yüksekliği 801 metredir.⁸

⁸ Akpırınç, Hasan Hüseyin, Siverek İlçe Merkezinin Coğrafi Etüdü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sütçü İmam Üni. S.B.E., 2012, s.1; Ataş, İsmail Hakkı, 438 Numaralı Siverek Şer'iyye Sicili'nin (H.1283–1284 / M.1866–1867) Transkripsiyonu Ve Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, S.B.E., 2011, s. 2; Hatipoğlu, Halil, Geleneksel Siverek Evleri: Sosyo-Kültürel Ve Mekânsal Bağlamda Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, F.B.E., s.31; <http://www.siverek.gov.tr/siverek-cografi-yapisi> (Erişim: 20.11.2018).

Siverek, kuzey-batı tarafında bulunan Adıyaman dağları ile çevrilmiştir. Büyük bir alanı dolduran Atatürk Baraj Gölü de bölgenin jeopolitik önemine ve iklimine etki etmektedir.⁹ Siverek önemli geçiş güzergâhları üzerinde bulunduğundan ulaşımı çok kolaylıkla sağlanan bir ilçedir. Şanlıurfa GAP Havaalanına yaklaşık 60 km; Diyarbakır Havaalanına ise yaklaşık 82 km'dir. Siverek'e en yakın demiryolu Diyarbakır'da bulunmaktadır. 2015 yılında hizmete açılan Nissibi Köprüsü sayesinde Adıyaman ile Siverek ulaşımı kolaylaşmış ve turizm açısından da avantaj sağlanmıştır.



⁹ Özgültekin, Ramazan, Akman, Ekrem, Demirbağ, Hüseyin, Tarihi Ve Kültürüyle Siverek, Siverek Kaymakamlığı Yayınları, Siverek, 2003, s. 11.

2. TARİHİ

Tarihe yön vermek şüphe yok ki tarihi anlamak ve açıklamakla olur. Bu sebeple daha ilk ortaya çıktığı zamanlardan beri sosyolojinin tarih önündeki tutumu ve karşılıklı ilişkileri ilgi çekmiş ve tartışmalara konu olmuştur. Sosyoloji tarihe yön ve anlam vermek ister.¹⁰ Dolayısıyla bir toplumu sosyolojik olarak inceleyebilmek için tarihini iyi bilmek gerekir. Bu nedenle bu başlık altında kısaca Siverek tarihine değineceğiz.

“Siverek çevresinde yapılan kazı çalışmaları bölgenin ilk çağ tarihi hakkında kısmi bilgiler vermektedir. Siverek’in tarih öncesi dönemleri, yapılan kazı çalışmaları ve yüzey araştırmalarının az oluşu sebebiyle bugüne değin tam olarak aydınlatılamamıştır. Buna karşın az sayıda yapılan sınırlı çalışmalarda (Hasek Höyük, Çavi Tarlası, Göktepe Höyüğü, Toprakkale Höyüğü, Çomak Höyük gibi) bir takım önemli tarihi ve kentin fiziki gelişimiyle ilgili bilgiler ortaya çıkmıştır. Söz konusu kazılardan anlaşıldığı kadarıyla Siverek sınırları içerisinde bulunan “Hasek Höyük’e” MÖ. 3400 yıllarında bir göç gerçekleşmiştir. Buraya gelen göçmenlerin Güney Mezopotamya'daki yapı geleneğine uygun olarak taş temelli, kerpiç duvarlı ve pişmiş topraktan yapılmış mozaiklerle bezeli konutlar inşa etmişlerdir. Yerleşim birimi bir surla çevrilidir ve sokakları yuvarlak çakıllarla kaplıdır.”¹¹

Siverek ile ilgili yıllardan beri derin araştırmalar yapan Araştırmacı-Yazar Ramazan Özgültekin ile tez kapsamında yaptığımız görüşmede ilçenin tarihi ile ilgili şunları söylemiştir:

“Siverek Mezopotamya bölgesindedir. Mezopotamya bölgesi tarihte ilk medeniyetlere ev sahipliği yapan yerdir. Kalemiz MÖ. 3500-4000 yıllarında Asurlular döneminde yapılmıştır. İlçemiz Asurlular, Hititliler, Sümerliler gibi birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Urfa merkezdeki yapılan kazı çalışmalarında bulunan Tarihi Göbeklitepe’de Dünya’nın en eski, insanlık tarihinin bilinen ilk tapınakları yer aldığı ortaya çıkarıldı. Bilinen tarihi M.Ö. 12 bin yıl önceye dayanıyor. Yakın zamanda yapılan kazı çalışmalarında fosilleşmiş buğdaylar bulundu. 1980’lerde daha Göbeklitepe ortaya çıkarılmamışken şuan Siverek’in en yoğun caddelerinden biri olan İnönü Caddesi (konum olarak kalenin eteklerindedir) üzerinde dükkânlar yapmak maksadıyla büyük bir temel kazılıyor ve bu kazılarda

¹⁰ Sezer, Baykan, Sosyolojinin Ana Başlıkları, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2011, s. 32-33.

¹¹ Özgültekin, Akman, Demirbağ, a.g.e., s. 21.

küpler içinde fosilleşmiş buğdaylar bulunuyor. Şeyhmus Çakırtaş isimli bir gazeteci kendi ifadesiyle bu buğdaylardan alıp dönemin önemli mülki amirlerine götürüyor fakat bu durum kimsenin ilgisini çekmiyor. Hâlbuki o inşaatlar durdurulup arkeolojik kazılar yapılmalıydı. Belki de kale ve çevresinde Göbeklitepe'den çok daha eski bir tarihi yapı-şehir vs bulunuyor. Bunu gerekli kazılar yapılmadıkça bilemeyeceğiz. Aynı şekilde bugün kalemiz, hamamlarımız ve hanlarımız kendi kaderine terk edilmiş durumda. Ünlü bir Tarih Profesörü olan Füzûzan KINAL'ın "Anadolu Tarihi" diye bir kitabı var ve bu kitapta daha önce Siverek'i de hakimiyeti altında bulduran MÖ.1500-1300 yılları arası hüküm süren Mitanni Devleti'nin başkenti olan Vaşşuganni diye tarihi bir şehri aradıklarından bahsediyor. Yaptıkları araştırmalarda bulduğu bulgulara göre ise bahsettikleri bu şehrin çok büyük ihtimalle Siverek'in altında olabileceğini söylüyor. Bunca veriye rağmen hala Siverek'le ilgili tarihi derin bir araştırma yapılmaması ülkemiz ve ilçemiz için büyük bir eksikliklerdir."¹²

Bu görüşme ve yaptığımız kaynak taramalarından yola çıkarak Siverek'in bilinenden daha köklü bir tarihi olduğu kanaatindeyiz. Kaynaklarda geçtiği kadarıyla ilçenin kronolojik olarak tarihi hakkında kısaca bilgi vereceğiz.

Hurriler, bölgede yaşadığı bilinen ilk halklarından biridir. Daha sonra bölge MÖ.2850'li yıllarda Sümerler tarafından ele geçirilmiştir. Bu dönemde Semitik (Arap, Arami, Asuri, İbrani, Süryani, Keldani, Babilli, Akadlı v.b.) halkların ve Elamlıların bölgede farklı yerleşim birimleri kurduğu bilinmektedir. Bölgede MÖ. 2600 yıllarından itibaren etkin olan Mittaniler döneminde Siverek önemli bir yerleşim merkezi konumuna gelmiştir. MÖ. 1345 yıllarında Karacadağ bölgesine hâkim olan Aramiler, Asurlular'la olan savaşlarda yenildiklerinden bölge Asur hâkimiyetine girmiştir.¹³ Asurlular hâkimiyetinde Siverek kuzeye yapılacak seferler için bir askeri istinat noktası görevi gördüğünden, sürekli bir askeri garnizon bulundurulmuştur. Bu nedenle Siverek merkezinde bugün mevcudiyetini koruyan kalenin ilk halini Asurlular inşa etmişlerdir.¹⁴

¹² Kaynak Kişi: Ramazan Özgültekin.

¹³ Açıanal, Hasan, Urfâ Tarihi, Şurkav Yayınları, Ankara, 1997, s. 9-15.

¹⁴ Hatipoğlu, a.g.t., s. 35.

MÖ. 612'de Asur imparatorluğu yıkıldıktan sonra Siverek, önce Med İmparatorluğu'nun, sonrasında ise Pers İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmiştir. Medler Persler tarafından yıkıldıktan sonra Siverek Pers hâkimiyeti başlamıştır. MÖ. 331 yılında Büyük İskender tarafından ele geçirilmiştir. Büyük İskender'in ölümünden sonra İskender'in komutanlarından birinin kurduğu bir devlet olan Selevkoslar'ın hâkimiyetine girmiştir.¹⁵

Siverek daha sonra Partlar, Romalılar ve Sasaniler arasında birçok defa el değiştirmiştir. Siverek'te bugün mevcut olan kaleyi Romalılar MS.349 yılında Asur kalıntıları üzerine yeniden inşa etmişlerdir. Siverek 359'da Sasaniler'in hâkimiyetine girmiştir. Siverek'in bu dönemde bir kasaba olduğu ve sürekli civardaki bedevi Arap kabilelerinin baskınlarına maruz kaldığı kayıtlarda geçmektedir.¹⁶

Daha sonra tekrar Romalılar tarafından ele geçirilen Siverek, 637 yılına değin Doğu Roma'nın hâkimiyetinde kalmış ve bu tarihlerde İslami fetihler döneminde Hz. Ömer'in hilafeti zamanında fethedilmiştir. Siverek iktidar ve hanedan değişiklikleriyle beraber 661'de Emeviler'e, 750'de ise Abbasiler'e bağlanmıştır. 919'da Abbasiler'e bağlı bir aşiret olan Hamdaniler Abbasiler'in zayıflamasıyla bölgeyi zabtetmiştir. Siverek 1030'da tekrar Doğu Roma'nın eline geçmiştir. Bu dönemde Siverek kalesinin surları güçlendirilmiştir. 1035'te Beni Nümeyr kabilesi Mervanilerin desteğiyle Siverek ve Urfa'yı ele geçirmişlerdir. Daha sonra Siverek 1065'te Selçukluların hâkimiyeti altına girmiştir. 1095 yılında Selçukluların Ermeni valisi Thoros'un davet ettiği haçlılar kenti ele geçirmiştir. Daha sonra Nureddin Zengi tarafından fethedilen bölge 1232 yılında Eyyübi Sultanı El-Kâmil Nasreddin tarafından ele geçirildi. Siverek sonrasında sırasıyla Artuklu, Moğol, Karakoyun, Timur ve Akkoyunlular'ın eline geçmiş olup Karakoyunlular'dan günümüze Siverek'in birkaç km batısındaki Karakoyun adında bir köy kalmıştır. Bölge bu tarihten Osmanlı hâkimiyeti altına girdiği tarihe kadar Safevi, Akkoyunlu ve Memlükler arasında sürekli el değiştirmiştir.¹⁷

Osmanlı 1517 yılında Safeviler ile yaptığı savaştan sonra Siverek Osmanlı idaresi altına girmiştir. Siverek Osmanlı idaresine girdikten sonra "Klasik Sancak"

¹⁵ Özgültekin, Akman, Demirbağ, a.g.e., s. 43-44.

¹⁶ Hatipoğlu, a.g.t., s. 35.

¹⁷ Değirmencioğlu, Hasan, Ortaçağ'da Siverek Tarihi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, S.B.E., Şanlıurfa, 2016, s. 18-68.

statüsüyle Diyarbakır Eyaletine bağlanmıştır. 1807 yılına kadar klasik sancak statüsünü devam ettiren Siverek bu tarihten sonra “Maden-i Hümayun Emaneti” kapsamına alınarak yine Diyarbakır Eyaletine bağlı kalmaya devam etmiştir.¹⁸

1845 yılında Tanzimat'ın ilanından sonraki değişiklikler dâhilinde Maden-i Hümayun Emaneti dâhilindeki Diyarbakır Eyaleti'ne bağlı kazalara mutasarrıflık statüsü verilmesine karar verilmiştir. Siverek bu karardan sonra Diyarbakır Eyaletine bağlı olarak Mutasarrıflık statüsü kazanmıştır.¹⁹

Siverek'e 2. Meşrutiyetin ilanı ile beraber 1908 yılında bağımsız sancak statüsü verilmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile da Vilayet statüsüne geçmiştir. Siverek Vilayet statüsünü 1926 yılına kadar devam ettirmiş; bu tarihten beridir de düşürüldüğü ilçe statüsünü günümüzde halen sürdürmektedir.²⁰

Osmanlı padişahlarından Kanuni Sultan Süleyman'ın İrakeyn Seferleri sırasında; IV. Murat'ın ise Bağdat Seferi esnasında Siverek'te konakladığı kaynaklarda geçmektedir.²¹

2.1. Siverek'in İlçe Statüsüne Düşürülmesi

877 sayılı teşkilatı mülkiye kanunu 26.05.1926 tarih ve 404 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir:

“Siverek ilinin menaat-i arziye ve münasebatı umumiyeleri itibariyle yekdiğerinden ayrılmış olan Viranşehir'den başka kazası olmaması ve merkezinin vilayete layık ve kafi bir kabiliyete ve mazhariyette bulunmaması hasebiyle Viranşehir'in münasebatı tabiiye ve emzicei aban bilhassa hududu maili ile olan alakası itibariyle Urfa'ya ilhakı tensip edilmiş ve bu suretle mülhak kazası kalmayan Siverek'in, Çermik kazasını ikiye ayıran ve kışın gayri kabili mürur bir hale getiren Kızılçuluk Çayı'nın cenubundaki kuradan bir kısım yeni teşekkül eden Hilvan kazasına verilmek suretiyle münasebatı daime ve iktisadiyede bulunduğu Urfa'ya rapt ve ilhakı muvafık görülmüştür.”

Yukarıdaki kanun maddesinin gerekçesini okuduğumuzda Siverek'in ilçe statüsüne dönüştürülme nedenleri arasında ekonomik altyapının ve kentleşmenin

¹⁸ Özgültekin, Akman, Demirbağ, a.g.e., s. 61-75.

¹⁹ Özgültekin, Akman, Demirbağ, a.g.e., s. 91; Hatipoğlu, a.g.t., s. 35.

²⁰ Özgültekin, Akman, Demirbağ, a.g.e., s. 81.

²¹ Özgültekin, Akman, Demirbağ, a.g.e., s. 87.

yetersizliđi ile Siverek'e bađlanacak yeterli ilcenin olmaması sayılmıřtır. Bu karardan sonra Siverek'in tek ilçesi olan Viranřehir Urfa'ya bađlanmıřtır. Daha önce Siverek'e bađlanması dűřünűlen ermik ilçesi ise kışın yařanan ulařım zorluđu gerekçe gűsterilerek Diyarbakır'a bađlı kalmaya devam etmiřtir.²²

Siverek halkı ilçe statűsűne dűřürűlmeyi kabul etmediklerinden dolayı Siverek'i İl Yapma ve Kalkındırma Derneđi(Sivil-Der) kurulmuř ve kurulduđu yıldan beri çeřitli giriřimlerde bulunulmuřtur.

Siverek halkının ilçeye dűnűřtűrűlme konusundaki dűřűnceleriyle ilgili Sivil-Der Kurucu Bařkanı Koçali Aymaz ile yaptığımız gűrűřmede konu hakkında řunları sűylemiřtir:

“Siverek Osmanlı dűneminde Mutasarrıflık statűsű ile idare edilirken Cumhuriyet dűneminde Anayasanın kabulű ile Osmanlının bađımsız sancakları il statűsűne geçmiř ve Siverek Cumhuriyetin 62 ilinden biri olarak idari sistemde yerini almıřtır.

Osmanlı ekonomisinin 19. yűzyılında geliřme sűrecinin gűstergelerinden biri de Ticaret Odalarıydı. Tűrkiye'de ilk kez 1879 yılında Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası kurulmuřtur. Daha sonra sırasıyla İstanbul, Trabzon, Muđla, İzmir, Antalya, Mersin, Balıkesir, Bursa, Adana, Eskiřehir, Kayseri'den sonra 1896 yılında Siverek ticari yűnden çok hareketli bir řehir olduđundan Siverek'te "Ticaret Ziraat ve Sanayi Odaları" adı altında örgűtlenmiřtir. 1924 Devlet Salnamesi'nin 663. sahifesinde Siverek'te bir Ticaret ve Sanayi Odası'nın bulunduđu belirtilmektedir. 1896 yılına kadar Osmanlı Cođrafyasında gűnűműzdeki 82 ilden sadece 11'inde ticaret odası bulunurken; gűnűműzdeki ilçelerden ise yalnız Tarsus ve Siverek'te Ticaret Odası bulunmaktaydı.²³

1926 yılında Bařvekil İsmet İnűnű imzası ile TBMM'ye verilen Teřkilatı Műlkiye Kanununun kabulű sonucunda Siverek ile birlikte toplamda 10 il ilçe yapılmıřtır. Kanunun gerekçesi her ne kadar geliri giderini karřılamıyor mealinde olsa da bu gerçekleri yansıtılmamaktadır. Siverek Ticaret odasının bulunduđu bir řehirdi. Osmanlı ticari yűnden hak etmeyen bir yerde Ticaret Odası açmaz. Bu bizi

²² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi (Devre:1, Cilt:10, İçtima:2) T.B.M.M. Matbaası, Ankara, 1958, s. 6.

²³ <https://www.siverektso.org.tr/kurumsal/oda-bilgileri/tarihce.html>(eriřim: 21.03.2019); Özgűltekin, , Akman, Demirbađ, a.g.e., s. 124.

tatmin eden bir gerekçe değildir. Biz bu durumu bir haksızlık olarak gördüğümüz için 30 Ekim 1990 yılında Siverek’i İl Yapma ve Kalkındırma Derneğini kurup il hakkımızın iade edilmesi konusunda etkili çalışmalar yapmaya başladık.²⁴

Yapılan çalışmalar sonucunda 1996 yılına kadar çeşitli bakan, Başbakan Yardımcısı, Başbakan ve Cumhurbaşkanları ile görüşüp söz aldığımız halde 2 ilçe iç, 2 ilçe dış güvenlik, 1 ilçe deprem nedeniyle, 9 ilçe de siyasi nedenlerden il yapılırken Siverek’e verilen sözler yerine getirilmedi.²⁵

Cumhurbaşkanı merhum Turgut ÖZAL ile Siverek Heyeti olarak yaptığımız görüşmede Merhum ÖZAL: “Siverek’in rakımı Atatürk Baraj Gölünden yüksek olduğu için GAP’tan yararlanamıyor. İl Olmaktan başka çaresi yoktur.” demişti. Siverek ilçe yapıldıktan sonra ihmal edildiğinden sürekli göç vermiş, istenen ve arzulanan seviyede gelişmemiş ve sürekli sermaye ve beyin göçüne maruz kalmış, hak ettiği yatırım ve hizmetleri alamamıştır.

Yukarıda detayları ile arz ve izah etmeye çalıştığımız nedenlerle Siverek nüfusu, yerleşim yerlerinin fazlalığı, yüzölçümünün genişliği ve sosyal ve kültürel yapısı il idaresini gerekli kılmaktadır. Nitekim her gelen Kaymakam, bir süre görev yaptıktan sonra “Siverek, ilçe idaresi ile idare edilemez” demektedir.

Siverek il yapıldığında, Şanlıurfa İlinin yüzölçümü ve yerleşim birimleri küçüleceğinden rahatlayarak süratle kalkınacak ve gelişmiş çağdaş iller arasında yerini alacaktır. Siverek il yapıldığında meydana gelecek ekonomik, sosyal ve kültürel gelişme ve etkileşimlerle çağdaş bir yapıya kavuşacaktır. Sanayileşecek, turizmde önemli seviyeye gelecek, yapılan yatırımlar sayesinde üreterek istihdama katkıda bulunacaktır. Urfa ili üzerinden Siverek gibi devasa bir yük kalkacağından, daha kısa sürede kalkınmasını sağlayacaktır.²⁶

Sivil-Der Kurucu Başkanı ile yaptığımız görüşmeden de anlaşılacağı üzere Siverek halkı ilçe statüsüne dönüştürülmeyi kabullenemediği gibi, bunu kalkınmanın önünde bir engel olarak görmektedir.²⁷

²⁴ <http://sivereksevdasi.com/haber-detay.php?haberid=11877>(erişim: 15.02.2019)

²⁵ Siverek’i İl Yapma ve Kalkındırma Derneği Bülteni, Mayıs 2009, Sayı: 5.

²⁶ Kaynak Kişi: Koçali Aymaz.

²⁷ <https://www.change.org/p/turkiye-buyuk-millet-meclisi-siverek-in-gasp-edilen-il-hakkinin-iade-edilmesini-istiyoruz> (Erişim: 15.02.2019).

3. NÜFUSU

Daha önceki sayımlarda, ilçe merkezi girişlerindeki tabelalarda sadece şehir merkezine ait nüfus yazılı iken, yeni Büyükşehir Yasasının devreye girmesinin ardından ilçe geneli nüfusu yazılmıştır. Önceki tabelalarda yalnızca ilçe merkezinin nüfusu olan 112.000 yazılı iken; Siverek nüfusu yeni tabelalarda, köyleri de içine alan bir biçimde genel olarak yazılmış ve 245.385 olarak değiştirilmiştir ve bugün hala bu rakam bulunmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2013 yılında kamuoyuna açıkladığı adrese dayalı nüfus sayım sonuçlarına göre; Türkiye'nin en büyük ilçelerinden biri olan Siverek, nüfus bakımından Türkiye'de 32 ilden daha büyük²⁸ olup; yüzölçümü bakımından ise Türkiye'de 2. büyük ilçedir.²⁹ TÜİK 2018 adrese dayalı nüfus verilerine göre ise Siverek 258.265 rakamlı nüfusu³⁰ ile oldukça büyük bir ilçedir.

4. EKONOMİK ÖZELLİKLERİ

İnsanlar hayatlarını sürdürebilmek için üretmek zorundadırlar. Ekonomik faaliyet olarak bazen mal, bazen de hizmet üretilmektedir. Bir yerin nüfusunun çalışan kesiminin ekonomik faaliyet kollarına göre dağılımı, o yerin aynı zamanda gelişmişlik düzeyinin de göstergesidir. Özellikle tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde çalışanların oranları bu tespiti yapmayı kolaylaştırır. Tarım sektöründe çalışanların oranının diğer sektörlerle oranla daha fazla olduğu yerlerin gelişmişlik düzeyinin, sanayi ve hizmet sektöründe çalışanların oranının daha yüksek olduğu yerlere göre daha düşük olduğu görülür.³¹

"Siverek ilçesinde iktisaden faal olan nüfus ve oranı ilçe toplam nüfusu içinde oldukça düşük bir değere sahiptir. Sahada iktisaden faal olan nüfus toplamı; 12.445 (10.924 erkek, 1.521 kadın olmak üzere) kişidir. İşsiz olanların sayısı; 12.655 (10.637 erkek ve 2.018 kadın) iken, işgücünde olmayan nüfus (emekli, öğrenci) ise 56.021 (20.136 erkek ve 35.881 kadın) kişi olarak hesaplanmıştır. Başka bir ifade ile Siverek ilçe merkezindeki nüfusun %15'i faal nüfus, %15,6'sı işsiz nüfus ve % 69'u

²⁸ <http://www.siverek.gov.tr/siverek-nufusu>;(erişim: 20.12.2018)

²⁹ https://www.harita.gov.tr/images/urun/il_ilce_alanlari.pdf (erişim: 20.12.2018)

³⁰ <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>(erişim: 15.02.2019)

³¹ Akpırınç, a.g.t. , s. 54.

ise işgücünde olmayan (faal olmayan) nüfusu kapsamaktadır. Faal olmayan nüfusun % 51,9'unu (29.067) ev kadınları meydana getirir. % 25.4'ü (14.243) öğrencilerden meydana gelir."³²

Sanayi sektörünün gelişmediği sahada, çalışan nüfusun büyük kısmı hizmet ve tarım sektöründe çalışmaktadır. Sahada iktisaden faal olan nüfusun % 67'si hizmet sektöründe çalışmaktadır. Faal nüfusun % 25'i tarım sektöründe çalışmakta ve geri kalan % 8'i ise sanayi ve diğer faaliyet kollarında çalışır.

İlçede kadın nüfusun, iktisaden faal olan toplam nüfusa oranı yaklaşık % 14'tür. Kadın nüfus "faal olmayan nüfus" içerisinde %64'lük bir orana sahiptir. Belediye, eğitim kurumları, güvenlik birim ve kurumlarından, serbest ticaret, esnafılık birimlerine kadar birçok sektörü kapsayan "Toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler" kategorisi istihdam edilen nüfusun en yoğun olduğu alandır(% 34,6).

Daha sonra ise tarıma dayalı ekonomik faaliyetler gelmektedir. Toplam çalışan nüfus içindeki oranı % 24,6'dır. Tarım alanında çalışan faal nüfusun % 39'u kadınlardır. İlçede inşaat sektöründe çalışan nüfusun oranı ise % 7,5 'dur.

İlçede en az çalışılan ekonomik faaliyet alanı madencilik ve taş ocakçılığıdır. İlçede resmi verilere göre maden yoktur. Ancak ilçenin kuzeyinde Çermik sınırına doğru kum ve taş ocakları bulunur. İlçe merkezinde imalat sanayisinde çalışan nüfusun, aktif nüfusa oranı % 7'dir. İlçe merkezinde toptan ve perakende satış yapan ticari mekânlarda aktif çalışan nüfus ise 2.250 kişidir. Bu nüfusun 25'i kadın, 2.225'i ise erkektir.³³

5. KÜLTÜREL ÖZELLİKLER

En genel tanımıyla kültür, insanın ve toplumun sembolik ve öğrenilmiş yönlerini anlatan genel bir terimdir. "Kültür, bir milleti millet yapan her şeydir" der Cemil Meriç.³⁴ İbni Haldun'un "ümran" terimiyle ifade ettiği kültür, doğu toplumlarında uzun yıllar 'hars' yani ekin sözcüğüyle ifade edilmiştir. Genellikle bilgi, inanç, değer, sanat, ahlak, hukuk, örf ve adetler ve toplumun bir üyesi olarak insanın donandığı tüm yetenekler, alışkanlıklar şeklinde tanımlanan kültür, başka bir yönden ise insanın ve toplumların yaşam tarzı ile toplumsal sorunlara ürettikleri

³² Akpırınç, a.g.t. , s. 54-55.

³³ Akpırınç, a.g.t., s. 55-56.

³⁴ Meriç, Cemil, Sosyoloji Notları ve Konferanslar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 305.

çözümleri ifade eder. Yani kültürü insan ve toplum meydana getirir. Her toplumun kendine mahsus bir kültürü olduğundan, kültür toplumlar arası ayırıcı bir konumdadır.³⁵ Bauman kültürü, insanlar tarafından değiştirilebilir, olduklarından farklı hale getirilebilir şeyler yani insan etkinlikleri olarak tanımlar.³⁶

Kültür, kuşaktan kuşağa aktarılan bir sosyal miras olduğundan bir toplumu anlamada en önemli unsurlardan biridir.³⁷ Siverek ilçesi bulunduğu coğrafi konum itibarıyla hem Güneydoğu Anadolu, Akdeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinin kesiştiği bir noktada, hem de önemli geçiş yollarının bulunduğu bir kavşakta yer almaktadır. İlk çağlardan bu yana ticaret yollarının geçtiği güzergâhta bulunan Siverek, bu sebeple tarih kısmında da bahsettiğimiz gibi, birçok medeniyetin yaşadığı bir coğrafyadır. Daha sonra birçok konar-göçer kavmin uğrak yeri olmuştur. Türkmen, Zaza, Kürt ve az sayıda da olsa Arap gibi farklı etnisiteleri bir arada barındıran Siverek'te sosyal yapıdaki bu zenginlik, kültürel yapıya da yansımıştır. Ancak geçen zaman zarfında kentte ortak bir kültür oluşmuş durumdadır. Maddi ve manevi kültür öğeleri açısından oldukça zengin bir görünüme sahip olan Siverek'in bu özelliği, dış etkiye açık bir konumda olmasının bir sonucudur.³⁸

Siverek ilçesinin kültürel yapısı, sosyal yapısından önemli ölçüde etkilenmiştir. İlçenin zengin bir yemek kültürü, halk sanatları, kendine has yöresel kıyafetleri, örf, adet ve uygulamaları vardır. Kültürün yansıtıldığı olayları betimleyen güzel örneklerden biri halk oyunlarıdır. Özellikle düğünlerde oynanan bu halk oyunlarından başka bir de seyirlik oyunlar vardır. İlçede çocukların oynadıkları oyunlar ve bu oyunlarda söylenen şarkı ve tekerlemelerin halk kültüründe özel bir yeri vardır. Siverek'te halk edebiyatı türleri oldukça zengindir. Siverek'te yetişmiş önemli aydınlar, bilim ve sanat adamları da ilçe kültürü içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Örf, adet, gelenek, görenekler ile halk inanışları, Siverek ilçesinin kültürüne zenginlik katan unsurlardandır. İnsan hayatının önemli geçiş noktalarından sayılan doğum, ölüm ve evlenme ile ilgili inanış ve uygulamalarda, eski inançlar ile

³⁵ Günay, Ünver, Din Sosyolojisi, İnsan Yayınları, İstanbul, 2010, s. 28.

³⁶ Bauman, Zygmunt, Sosyolojik Düşünmek, Çev: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012, s. 160.

³⁷ Günay, a.g.e., s. 28.

³⁸ Özağaçhanlı, Zelal, Siverek İlçesinin Tarihi Sosyo-Kültürel Yapısı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, S.B.E. , 2010, s. 264; <http://www.siverek.gov.tr/siverek-egitim-ve-kultur> (erişim: 20.11.2018)

İslâmi inanışlar iç içe geçmiştir. Tarihi, coğrafyası, sosyo-kültürel yapısı ile zengin bir içeriğe sahip olan Siverek'te, ilçenin sosyo-kültürel yapısına ilişkin uygulamalara kısaca değineceğiz.

6. GÜNDELİK YAŞAMLA İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR

6.1. Doğumla İlgili Adet ve İnanışlar

İnsan hayatında üç önemli merhale vardır. Bunlar, doğum, evlenme ve ölümdür. Bu özel dönemlerle ilgili uygulamalar yöreden yöreye farklılık göstermektedir. Doğum, ilçe halkı için oldukça önemsenen bir olaydır. Doğumla başlayan bu süreçte, anne ve bebek için birçok özel uygulama uygulanmaktadır. Bu yapılanlar arasında dini temelli olan uygulamalar bulunduğu gibi, dinin özünde olmayıp toplumun asırlardır devam ettirdiği kültürel yapının unsuru olan, birçok uygulamanın varlığı da görülmektedir.

İslam dininin, toplum hayatının pek çok temel faaliyetleriyle ilgili bazı dini hükümler, ibadetler, dualar ve törenler koymuş olması ile bu dini pratiklerin toplumda oynadığı birleştirici fonksiyon arasında yakın ilişki bulunmaktadır.

Siverek'te, yeni evlenen çiftlerin ilk çocukları doğduğunda, kızın ailesi tarafından daha önceden hazırlanan beşik takımı ile birlikte yeni doğan çocuk için hazırlanmış çeyiz ve çeşitli hediyeler ile birlikte doğum evine gidilir. Doğumdan sonra bebeğe önceden hazırlanmış kıyafetleri giydirilir ve bebek kundaklanır. Çocuğu hayırlı dualarla beşiğe koyarlar. Siverek ilçesinde çocuğun isim koyma töreni oldukça sadedir. Ailenin bir büyüğü tarafından bazen de dini bilgisi yerinde olan bir başka kişi tarafından isim koyulur. İsim koyacak kişi öncelikle abdest alır ve besmele ile çocuk kucağa alınır bebeğin bir kulağına ezan diğer kulağına da kamet okuduktan sonra üç defa “senin ismin olsun!” diye söyler. Daha sonra “hayırlı olsun” demek için gelen diğer akrabalar ve dostlar takılarını takarlar. Bebek dünyaya geldiği anda bir hafta boyunca göbeğinin üzerine toz halindeki kahve dökülür. Bunun sebebi göbeğin çabuk kuruyup düşmesini sağlamaktır.

Kendiliğinden düşen göbek, bebeğin akıbeti konusunda etkili olacağı inancına bağlı olarak rastgele bir yere atılmaz. Buna göre, ilerde çocuğun evine bağlı

olması için evin bahçesine, ya da okusun adam olsun diye okulun bahçesine, ya da çocuğun ileride hangi meslek erbabı olması isteniyorsa aile için örnek olan kişinin arkasından atılır. Siverek'te, çok gezip dolaşan insanlar için "Göbeği sokağa atılmış" deyimini kullanılır. İlçede ilk bebeğin karşılanması daha özeldir. Sonraki doğacak çocuklar için aynı şeyler yapılmaz. Sadece hediye götürülür. Lohusalık süresi 40 gündür ve kırk basması annede gerçekleşebileceği gibi bebekte de olabilir düşüncesiyle hem anne hem de bebeğin zarar görmemesi için doğum sonrasında kadın 40 gün evden dışarı çıkmaz ve tek bırakılmaz. 40 gün geçtikten sonra doğum yapan kadının üzerine 'kırk tası' diye bilinen ve içinde çeşitli Ayetler yazılı olan bir tas ile 40 defa su dökülür. Bu olaya halk arasında "kırk çıkarma" denir ve kırkı çıkan kadın evden çıkabilir. Nazara karşı tedbir olarak muska yazdırılır, dua ve kuran okunur.³⁹

6.2. Evlilik İlgili Adet ve Uygulamalar

Kadın ve erkeğin aile kurmak amacıyla nikâh bağıyla birleşmesi olarak tanımlanan evlilik hayatın en önemli geçiş dönemlerinden biridir. Bu geçiş dönemindeki ilişkiler bütünü kanun, din ve töre gibi yaptırımlarıyla ortaya çıkan toplumdan bağımsız hareket edemez. Evlenecek kişiler için sosyalleşme süreci içerisinde önemli bir dönüm noktası kabul edilen evlilik aynı zamanda yeni akrabalık bağlarının kurulması ve farklı sosyoekonomik ve kültürel alışverişlerin ortaya çıkması bakımından önem arz etmektedir. Evrensel bir nitelik taşıyan evlilik kurumu toplumu oluşturan en temel yapı olan ailenin kurulmasını sağlar.⁴⁰

Toplumların sosyokültürel anlayışı çerçevesinde, tarihsel boyutundan, ekonomisine, yerleşim düzeninden, üretim ilişkisine kadar birçok neden, o toplumun evlenme biçimleri üzerinde tesir eder.

Geleneksel bir toplum yapısına sahip olan Siverek'te eskiden evlilikler büyük oranda ailelerin girişimleri ile gerçekleştirilmekteydi. Ancak günümüzde gençler evlenmeye karar verdikten sonra aileler devreye girmektedir. Gençlerin isteği olmadan yapılan evlilikler hemen hemen kalmamış gibidir. Kırsal kesimde görücü usulüne daha sık rastlanmaktadır. Ancak şehir merkezinde son söz ailelerde ise de, gençlerin isteği ilk plandadır. Sayısı çok azalmakla birlikte kırsalda; polijini(çok karınlık), berdel ve

³⁹ Özgültekin, Akman, Demirbağ, a.g.e., s. 242; Özağaçhanlı, a.g.t., s. 405-408.

⁴⁰ Özağaçhanlı, a.g.t., s. 417.

levirat(yengeyle evlilik) gibi evlilik türlerine rastlanılmaktadır. Evliliği zorlaştıran bir etmen olan başlık parası da hala rastlanılan bir durumdur. Okumuş gençlerin kabullenmediği başlık parası evliliğin külfetini arttıran bir faktördür ve yörede azalmakla beraber henüz tam manasıyla vazgeçilmiş bir uygulama değildir.⁴¹

20-30 yıl öncesine kadar mütedeyyin olmayan ailelerde dahi karma olarak yapılmayan düğün eğlenceleri günümüzde şekil değiştirmiştir. Artık dini hassasiyet taşımadığı ifade edilen ailelerde şehir merkezinde düğün salonlarında, kırsalda ise sokak-meydan tarzı yerlerde kadın-erkek karışık olarak eğlence düzenlenir. Yöre ait folklor ögesi olan davul-zurna eşliğinde halaylar çekilir. Kına geceleri genellikle mahremiyet kurallarına uyularak hanımlara özel olarak tertip edilir. Şekil değiştirip karma bir hale gelen düğünlerde alkol bulunmaz. Zengin fakir farklı sosyokültürel özelliklere sahip ailelerde çalgılı düğün yapılsa da yapılmassa da düğün günü eğlenceden birkaç saat önce mutlaka mevlit okutulur ve maddi duruma uygun bir düğün yemeği ikram edilir.⁴²

6.3. Sünnet Merasimi ve Kirvelik

Kirvelik dayanağını dinlerden; köklü geçmişini ise tarihin derinliklerinden alan, canlılığını hala sürdüren önemli sosyal bir olaydır. Kirvelik Hıristiyanlar hariç diğer ilahi dinler tarafından yapılması istenen sünnet (hitan) işleminin cemiyete yansıyan sosyal yönünü belirtir. Kirveliği kısaca şöyle tarif edebiliriz; “Erkek çocukların sünnet merasimi giderlerinin ve diğer gerekli işleri, başka bir aileden, birisinin (kirve olacak kimsenin) yüklenmesi ve bu vesile ile iki aile arasında nisbi bir akrabalığın meydana gelmesi olayıdır”.

Siverek ve çevresinde olanca canlılığı ile ayakta duran kirvelik müessesesi, aile ve akrabalık bağlarının kuvvetlenmesi, sosyal ve ekonomik canlılığın artması açısından pek çok görevi ifa etmektedir. Halkın nazarında çok önemli bir yeri olan kirvelik Siverek'te şöyle uygulanmaktadır; “aile, sünnet edilecek çocukları için, kendi aileleri ile yakın akraba olmayan ama dostlukları olan veya kirvelik vasıtasıyla dost olmak istediği bir kişi bulur ve ona teklifte bulunur. Kirvelik teklifi bir şeref sayıldığından genellikle reddedilmez. Kirvelik teklifi alan bir kimsenin başlıca iki görevi vardır.

⁴¹ Özağaçhanlı, a.g.t., s. 418; Özgültekin, Akman, Demirbağ, a.g.e., s. 224-225.

⁴² Özağaçhanlı, a.g.t., s. 440; Özgültekin, Akman, Demirbağ, a.g.e., s. 228-229.

Birincisi: Sünnet düğününün ve sünnet olacak çocuğun masraflarını karşılar. Aile fertlerine ve eğer sünnet düğünü köyde yapılıyorsa duruma göre bütün davetli ve hatta köylülere çeşitli hediyeler verir ve sünnet olan çocuğun bütün kıyafetlerini alır. İkincisi: Çocuk sünnet ettirilirken onu kucağında veya bir yastığın üstüne oturtturarak çocuğun kollarını ve bacaklarını tutar, sünnetçiye yardım eder. Akşam da *bekleme* denilen merasimi gerçekleştirir.”

Kirveler arasında yapay ama çoğu kez kan bağıının oluşturduğu akrabalıktan daha güçlü bir bağ meydana gelir. Pek çok kan davasının bitirilmesi ve barışmalar bununla sağlanmıştır. Siverek’te kirvelik o kadar güçlü bir müessesedir ki, kirveler bu ilişki ve samimiyeti bozmamak adına birbirlerinden kız alıp vermezler.⁴³

6.4. Cenaze ve Taziye

İnsan hayatının sona ermesi yani ölüm olayı, doğum ve evlenme gibi önemli bir geçiştir. Ölüm olayının üzerine inşa edilen inanış, adet, tören, taziye gibi uygulamalar, ölecek kişinin diğer dünyaya gidişini kolaylaştırma, kalanlar için görevini yapmış olmanın verdiği teselli duygusu, ölüm sonrası alınması gereken tedbirler, toplumsal dayanışma ve vefat eden kişinin kabir âleminde huzurunu sağlamaya yönelik pratiklerden oluşur ve genellikle bütün toplumlarda aynı çerçevede içerisinde gerçekleştirilmektedir.⁴⁴

Yıkama, kefenleme ve cenaze namazı üç önemli aşamadır. Gerek dini, gerek de geleneksel bakımdan zorunlu olan hazırlıklardır. Her üç işlemin çevresinde dinsel olanların yanı sıra, birçok geleneksel âdet ve inanma da kümelenmekte, bunlar çoğu zaman ön plana bile geçmektedir.⁴⁵

Siverek ilçesinde dini inançlar ve halkın benimsediği uygulamaların senteziyle ortaya çıkan sonuç, oldukça zengin bir ölüm geleneğini ortaya çıkarmaktadır.

Yörede ölmek üzere olan kimseyle ilgili çeşitli pratikler geliştirilmiştir. Bunların bir kısmı dinsel nitelikli, bazıları da yöresel özelliklidir. Ölmek üzere olan

⁴³ Özgültekin, Akman, Demirbağ, a.g.e., s. 236-237; Özağaçhanlı, a.g.t., s. 412-413.

⁴⁴ Özağaçhanlı, a.g.t., s. 444.

⁴⁵ Örneç, Sedat Veyis, Anadolu Folklorunda Ölüm, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1971, s. 41.

bir kimsenin ağzına su damlatılır, kendisine kelime-i şehadet telkin edilir ve yanında sesli olarak Yasin suresi okunur; hastanın yanında sessiz olmaya çalışılır. Konuşulduğu takdirde ruhunu teslim etmede zorlanacağına inanılır. Ölüm gerçekleşince de Kuran okuma işi defin edilene kadar bırakılır. Ölüm haberini dost ve yakınlarına duyurmak üzere camilerde ölü salası okunur. Ölü salasında Hz. Peygamber'e salat ve selam getirildikten sonra kimin öldüğü ve cenazesinin ne zaman ve nerede kaldırılacağı ilan edilir. Böylece dost ve yakınlarla ölüm haberi ve cenaze namazının saati ile yeri duyurulmuş olur. Cenaze, tabut içerisinde omuzlarda taşınır. Cenazeyi taşımak sevap kabul edildiği için, cenazeyi gören kimse koşarak gelir ve bir müddet tabutu taşır. Tabutu tutan kimse, çok geçmeden yerini başkasına bırakır ve böylece herkesin cenazeyi götürmesi sağlanır. Defin işlemi için kabristana sadece erkekler gider. Cenaze, yakınları tarafından kabre indirilir.

Toplumsal, ekonomik, biyolojik ve duygusal yönden bağlı bulunduğumuz bir insanın kaybindan duyduğumuz acı, insancıl bir tepkidir. Dünyanın her tarafında, gerek ilkel, gerekse yüksek kültürlerde yas tutmak maksadıyla uygulanan bir takım adetler ve törenler bulunmaktadır. Aynı durum Şanlıurfa halk kültürü içinde söz konusudur. Şanlıurfa'da yas, genellikle kadınlar tarafından tutulur ve süresi uzundur. Erkeklerin yas tutma müddeti ise kısadır. Ölünün erkek yakınları yas tutmak amacıyla 3-10 gün arası sakal tıraşı olmazlar. Önceleri bu süre 40 günü bulurdu. Ayrıca yas işareti olarak belli bir süre (bu süre genellikle üç gün, bazen biraz daha fazla olabilir) iş yerini açmama, yeni elbise giymeme, düğün ve şenliklere katılmama gibi davranışlar da sergilenir. Yas tutmaya son vermek için ölü sahipleri, akrabalar tarafından tıraş olmaya götürülür. Yas tutma geleneği kadınlar arasında daha yaygındır. Ölünün en yakınları (karısı, kızı, kız kardeşi gibi), yas işareti olarak bir yıl boyunca hamama gitmez, süslenmez, altın takmaz ve gösterişli elbise giymezler. En az bir yıl veya iki dini bayram süresince düğün vb. eğlencelere katılmazlar. Ölen kimsenin yakını olan kadınlar, yas tutmaya son vermek maksadıyla akrabaları tarafından hamama götürülür. Taziyenin ilk periyodu taziye evlerinde yapılırken, 3 günden sonraki taziye kabulleri evlerde gerçekleşir. Halk arasında "Yedisi" denilen yas geleneğinde ise ölümün üzerinden 7 gün geçtikten sonra ölen kimsenin yakınları

tarafından mevlit okutularak fakir kimselere yardımlar yapılır ve helva dağıtılır. 40'ında da isteğe bağlı mevlit okutulabiliyor. 52'sinde ise dua okunur.⁴⁶

7. DİNİ DAĞILIM, ETNİK DURUM VE DİL

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin özellikle kırsal kesiminde en belirgin olan toplumsal örgütlenme biçimi, göçebeliliğin gerektirdiği toplumsal örgütlenme biçimi olan aşiret düzenidir. Günümüzde miktarı oldukça azalmış olan göçebe topluluklara mahsus olmayan aşiret yapılanması, yerleşik hayata geçen toplulukların da bir şekilde katıldığı bir örgütlenme biçimi olabilmektedir. Kırsal kesimin yerleşik hayata geçen topluluklarının yaşadığı köylerde aşiretçiliğin bireyler üzerindeki etkisi göçebelilerde olduğu kadar geniş çaplı olmasa da, aşiretçiliğin temel bir kısım esasları varlığını sürdürmektedir.⁴⁷

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin bahsedilen sosyal yapılanmasının hala net olarak görüldüğü Siverek, 1517 yılında Osmanlıların eline geçtikten sonra burada uygulanan iskân siyasetiyle civardaki Türkmen, Kürt ve Arap göçebe kabileler iskâna tabi tutulmuştur. Çok eski tarihlerden itibaren Siverek'te hayatını sürdüren ve çoğunluğu, inançları farklı olmasına rağmen Türk kültürüyle yaşadıkları tespit edilen Ermeni olan gayrimüslim tebaa, genellikle kentlere yerleşmişken; Müslüman halk ise çoğunlukla göçebe kökenlidir. Müslüman halkın kayıtlardaki isimler(Avşar, Karagöz, Yiğit, Kutlubey, Ağçe, Mehmet, Tanrıverdi, Aydoğmuş, Karyağdı, Soylanmış vs.) incelendiğinde bozulmamış Türk kültürünün izlerinin taşıdıkları tahmin edilmektedir. Müslüman kesim daha önce viran hale gelmiş köylere yerleşmiş, ayrıca birçok yeni köyler de kurmuşlardır. Köylere yerleşen kesim yerleşik hayata geçmekle birlikte tesiri bugün hala gözlemlenebilen göçebe yaşam biçimine ait kabile yapısını da sürdürmüştür.⁴⁸

⁴⁶ Keskin, Yusuf Ziya, “Şanlıurfa Halk Kültüründe Ölüm”, Harran Üniversitesi ilahiyat Fak. Dergisi, sayı:16, 2006, s. 10-25; Özgültekin, Akman, Demirbağ, a.g.e., s. 241-242; Özağaçhanlı, a.g.t., s. 443-453.

⁴⁷ Beşikçi, İsmail, Doğu Anadolu'nun Düzeni Sosyo-Ekonomik Ve Etnik Temeller, E Yayınları, İstanbul, 1970, s. 226.

⁴⁸ Erpolat, Mehmet Salih, XVI. Yüzyılda “Siverek Sancağında İskan ve Nüfus”, Tarih'te Siverek Sempozyumu Bildirileri, Siverek, 2001, 75-96, s. 76; Erpolat, a.g.m., s. 92.

17.yy'da iskân politikasında önemli aşama kaydedilmiş ve Siverek'e çok sayıda aşiret yerleşmiştir. 19.yy'a gelindiğinde ise eskiden farklı olarak Müslüman halkın şehir merkezinde sayıca çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. 1871-1872 Diyarbakir Salnamesine göre; köylerde nüfusun tamamı yakını Müslüman tebaadan oluşurken, kent merkezinin de yine üçte ikilik kısmı Müslümanlardan oluşuyordu. Kalan üçte birlik kesim ise çoğunluğu Ermeni olmak üzere gayrimüslim tebaadan oluşmaktaydı.⁴⁹

Siverek'te Ermeni tehcirinden sonra neredeyse gayrimüslim hiç kalmamıştır. Gayrimüslim halkın bir bölümü göç etmiş, bir bölümü Müslüman olmuştur. Nitekim günümüzde ilçede Ermeni kökenli olup sonradan Müslüman olmuş birçok ailenin varlığı bilinmektedir. Bunun birlikte 1940'lı yıllarda sayısının 70 kadar olduğu bilinen Musevi aile, İsrail devleti kurulunca oraya göç etmiştir. Günümüzde Siverek nüfusunun hemen hepsi Müslüman'dır. Siverek'te dışarıdan gelen memur aileler dışında nüfusun yaklaşık %40-50'sinin anadili Zazaca, %35-40'inin Kürtçe, %10 kadarının Türkçe ve %1'inin de Arapça'dır. Bununla beraber yörede anadili Zazaca ve Kürtçe olan aşiret ve halkın bir bölümünün esasen etnik kökenlerinin Türkmen ve Ermeni oldukları ve sonradan asimile olarak şuan Kürtleşmiş ya da Zazalaşmış olduğu söylenegelmektedir.⁵⁰

Kaynak kişimiz Araştırmacı-Yazar Ramazan Özgültekin'in ifadelerine göre: "Etnik olarak Siverek 4 milleti barındırıyor Türkler, Kürtler, Zazalar ve diğerlerine oranla az olan Araplar. Kırsalda Araplar, Siverek'in güney ve doğu kısmına; Zazalar Kuzey kesimlere ve Fırat Nehrine yakın kısımlara yerleşmişler. Karacadağ tarafı olan kısma ise Türkler yerleşmiş ama bugün daha çok Kürt kültürünü yaşıyorlar. Bugün Güney tarafında yaşayan Karakeçililer de aslen Türk olmalarına rağmen Kürt kültürünü yaşamaktalar. Ama merkezde bu durum daha farklıdır; sadece dilsel bir ayırım söz konudur. Dil ayırımın kavmiyetçiliğe sebep olduğu söylenmez. Çünkü kültür, yaşam tarzı olarak hepsi birbirine benzemektedir. Kaynaşmış, homojen bir yapı söz konusudur ve hatta birçok aile karışıktır. Bu nedenle oran olarak da net bir ayırım yapmak zordur. Her ne kadar ülkenin zaman zaman girdiği ayrıştırıcı siyaset

⁴⁹ İzgöer, Ahmet Zeki, Diyarbakır Salnameleri, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Acar Matbaası, İstanbul, 1999, Cilt:1, s. 218; Özgültekin, Akman, Demirbağ, a.g.e., s.81-82; Özağaçhanlı, a.g.t., s. 59-63.

⁵⁰ Hatipoğlu, a.g.t., s.53.

söz konusu olsa da hamdolsun ki burada kardeşlik için de bir yaşam söz konusudur. Yani ne milletlere özgü mahalleler söz konusu ne de ayrı bir yaşam şekli. Bu yalnızca köy bazında görülmektedir. Yan komşunuzla sizin konuştuğunuz dil farklı ama birlikte yaşama kültürünüzü olumsuz etkilemiyor ve siz her gün pişirdiğiniz yemekten komşunuza veriyorsunuz ya da çocuğunuzu emanet edebiliyorsunuz. Sanırım bundaki en büyük etki de geleneksel seviyede de olsa dini açıdan birlik olmasıdır. Yani şuan dışarıdan gelenler için etnik yapı karmaşık görünse de yerliler için hallerinden memnun oldukları, birlik içinde, problemsiz bir yaşam söz konusudur.”⁵¹

İslami mesajın hedefinde “ümme” kavramı olduğu için, İslam etnik yapılanmanın karşısındadır. İslam dünyasındaki büyük etnik grupların pek çoğu için din, özel etnik kimliğin tanımında, anahtar figürlerden biridir. Özel kimlik oluştururken hiçbir etnik grup İslam’ı dışlamayı göze alamaz. Müslüman olan etnik gruplar kendilerini ifade ederken hiçbir zaman İslami kimliklerini bir kenara atmamış ve hatta kendilerine özgü etnik kimliği tanımlarken İslam’ı sürekli başköşede tutmuşlardır.⁵² Bu noktada İslam dini, farklı etnik gruplar arasında müşterek bir değer olarak bütünleştirici unsur konumundadır. Siverek bu açıdan güzel bir örnek teşkil etmektedir.

8.EĞİTİM DURUMU

Şanlıurfa İli ilçelerinden en büyüğü olan Siverek, eğitim düzeyi bakımından son yıllarda çok önemli gelişmeler göstermiş, bu gelişme eğitim alanında yapılan yeni yatırımlarla daha da hız kazanmıştır. İlçe halkı eğitim meselesine çok duyarlı ve isteklidir. İlçede kırsal alandaki mezralarda yaşayan öğrencilerin eğitim ve öğrenimini karşılamak amacıyla birçok taşıma merkezi okul yapılmıştır. İlçe halkı okullaşma oranının artması için her türlü desteği vermektedir.

İlçede şuan 347 tane okul ve 2541 derslik mevcut olup ve ilköğretim(ilkokul + ortaokul) ve ortaöğretimde toplamda 74.848 öğrenci öğrenim görmekte ve 2325

⁵¹ Kaynak Kişi: Ramazan Özgültekin.

⁵² Voll, J. Obert, İslam Süreklilik ve Değişim II, Çev. Cemil Aydın vd., Yöneliş Yayınları, İstanbul, 1995, s.166-167.

öğretmen görev yapmaktadır. Sınıf başına düşen öğrenci sayısı ilkökul ve ortaokulda 36, ortaöğretimde 38 ve mesleki ve teknik eğitimde 45'tir.⁵³

9. SOSYAL VE DİNİ HAYAT

9.1. Aile Hayatı

Aile kan, süt, evlilik bağlarıyla birbirine bağlanan insanlardan oluşan en küçük bir toplumsal gruptur. Aile en eski toplumsal kurumlarımızdan biridir. Türk aile yapısı bir taraftan töreden, dini değerlerden beslenirken, diğer taraftan da modernleşme süreci ile birlikte çağdaş değerlerden de etkilenmekte; kültürün, dinin örfün ve çağdaş değerlerin bir sentezi olarak veya birinin diğerlerini yahut diğerlerinin birini etkisi altına alarak şekillendirdiği bir alanda kendini dışa vurmaktadır.⁵⁴

Aile ve ev, çocukların dünyaya geldiği, evlenmelerin gerçekleştiği ve insanların hayatlarının son bulduğu yer olarak görülür. Bu olaylar belirli dinsel ayın ve merasimler çerçevesinde vuku bulur. Aile bütün yaşantısı içerisinde dinsel törenlerin de yer aldığı çevredir. Doğumundaki isim töreninden cenaze törenine kadar insan hayatına dair tüm önemli tören ve ritüeller burada gerçekleşir. Toplumun dini yaşantısını anlamak adına aileyi tanımak oldukça önemlidir.

Siverek ilçesi geçmişten gelen geleneksel bir aile yapısına sahiptir. Bağları kuvvetli olan geniş aile yapısı yaygın olmakla birlikte modern yaşamla birlikte çekirdek aile yapısı da sıklaşmaktadır. Son yıllarda yeni evlenecek çiftlere ayrı ev açılması durumu çok yaygın bir durum olarak görülse de toplumsal ilişkilerde geniş aile tipi hala baskındır. Aile büyüklerinden bağımsız hareket etme durumuna çok nadir rastlanılmaktadır. Haftanın birkaç günü mutlaka ailelerle zaman geçirilirken, sünnet, düğün, taziye, bayram vs. gibi özel gün ve durumlarda aile üyeleri mutlaka beraberdirler. Önemli kararlar ailelerle istişare edilerek alınır. Herhangi maddi ve manevi bir sıkıntı olmuşsa birlikte çözülmeye çalışılır.⁵⁵

⁵³ <https://siverek.meb.gov.tr/>(erişim: 23.01.2019)

⁵⁴ Gümüş, Meryem, Simav'da Sosyal ve Dini Hayat, Necmettin Erbakan Üniversitesi, S.B.E., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2014, s. 84-85.

⁵⁵ Özgültekin, Akman, Demirbağ, a.g.e.,224-230; Kankal, Ahmet, "19. Yüzyılın Sonlarında Siverek'te Sosyal ve İktisadi Hayat",Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri, Siverek, 2001, s. 44; Cihan,

9.2. Toplum Yapısı

Genelde Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi özelde ise araştırma alanımız olan Siverek ilçesinin sosyal yapılanması aşiretçilik düzenine dayanır. “Aşiret, Arapça bir kelime olup, sözlükte kabile ve oymak ile aynı anlamda ve ortak bir atadan gelen insan topluluklarını ifade etmek için kullanılmıştır.”⁵⁶ Başta doğal çevreye (vahşi hayvanlara, doğaya, soğuğa, doğal afetlere) karşı sonra sosyal çevreye (insan gruplarına) karşı korunmak için insanların bir araya gelerek meydana getirdikleri aşiret birliği "aile - çadır - zom - oba - kabile" gibi birimlerden oluşmaktadır. Bu, oluşumun kökleri bozkır kültürüne dayanır. Aşiret, birlikte saldırı ve birlikte savunma mekanizması geliştirmiştir. Bu yöntem aşiretin başvurduğu doğal ve en büyük savunma aracıdır.⁵⁷

Sosyo-ekonomik ve kültürel sorunların neden olduğu öldürme olayları birlikte savunma ve birlikte saldırı zihniyetinin yardımı ile kan davasına dönüşür. Kan davası kendine has kurullarla işler ve barışma ile çözümleninceye kadar birkaç kuşağı kapsayarak devam eder. Aşiret sisteminde kan bağı çok güçlü olup bu bağ, aile, akrabalık, soy ilişkileri ile birlikte aşiret içi ve aşiretler arası ilişkileri de belirlemektedir. Aşiret, ataerkil bir aile yapısına sahiptir. Bu aile yapısı içerisinde erkek çocuğun yeri ve önemi çok büyüktür. Aile içi ve aileler arası sosyal ilişkiler geleneksel olarak süregelen belirli örf, adet ve töre gibi normlara bağlıdır. Bu sosyal ve ekonomik düzen içinde aşiret, kendine özgü kurum ve kuruluşlar geliştirmiştir. Aşiret reisliği, şeyhlik -kimi yerde reislik ile birlikte ağalık- vardır.⁵⁸ İlçede de genel olarak aşiretler kendilerini oluşturan büyük ailelerin ileri gelenleri tarafından yönetilir. Bu liderler genelde “ağa” olarak isimlendirildiği gibi bazı aşiretlerin dini lider konumunda şeyleri de bulunmaktadır.

Ahmet, “*Evlilik ve Aile İçi İlişkiler*” Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri, Siverek, 2001, s. 111-112.

⁵⁶ Kaya, Kamil, Karacadağ Türkmen Aşiretinde Arabuluculuk ve Arabuluculukta Dinin Etkisi: Siverek Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ömer Halisdemir, Üniversitesi, S.B.E., 2017, s.6.

⁵⁷ Özer, Ahmet, Doğu Anadolu’da Aşiret Düzeni, Mersin, 2000, s. 2. <http://www.academia.edu/download/38496192/Dogu-anadoluda-asiret-duzeni.doc>(erişim:21.04.2019)

⁵⁸ Özer, a.g.e., s. 2-3.

İlçede nüfus ve nüfuz olarak geniş aşiretler olduğu gibi daha küçük çaplı aşiretler de mevcuttur. İlçede aşiretçiliğin getirdiği asabiyet duygusuyla gelişen kan davaları yüzyıllarca sürerek halkı bezdirmiştir. Kan davaları bu bölgede ciddi sorunlar arasındadır.⁵⁹ Çok farklı şekillerde ve farklı sebeplerden kaynaklı kan davaları görülmektedir. Ancak, son dönemlerde yapılan çalışmalarla aşiretler arası kan davalarına büyük ölçüde son verilmeye başlanması ve barış çabaları Siverek için umut vericidir.⁶⁰

9.3. Dini Hayat

Din, insanoğlu kadar eski bir geçmişe sahip olan ve insanlığın başlangıcından beri hem birey hem de toplumun gündeminden hiç düşmemiş; inanan ve inanmayan herkesin ilgi alanına girmiş olan bir kavramdır.

Tarihte pek çok sosyolog, düşünür din kurumuyla ilgili farklı tanımlamalar yapmış ve farklı fikirler ortaya atmıştır. Mesela; Comte'a göre toplumu meydana getiren üç temel vardır: aile, devlet ve din. Bu üç temel olmadan toplum kurulamaz. Din, aile ve devlet gibi toplu yaşayan insan için gereklidir. Din bir entelektüel faaliyet, bir bilgi türüdür. Comte, kurmayı hedeflediği pozitif toplumun pozitivist bir dini olacağını ileri sürerek "Pozitif İlmihal" bile yazmıştır.⁶¹

Durkheim'in din tanımı işlevsel tanımın ilk örneklerinden kabul edilir. Dini tamamen bir sosyal olgu, toplumun bir ürünü olarak gören Durkheim; "din kutsal şeylerle ilgili bir inançlar ve pratikler manzumesidir ve inananları bir kilise etrafında bir araya getirir" diyerek dinin bireyleri bir araya getiren bir dayanışma unsuru olduğunu vurgular.⁶²

Weber ise dini; "insani anlamlandırılmayla ilgili bir eylem" olarak açıklar. Ona göre din hayatın güçlük ve adaletsizliğine köktenci bir karşılıktır. Din insanı

⁵⁹ Akman, Ekrem, "Kan Davaları", Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri, Siverek, 2001,235-245. s. 245.

⁶⁰ Kaya, a.g.t., s.37-38; <http://www.siverek.gov.tr/siverek-egitim-ve-kultur> (erişim: 18.11.2018)

⁶¹ Kurt, Abdurrahman, Din sosyolojisi, Dora Yayınları, Bursa, 2011, s. 80-81; Günay, a.g.e., s. 226.

⁶² Kurt, a.g.t., s.103-104.

karşılaştığı adaletsizlikler karşısında güçlü ve güvende hissetmeye muktedir kılar. Dolayısıyla din, dünyayı anlamlı ve düzenli hale getirir.⁶³

Görüldüğü gibi din çok geniş ve birbirinden farklı anlam alanına sahiptir. Kur'an'da ve hadislerde de farklı birçok anlamda kullanılmıştır. İslami kavram olarak din; “insanlığın en önemli faaliyeti olan inanmayı, bir yaratıcıya itaat ve ibadet etmeyi, ahlaki davranışları, fazilet ve iyilikleri, toplumsal düzeni, doğru yolda olmayı ifade eder.”⁶⁴

Üzerinde mutabık olunan bir ‘din’ tanımından söz etmek mümkün değildir. Dini ilahi bir kurum ya da toplumun ürettiği beşeri bir kurum olarak gören farklı görüşler mevcuttur. Ancak temel olan genel kanı dinin toplumsal yapının onu derinden etkileyen önemli bir parçası olduğudur.

Dinin alternatifi olan başka bir sistem bulunamamıştır. Bugüne kadarki deneyimlerimiz dinin yine ancak farklı bir dinle yer değiştirebileceğini göstermiştir. Bazı hallerde seküler öğretilerin dine meydan okudukları görülmekle birlikte, onların bu başarılarındaki en önemli etken dine ait bazı özellikleri taşımalarındandır. Fakat hiçbir seküler öğreti bu işlevi din kadar yerine getirebilecek bir gücü bünyesinde barındırmamaktadır. Bu nedenle insanların dine olan ihtiyaçları hiçbir zaman yok olmayacak gibi görünmektedir.⁶⁵

9.4.Siverek’te Din-Toplum İlişkileri

Toplum; belli anlam, değer ve kurallara sahip olan; belli bir çevrede bu anlam, değer ve kuralları birbirleriyle yaptıkları etkileşimlerde kullanan bilinçli(ortak değerlerin farkında olan) kişi ve gruplardan meydana gelir. Yani toplum manevi kültür, maddi kültür ve toplumsal ilişkiler bütünüdür.⁶⁶ Din ise toplumun sahip olduğu ortak değerlerden en önemlisidir ve toplumu büyük ölçüde etkilemektedir.

⁶³ Kurt, a.g.t., 122.

⁶⁴ Ece, Hüseyin K., İslam’ın Temel Kavramları, Beyan Yayınları, İstanbul, 2017, s. 151.

⁶⁵ Güngör, Erol, İslam’ın Bugünkü Meseleleri, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2000, s. 50.

⁶⁶ Kongar, Emre, Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Remzi Kitabevi, 16. Baskı, İstanbul, 2012, s. 41; Okumuş, Ejder, Kur’an’da Toplumsal Çöküş, İnsan Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2007, s. 17.

İnsanın bio-psişik varlık yapısından ayrılmaz bir parça olan ve insanın olduğu her yerde bir fenomen olarak varlığını sürdüren din, birey, toplum, kültür ve medeniyet üzerinde etkili olan bir faktördür. İnsanlar, hareket ve faaliyetlerini kendi inanç ve yaklaşımlarına göre belirlerler. Çünkü inanç ve tutumlar bireyin hükümlerini yönetmede oldukça etkili bir rol oynarlar. Bireyin bir şey hakkındaki inanç ve tutumu o şey için çeşitli durum ve koşullarda verdiği hükümlere ve dolayısıyla davranışlarına büyük oranda etki eder.⁶⁷

Bir din herhangi bir toplumda yerleştiği ve kökleştiği andan itibaren o toplumda farklı inançlar, kurumlar, normlar, değerler, adetler, yaklaşım, tavır ve davranış modelleri aracılığı ile teşekkül etmekte ve bu şekilde o toplumun sosyal varlığı ile entegre olarak, toplum fertlerini dini ve sosyo-kültürel anlamda bütünleştirme işlevi görmektedir.⁶⁸

Sosyal çevrenin dinle alakalı olmayan unsurları, dini yaşama mutlaka tesir eder ve dinin de sosyokültürel çevrenin unsurlarının biçimlenmesinde daimi bir etkisi ve katkısı vardır.⁶⁹ Yani din ve toplum sürekli ilişkide olduklarından birbirleri üzerinde oldukça etkili olan iki önemli kavramdır.

Sonuç olarak hemen her din, toplumu doğrudan gaye edinir. Dinler, toplum yapısında bir takım değişikliklere gitmek, sosyal kurumlar ve bunların arasındaki ilişkileri düzenlemek eğilimindedir.⁷⁰

Tez kapsamında Siverek'te din ve toplum ilişkilerine dair yaptığımız araştırmalar sonucu vardığımız kanı; ülkenin konjonktürel yapısına paralel olarak Siverek'te 80'li yıllardan önce halk tabakasında bilinçten uzak bir geleneksel dindarlık söz konusuysen, aydın-okumuş kesimde ise seküler dine mesafeli bir yaklaşımın söz konusu olduğudur.

Bu konuda yaptığımız literatür taramasında ilçenin yakın tarihine dayalı sosyolojik çalışmaların yetersiz olduğu ve sayıca az olan bu çalışmalarda da din-

⁶⁷ Solmaz, Bünyamin, "Dinin Toplum ve Kültür Üzerine Etkileri", Selçuk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1996, Sayı: 6, s. 125.

⁶⁸ Günay, a.g.e., s.348.

⁶⁹ Zuckherman, Phil, Din Sosyolojisine Giriş, Çev. İhsan Çapçioğlu ve Halil Aydınalp, Birleşik Kitabevi, Ankara, 2009, s. 159.

⁷⁰ Bilgin, Vejdi, Sosyal Çözüm ve Din, Etüt Yayınları, Samsun, 1997, s. 29.

toplum münasebeti konusuna pek girilmediğini tespit ettik. Bu nedenle ilçenin yakın tarihinde geçirdiği dini dönüşüme ışık tutabilmek ümidiyle ilçede bu konuda yetkin olduğu kanısında olduğumuz kaynak kişilerle bizzat görüşmeler yaptık. Şimdi bu konuya temel başlıklar halinde değineceğiz. Öncelikle ilçede gerçekleştiği düşünülen dönüşüme etki eden faktörleri kaynak kişilerin ağzından ekleyerek son olarak bir değerlendirme yapacağız.

İlk olarak ilçede ilk İmam-Hatip okulunun kurulmasında bizzat aktif rol alan ve ilçede Hocaların Hocası olarak nitelendirilen kanaat önderi Emekli Öğretmen Neşet Hanpolat Bey'in İmam-Hatip Okulu'nun açılış süreci ve konjonktürel yapısıyla alakalı fikirlerine yer vereceğiz:

“70’li yıllarda Siverek’te mütedeyyin olanların çoğu yaşlı insanlardı ve din gençlerin ilgi duymadığı bir alandı. Biz bir grup genç arkadaş camiye düzenli giderdik. Şehrin genelinde özellikle gençler arasında dini bir yaşantı söz konusu olmadığı için yaşlı bir amca bizi her gördüğünde duygulanıyordu. Allah sizin gibi gençlerin sayısını arttırsın diye bize dua ediyordu ve bu dua bizi camiye gitmek noktasında şevklendiriyordu. 70’li yıllardan sonra biz öğretmen olduk ve göreve başladık. Baktık ki biz namazlı bir avuç genç dışında Siverek’te gençlik İslami bilinçle şereflemedi. Düşündük ki burada bir imam hatip okulu olursa en azından gençlerimizin bir kısmı İslam’a yönelir ve toplumumuzu da İslam’a ısındırabiliriz. Bunun üzerine hemen bir dernek kurduk ve vilayete irtibata geçip talebimizi ilettik. Vilayet dedi ki kendinize arsa bulun okulu açmanıza izin verelim. Biz de şehrin merkezinde uzun süredir boş olan bir arsayı belediyeden istedik. Belediye açık söylemek gerekirse çeşitli bahaneler öne sürerek bizi 2-3 sene oyaladı. Baktık böyle olmayacak biz de dernek olarak Urfa yolu üzerinde şehrin biraz dışında bir bağ arsası satın aldık. İlahi adalet tecelli etti ve çok ilginç bir olay gerçekleşti. Şehirde kabristan yeri ihtiyacı doğdu ve bunun için de bizim satın aldığımız arsa uygun görüldü. Bunun üzerine 3 yıl kapısından sürekli geri çevrildiğimiz belediye bize müracaat etti ve arsayı satın almak istediklerini söylediler. Karşılıklı olarak anlaştık ve şehir merkezindeki arsa ile takas ettik. Dernek olarak okulun temelini attırdık. Ama kendi imkânlarımızla yapmaya çalıştığımız için süreç biraz uzun sürdü. Sürecin uzayacağını tahmin ettiğimiz için müftülükle iletişime geçtik ve erkek

öğrencilerimizi müftülük binasında eğitim-öğretime başlattık. Arkadaşlarla çeşitli bağlantılarımızı kullanarak birçok farklı şehir gezerek yardımlar topladık. Siverek'in tüm köylerini tek tek gezdik. Allah razı olsun vatandaşların yardımıyla inşaat devam etti. Vatandaşların desteği ile bir aşamaya getirdiğimiz okul için zamanın(74-75 yılları olmalı) Milli Eğitim Bakanıyla görüştük. Yanılmıyorsam Bakan Bey Antepliydi. Ona okulun durumundan bahsettik, inşaatın yavaş ilerlediğinden, desteğe ihtiyacımız olduğundan söz ettik. Allah ondan razı olsun bize bir bütçe çıkardı ve inşaat tamamlandı. Böylece erkek imam hatip okulumuz kendi müstakil binasında eğitim-öğretime başlamış oldu. Buraya kadar her şey güzeldi ama kızlarımıza da aynı imkanları sağlamadan amacımıza ulaşmış olmayacaktık. Bu bizim için büyük bir dertti; çünkü evin temeli kadındı ve dindar-ahlaklı bir nesile ancak kızlarımızı dini bir terbiye ile eğiterek ulaşabilirdik. Yine çeşitli girişimlerde bulunarak bir ilkokulun (Türküzü İlkokulu) bünyesinden bir sınıflık yer alabildik Ekip olarak Urfa Valiliğine gittik. Vali beye talebimizi ilettik. Vali bey talebimizi olumlu karşıladı ve İl Milli Eğitim Müdürlüğüne talimat verdi. Siverek'te uzun süredir boş olan tarihi bir binayı bize tahsis etmesini söyledi. Ertesi gün İl Milli Eğitim'den içlerinde mühendislerin de olduğu bir heyet Siverek'e geldi. Binayı gezdiler ve oldukça sağlam olmasına rağmen, imam hatip okulu olacağını öğrendikleri binaya, dönemin dine olan bakış açısıyla riskli olduğu gerekçesiyle ruhsat vermediler. Biz büyük bir üzüntü duyduk ama asla vazgeçmedik. Tekrardan milli eğitim müdürlüğüne gittik ve başka bir ilkokulun (Gazipaşa İlkokulu) bahçesinde kızlarımız için bir bina yapılması sözünü aldık. Daha sonra bahsettikleri yerde kızlarımız için küçük bir bina yaptılar. Bir süre bu binayı kullandık. Kullandığımız bina bahçesinde bulunan ilkokula lazım olunca, bizi erkek öğrencilerimizin bulunduğu ana binanın batısında bulunan bir ilkokulun(Şair İbrahim Rafet İlkokulu) bahçesindeki iki katlı bir binaya aldılar. Daha sonra Taşdönderen ve Fettahlı Aileleri bize şehir merkezinde ana binamıza yakın bir konumda bulunan (Seyfioğlu Caddesinde) 573 metrekare genişliğinde bir arsayı hibe etti. Allah onlardan razı olsun. Dönemin belediye başkanı fikirleri farklı olmasına rağmen bize destek oldu. Onun ve yine ülkenin çeşitli yerlerindeki vatandaşlarımızın destekleriyle 90'lı yılların başında kız binamızı da tamamlamış olduk. Böylece biz sürekli taşınmaktan kurtulmuş olduk. Kızlarımız 28 Şubat sürecine kadar sorunsuz bir şekilde burada öğrenim gördüler.

Biz zamanında İmam-Hatip okullarına çok anlam yüklemiştik. Bu okullar neslin ihyası için, dini tedrisat için en önemli araçlardı. O bir tane okulu açmak için gösterdiğimiz çabaları anlattım. Ama görüyoruz ki niceliğin artması maalesef ki niteliği düşürüyor. Kabul etmeliyiz ki bu okullar İslami tedrisatın yapıldığı okullardır bundan dolayı İslami eğitim almayan idareciler, dini inancı farklı olan öğretmenler ve istemeyerek sadece sınav puanına göre gelen öğrencilerin bu okullarda bulunmaması gerektiğini düşünüyorum. Biz bu okulu ilk açtığımızda okul çıkış saatinde o imanlı gençlerin bu caddelerden geçmiş olması bile bizim için önemli büyük bir olaydı. Bu görüntü insanları özüne döndüren bir tablo çiziyordu. Tabi bu görüntünün rahatsız ettiği insanların sayısı da az değildi ve maalesef ki bunu dile getirmekten de imtina etmiyorlardı. Dindar İmam-Hatip gençliği şehri de ihya eden çalışmalar yapıyordu. Gençler camileri şenlendiriyordu, vaazlarla halkı bilinçlendirmeye çalışıyordu. Nitekim şuan ki dini grup, cemaat ve STK'ların başında bulunan ya da üyesi olanların çoğu da o ilk İmam- Hatip okulunun mezunlarıdır. Halkın susadığı dini çalışmalar bu gençliğin eliyle başladı. Siverek'in seküler çizgiden muhafazakâr çizgiye dönüşünde bu neslin katkısı büyüktür. Tabi ülke genelindeki bu dini yükseliş birilerini rahatsız etti. Mesela 1979 yılında radikal bir grup tarafından bir ramazan günü İmam Hatip okulumuz yakıldı. Okulda hiçbir şey kalmamıştı. Şikâyetçi olduk ama bir şey ispat edemedik. İlk yıllarda okul aldığı tepkilerden dolayı resmi bayram törenlerine dahi katılmaktan çekiniyordu. Rüşünü ispat etmesi ve kendini kabullendirmesi büyük bir mücadele gerektirdi ve bayağı bir zaman aldı.

Ülkenin genelindeki siyasi tablo Siverek'i de etkiledi. 97 sürecinden sonra kasıtlı ve kademeli olarak okullarımızın öğrencilerini azalttılar ve daha sonra vatandaş eliyle yapılan binalara el koymak için de sayının azlığını bahane ettiler. Düşünün ki zamanında bu okullar talep çokluğundan sınavla öğrenci alıyordu. Tabi katsayı engeli ve ülkedeki din karşıtı politika karamsar bir ortam yarattı ve öğrenci sayısı aşırı derecede azaldı. 1998-2000 arası dönemin milli eğitim müdürü bu binaları düz lise yapma teklifinde bulundu. Biz de geçici bir çözüm bulduk. O dönem müdürü olduğum İmam-Hatip'in hemen bitişiğindeki İsmet Paşa İlkokulu'nun öğrenci sayısının çok fazla olduğunu söyledik ve öğrencilerin bir kısmını İmam-

Hatip binasına taşındık. Böylece en azından tabelasını ve birkaç sınıfı muhafaza etmeyi başardık.

O dönemde Nur cemaati Siverek'te en aktif çalışan gruptu. Ama biz onlarla pek anlaşamıyorduk. Çünkü MSP gibi muhafazakâr çizgide bir parti faalken onlar geçmişten gelen alışkanlıklarıyla dini çizgiden uzak olan sağ bir partiyi destekliyordu. Yani maalesef ki siyaset bizi ayrıştırıyordu ve pek desteklerini göremiyorduk. Onun dışında genel anlamda 79 İran devriminin de gençler üzerinde dine dönüş açısından olumlu etkisi oldu. Ama bu durumu farklı kullanan yozlaştıran gruplar da vardı. Bir dönem Müslüman gördüğü herkesi Humeynici ya da İrancı olarak yaftaladılar.

Yine de eskiye kıyasla şuan camilerde çok fazla gençle karşılaşılıyor olmak benim ümitlerimi arttırıyor. Bence gençlerde dindarlığın artmasında yine imam-hatip okullarının büyük etkisi vardır. Bir imam hatip okulu ilçenin çehresini değiştirmiş, İslami uyanışı sağlamıştır.”⁷¹

İlçedeki ilk İmam-Hatip Okulunda 86-90 yılları arasında Kütahya'dan gelerek görev yapan Meslek Dersleri Öğretmeni Ahmet Meşe Hoca'nın Siverek'in dini yapısına dair görüşleri:

“Siverek'te o tarihlerde şimdikinden daha baskın şekilde bir toprak ağalığı sistemi (feodal yapı) vardı. Bu coğrafya insanının üzerindeki köklü baskı unsuru haliyle onların dini yaşamlarını da etkilemişti. Fıtratlarına uygun bir şey yapacakları zaman bu unsurları göz önünde bulundurmamak zorunluluğunu iliklerine kadar hissediyorlardı. Yani Allah'ın emir ve yasakları ile bahsettiğimiz baskı unsurlarının arasında sıkışmışlardı. Bireysel anlamda yapabildikleri İslâmî emir ve yasakları yapmaya, diğer alanlarla ilgili olanları da yapabilmek için mücadele etmeye gayret ediyorlardı. Siverek'te o yıllarda bu konuda ciddi bir enerji vardı. Kitap okumaları, sohbetler, alternatif çay ocakları, parklardaki muhabbet ortamları, sosyal ve kültürel faaliyetlere yoğun ilgi ve katılımlar hepsi bu enerjinin ispatıydı.

⁷¹ Kaynak Kişi: Neşet Hanpolat.

İslâmî taleplerinde bilinçli değilse de geleneksel anlamda varlık gösteren bir cami cemaati yoğunluğu, ramazanlardaki hareketlilik, birçok itikadî bozukluklara rağmen tarikatların ve şeyhlerin saygı görüyor olması, misafirperverlik, saygı ve nezaket kurallarında aşırı diyebileceğimiz orandaki söz ve eylemler ise halkta tezahür eden dinî göstergelerdi. Aşiret ve ağalık sisteminden ve cahil bırakılmışlıktan kaynaklanan olumsuz tavır ve davranışlar dışarıdan Siverek'e gelenlere karşı değil de kendi aralarında tezahür ediyordu. İran inkılâbı, az veya çok tüm dünya Müslümanlarını etkileyen bir inkılâptır. Dolayısıyla Siverek'teki bilinçli ve sorgulayan Müslüman kesimi etkilememesi elbette düşünülemez. İran'a kısmen dil yakınlığı da bulunan Siverek'te özellikle geleneği sorgulayan gençler arasında bu inkılap hayli etkili olmuştur. Öyle ki Caferî fikhına göre hazırlanmış ilmihaller ortalıkta dolaşıyor ve bize (imam hatip lisesi hocalarına) bu mezhebin itikadi ve fihi yaklaşımlarıyla ilgili çokça sorular geliyordu. Bu durum özgürlükleri kısıtlanmış ve mazlum konumuna itilmiş insanlar için aşılması gereken bir süreçti ve o günlerde bu yaşanıyordu. Bu sebeple biz bu durumu yadırgama yerine sağlıklı bir şekilde aşılmasını istiyorduk. İmam Hatip Okulunda aktif olarak, kardeşlik hukukunu korumaya yönelik çalışmalar, yapıcı tenkit ve eleştiri kanalını açık tutma, bu gençleri bölgenin saygın alim ve mollalarıyla görüştürme, okuma ve araştırma yönünü teşvik etme, aileleriyle irtibatı kesmelerine mani olma gibi faaliyetler yapıyordu. İleriki dönemlerde bu aşamanın gayet sağlıklı değerlendirilmiş ve atlatılmış olduğunu gördük.”⁷²

Araştırmacı-yazar Ramazan Özgültekin'in konuya dair yorumları:

“68 kuşağı burada çok etkindi yani oldukça sosyal-demokrat bir yapı söz konusuydu. Mesela Yılmaz Güney dönemin simge isimlerindendi. Daha sonrasında ise İran devrimi bütün dünyayı olduğu gibi Siverek'i de etkiledi. Benim tanımlamamla 80'lerden önce İfrat yaşanıyordu dinden uzak sosyal demokrat bir yapı etkindi. 80'lerden sonra ise tefrit ve İslam yaşanmaya başlandı. Sağcılıkta aşırıya gidildi. İslam da siyasal boyutta yaygınlaştı. Maalesef ki hiçbir zaman dengeli bir dini hayat yaşanmadı. Aynı şey sosyal yapı için de geçerli 80'lerden önce ağalık sadece zenginlik ifadesiydi. Ağalar da toplum içinde sade bir yaşam yaşıyorlardı.

⁷² Kaynak Kişi: Ahmet Meşe.

80'lerde illegal örgütün peyda olmasıyla toplumu allak bullak ettiler. Kürtçü- Türkçü diye ayrıştırdılar. Aşiretlerde kutuplaşma oldu. Bir takım insanlar da bu durumdan nemalandı ve ağalık olayını abarttılar. Devlet tarafında yer alan aşiretler çok pohpohlandı ve milletin üzerinde ayrı bir egemenlik kurdular. Tabi bu durum toplumsal dengeyi alt üst etti.

Bugün Türkiye'de olduğu gibi Siverek'te de birçok aktif cemaat ve dini grup var ben bunun olumlu etkilediğini düşünmüyorum; çünkü her grup dini kendi kafasındaki gibi yorumluyor, şekillendiriyor. Dini bilinçten uzak ve gelenek düzeyinde yaşayan halkı bilinçlendirmeleri gerekirken aralarındaki farklılaşma sebebiyle halk arasında da ayrışmaya sebep oluyorlar. Türkiye'nin genelinde olduğu gibi dini giyim şekli, kültürü artıyor ama içi de aynı oranda boşaltılıyor.

Benim düşünceme göre Siverek'te hiçbir zaman gerçek dindarlık yaşanmadı ama görüntü dindarlığı uzun süredir söz konusu. Bizim en büyük problemimiz ağalar ve şeyhler şehri olmamızdır. Bu zihniyet değişmedikçe tam anlamıyla gelişemeyeceğiz. 80'lerden önce sosyal-demokrat ve seküler bir yapı hâkim olmasına rağmen, aileler arası bağlılık ve saygının getirdiği bir birlik söz konusuydu. Siyasi politikalarla bu yapı bozulmaya başladı. Sloganik söylemlerin bizi ayrıştırmasına izin vermemeliyiz. Ülke genelinde de eğitim, diyanet, nihayetinde gençlik düzeltilmezse bu durum değişmeyecektir. Allah-u Teâlâ da diyor ki: "...Bir toplum kendisindekini değiştirmedikçe, Allah onlarda bulunanı değiştirmez."⁷³ diyor."⁷⁴

80'li yıllarda genç olan, şuanda da ilçede Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni olarak görev yapan Ali İlhan Hoca'nın konuya dair fikirleri:

"80'lerden önce Siverek sosyal demokrat çizgide seyreden bir fikri yapıya sahipti. Yani eğitilmiş bilinçli bir dindar kesimden söz etmek mümkün değildi. Eğitilmiş mütedeyyinler konusunda ciddi bir boşluk vardı. 70-80'li yıllarda okumuşların geneli sosyal demokrat bir politik kimliğe sahipti. Aydın kesim genellikle dine mesafeliydi. Dine karşı olma durumundan söz edemeyiz belki ama ilgisizlik barıydı. Mesela Esnaf kesimde kültür düzeyi yüksek insanlar oldukça

⁷³ Ra'd, 13/11.

⁷⁴ Kaynak Kişi: Ramazan Özgültekin.

fazlaydı bunun göstergelerinden biri düzenli gazete okuyan ve hatta günlük 2-3 gazete alanların çoğunlukta olmasıydı. 80'lerden sonra Siverek'te köyden kente ciddi bir göç oldu tabii bu durum da şehir kültürünün yapısında değişikliklere sebep oldu. Göçlerden önce ilçe merkezinde nevi şahsına münhasır nispeten kültür düzeyi yüksek bir şehir yaşamı söz konusuydu. Siverek'te o dönemde şehir ve köy kültürü diye ayırabileceğimiz iki farklı kültür söz konusuydu. Şehirde dindarlık oranı kırsaldan daha azdı. Dindar bir yapı olmasa dahi geleneksel anlamda değer yargılarına bağlı muhafazakâr bir toplumdur.

Siverek'te 80'den sonra imam-hatiple birlikte bir dindarlaşma başladı. Ama bahsettiğimiz siyasal İslamcılık. Siverek'te geleneksel İslam boyutunda bir şey değişmedi, hala bilinç düzeyinin çok yükseldiğini söyleyemeyiz, klasik bir dindarlık hâkimdi okumuş kesimi çıkardığınızda dine bir tepki söz konusu değildi. Mesela alkol kullanılır ama Ramazan ayında içilmezdi. Ya da herhangi bir günah aleni işlenmezdi. Mesela meyhane tarzı bir yer vardı ama orda ramazan münasebetiyle kapalıydı yazardı yani bir hürmet vardı. Mütedeyyin olmayan ailelerde bile alkollü düğünler yapılmazdı hala öyledir. Şuan hemen hemen her kesimde karma olarak yapılan düğünlerin de geçmişi çok eski değildir. Eskiden tüm düğünlerde kadın erkek eğlenceleri ayrı olarak yapılırdı. Mesela karma düğünlerin yapılması da kültürel değişime bir örnektir.

80'den sonra siyasal İslamcılık çeşitli dini kanallar vasıtasıyla Siverek'e girdi. Bunda etkili olan faktörler imam-hatip okulunun açılması, İran İslam devrimi, Türkiye genelinde ortaya çıkan Milli Gençlik Vakfı, Hak Yol Vakfı, Davet Vakfı gibi İslami gençlik hareketleridir. Ama motor güç ise imam hatiplilerdi. Dönemin tek İmam Hatip Okulu dinamik bilinçli genç bir zümre oluşturdu. Hatta şuan Siverek'te birçok kurumda amir, memur, idareci konumunda olan orta yaş kesimi hep o dönemin yetişmiş imam hatip nesliydi. O dönem imam hatip dışında başka bir yerde dini bir eğitim yapılmıyordu. Mesela tarikatlar Siverek'te çok yaygın değildi bazı köylerde kendi kabuğuna çekilmiş Kadiriler mevcuttu. Şuan hala çok yaygın bir tarikat kültürü söz konusu değil ama yakın olması münasebetiyle en çok rastlanan menzil grubudur. Siverek'te köklü bir medrese geleneği de yoktur. Siverek'te medrese eğitimi almış âlimler de dışarıda yetişmişlerdir. Bireysel çabaları saymazsak

Siverek'te bir ilmiye sınıfından söz edemiyoruz. Şuan bu anlamda dini gruplara bağlı vakıflarda dini eğitim faaliyetleri etkin olarak yürütülüyor. Mesela, Süleymancı dediğimiz grup da bu konuda son yıllarda bayağı aktif çalışıyor. Aslında bu hareket de Siverek'e dışarıdan gelmiştir. Siverek'teki Nur Cemaati ile Türkiye'deki Nur Cemaati'nin köken tarihi aynıdır. Darbeler Türkiye'de her zaman cemaatlerde parçalanmalar meydana getirmiştir. Dini anlayış ve yaşayışlarda da değişmeler olmuştur. Cemaat anlayışı değişmiş, sorgulamalar olmuştur. Nur cemaatinde bu böyle oldu. Başlangıçta okuyucu ve yazıcı diye iki ana kola ayrılırken sonrasında daha küçük gruplar halinde sürekli ayrılma ve bölünmeler oldu. Şuan Siverek'te bu cemaatin de birçok farklı kolu aktif olarak çalışmaktadır. Zamanında nur cemaatinin tamamı değil ama birçok kolu siyasi olarak İslami çizgiye yakın partilerden ziyade sağ demokrat partileri destekliyordu. Bundan ötürü Nur cemaati siyasi faaliyetlerin içine girmemiş ve dönemin dini çizgiyi temsil eden siyasetçisi olan Necmettin Erbakan'a karşı hep mesafeli durmuşlardır. Bu noktada ilçede aktif olan İslamcı kesimle fikirsel ayrılık yaşıyorlardı. Siverek'te siyasal İslam çizgisinde refah partisinin 94 seçimlerinde bir sıçraması oldu ama belediye başkanı seçimi konusunda yeterli değildi. Siverek seçimlerinde 80-90 arasında sol görüşlü partileri desteklerken 90'dan 2014'e kadar sağ görüşlü bir parti olan Demokrat Partiyi desteklemiştir. 2014 seçiminden beri ilk kez dini söylemli bir parti olan Ak Parti desteklenmiştir. 80'ler Türkiye'nin genel anlamda sıkıntı yaşadığı bir dönemdi illegal örgütler baskı ve sindirmeyle çeşitli eylemler yapardı. Kepenk eylemleri bu noktada meşhurdur. İnsanların birçoğu korkudan dükkân açamazdı. Ama bir grup dindar genç kafa tutarak dükkânlarını kapatmadığı halde örgüt aşiretçilikten dolayı müdahale edemedi. Birçok yerden darbe aldığı için düşmanlarını çoğaltmayı göze alamadı. Zaten bir süre sonra Türkmen kökenli Zaza bir aşiret olan Bucak aşireti ile çatıştı devlet desteğiyle Siverek'te kaybetti, barınamadı ve çekilmek zorunda kaldı. Örgüt Siverek'te ideolojik olarak rağbet görmedi ve her zaman marjinal olarak kaldı. Aşiretçilik açısından Siverek statükocudur. Aşiretçi yapı bazı konuda gençleri kısıtlasa da sosyal yapının ve geleneksel dindarlığın korunması açısından yarar sağlamıştır. Gençleri illegal örgütlerden büyük ölçüde korumuştur. Tabi o dönemde azınlık durumda olsa da İslamcılığın özgül ağırlığı vardı, dinamikti, nitelikliydi. Siverek'te İslamcılığa dönüş 94-95'te refah partisiyle bir ivme yaptı. İmam Hatip'inde 28 Şubattan önceki

zirve dönemi idi. 2000'li yıllardan itibaren dindarlık çok büyük oranda artsa da bu niceliksel bir artıştır. 28 Şubat bu anlamda ülke düzeyinde olduğu gibi ilçede de büyük bir tahribat yaratmıştır. Sonra bir müddet toparlanma olsa da kültürel tahribat devam ediyor. Öncesinde İslamcılık bizim için bir ütopyaydı, ulaşılması gereken büyük bir hedefti. Şuan gerçekleşmiş görünüyor ama inancını ve enerjisini kaybetmiş bir şekilde. Şuan bilinç düzeyi yüksek olan dindarların yaş ortalaması yükseldi ve arkadan bunun devamını sağlayacak bilinçli bir nesil yetişmedi. O dönem bir tane imam hatip okulunun yaptığı işi şuan 15 tane imam hatip yapamıyor. Tabii o dönem dindar kesimi birbirine bağlayan ortak davalar vardı başörtüsü mevzusu mesela. Ortak dava ortak şuur yaratıyordu. Şuan birçok şeyin içi boşaldı. O dönem siyasal olarak başlayan ateşi bizim ilim irfanla desteklememiz için doldurmamız gerekiyordu maalesef bu konuda başarılı olmadık. Dini hayatı rahatça yaşamamız için araç olan siyaseti asıl mevzu yaparak özde deformasyonlara sebep olduk. Dini faaliyetler iki kanalla yapılır biri imam-hatipler diğeri cemaatler. İki kurum da şuan darbe almış durumda. Cemaatler itibar kaybına uğrarken imam-hatipler de fonksiyon ve nitelik kaybı yaşadı. Dünyevileşmenin artmasıyla İslami ahlak ve ilkelerde değer kayıpları yaşandı. Yine de Siverek'te tamamen seküler bir yapıdan söz edemeyiz. Mesela son dönemlerde İmam hatip'in niteliğinin azalmasından kaynaklı oluşan boşluğu bazı dini gruplar doldurmaya başladı.

Bunun yanında artan nüfus, yetişemeyen eğitim, işsizlik ve bundan kaynaklı yoksulluk bir yozlaşma meydana getiriyor. Her şeye rağmen Siverek'in eskiye göre dindarlaşma oranının arttığı çok net gözlemlenebiliyor. Şuana kadar Siverek'in dindarlık algısını söylem, siyaset ve kılık-kıyafet üzerinden değerlendirdik. Ama dindarlığın ve ahlakın ölçüsü olan başka kıstaslar da vardır. Dindarlık yalnızca kılık kıyafetle ölçülen bir şey değildir. Çok yönlüdür. Mesela ilçede hayır hasenat, paylaşma çok yaygındır özellikle son dönemde yardım dernekleri çok faaldir ve destek de görür. Cuma gecesi kültürü vardır. Akralılık ve komşuluk çok önemli bir değerdir. Yaşlılara hürmet önemsenir. Bunlar İslam'ın tavsiye ettiği değer ve davranışlardır. Siverek sosyolojik olarak bir büyük bir değişim dönüşüm geçirmiştir. Bunun yanında ahlaki olarak da güzel hasletlerini geliştirmiştir.

Bahsettiğimiz yozlaşmalara Çözüm ise imam hatiplere kaybettikleri ruhu sivil bir şekilde yeniden kazandırmaktır. İmam hatipler bir grubun ya da bir partinin tekelindeymiş algısı yıkılmalıdır. Suni gündemlerden sıyrılıp ortak şuur yeniden kazanılmalıdır. Ümmetin sorunlarına, ortak davalara eğilerek dindarların kaybettikleri itibarı yeniden kazanmaları gerekmektedir.”⁷⁵

Her biri Siverek açısından çok önemli birer değer olan kaynak kişilerimizden aldığımız bilgilere göre; Siverek’in 80’lerden önce aydın-okumuş kesimi dine karşı mesafeliyken; halkın ise taklitçi ve derin teolojik konulara yer vermeyen, bilinç düzeyi düşük geleneksel bir halk dindarlığına⁷⁶ sahip olduğudur. Ancak dine mesafeli olan zümrede de genel olarak dine karşı herhangi bir tutumun görülmediği ve bugün de olduğu gibi etnik olarak çeşitliliğe sahip olmasına rağmen hoşgörü ve kardeşlik ortamının hâkim olduğu sükûnetli bir kent olduğudur.

80’lerden sonraki dini bilinçlenme de ise 3 unsur aktif olarak rol almıştır. Birincisi ve en önemlisi; ilk İmam Hatip Okulu, ikincisi İran’daki 79 devriminin gençleri etkilemesi(Aslında 70’li yıllar dünya genelinde İslami uyanışın yaşandığı yıllar olarak tanımlanıyor)⁷⁷ ve üçüncüsü de dindar gençlik hareketlerinin yöredeki faaliyetleridir.

Herhangi bir dinin geçmişte yerine getirdiği bazı işlevlerini kaybetmesine bakarak ve günümüzdeki işlevlerini görmezlikten gelip, o dinin geleceği hakkında kehanette bulunulamaz.⁷⁸ Yani belli zamanlarda zayıflama yaşandığı için o dinin o toplumdan tamamen yok olacağı söylenemez. Tabi aynı şey tersi için de geçerlidir. İlçede 70’ler ve öncesindeki dinden uzak toplum yapısının çeşitli etkenlerden dolayı sonradan değişmesi ve dini uyanışın başlaması bu açıklamayı haklı çıkarmaktadır.

İlçede İslami bilinçlenme istenilen seviyeye henüz ulaşmamış olsa da misafirperverlik, yardımseverlik saygı, nezaket, hayır hasenat, paylaşma, akrabalık

⁷⁵ Kaynak Kişi: Ali İlhan.

⁷⁶ Bilgin, Vejdi, Güleç, Melda Medine, “*Halk Dindarlığı’nın Gündelik Hayattaki Görünümü İle İlgili Sosyolojik Çözümleme*”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 27, 2018/1, s. 74.

⁷⁷ Voll, a.g.e., s.167.

⁷⁸ Solmaz, Bünyamin, “*Sosyoloji ve Din Sosyolojisi Tarihinde Din Odaklı Yaklaşım ve Yöntem Tartışmaları*”, Din Sosyolojisi, Ed. Bünyamin Solmaz ve İhsan Çapçioğlu, Çizgi Kitabevi, 2. Baskı, Konya, 2009, s. 22.

ve komşuluk ilişkileri, yaşlılara hürmet gibi değerler çok önemsenmektedir. Bunlar İslam'ın tavsiye ettiği hasletlerdir. Yörede itikadi ve ameli noktada eksiklikler olsa da dindarlığın ahlaki-davranışsal boyutta iyi düzeyde olduğu kanaatindeyiz.



İKİNCİ BÖLÜM:

ARAŞTIRMA ALANINDA(SİVEREK İLÇESİNDE)

ELDE EDİLEN BULGULAR

Araştırmanın bulgularını demografik verilerle ilgili bulgular, sosyal hayat ile ilgili bulgular, dini hayat ile ilgili bulgular olmak üzere üç ana kategoride değerlendireceğiz.

Çalışmamız nominal (verilerin kategorize edildiği) bir çalışma olup, bulgular değerlendirilirken frekanslara, karşılaştırmalara yer verilerek tablolar yapılması ve uygun durumlarda χ^2 (ki kare) testi yapılarak sonuçları bulgulara dahil edilmiştir. Bu uygulama sonucunda elde ettiğimiz bulguları öncelikle demografik verilerle ilgili bulgulardan başlayarak değerlendireceğiz.

1. DEMOGRAFİK VERİLERLE İLGİLİ BULGULAR

1.1. Katılımcıların Cinsiyet, Yaş ve Medeni Durumlara Göre Dağılımı

Tablo 1: Cinsiyet Dağılımı

	Cinsiyetiniz?	
	Sayı	Yüzde
Kadın	300	50,0
Erkek	300	50,0
Toplam	600	100,0

Bu çalışma kapsamında basılı ortamda 1000 adet anket formu hazırlanmıştır. Siverek'te yaşayan aileler ve farklı mahallelerde bulunan okullarda öğrenim gören öğrenciler aracılığıyla velileriyle ilgili araştırma kapsamında görüşmeler yapılmış ve anketlerin doldurulması istenmiştir. Anketlerin geri dönüşü bu şekilde sağlanmıştır. Toplamda 675 adet anketin geri dönüşü sağlanabilmiştir. Analizlerde kullanılabilir 600 anket değerlendirmeye dâhil edilmiştir. Bu anketlerde araştırmamıza katılan

katılımcıların %50'sini erkekler, %50'sini ise kadınlar oluşturmaktadır. Gerçeğe yakın veriler elde etmek adına kadın ve erkek katılımcıların sayısının eşit olması için özel gayret sarf edilmiştir.

Tablo 2: Yaş Gruplarına Göre Dağılım

Yaşınız?		
Yaş Aralığı	Sayı	Yüzde
18-25	102	17,0
26-40	234	39,0
41-60	244	40,7
61 ve yukarısı	20	3,3
Total	600	100,0

18 yaş kişilerinin dünya görüşlerinin şekillenmeye başladığı bir dönem sayıldığından 'Sosyal ve Dini Hayat' konulu çalışmamızda görüşlerine başvurduğumuz katılımcılarımızın alt yaş sınırını 18 olarak belirledik.

Tablo 3: Medeni Durum

Medeni durumunuz?		
	Sayı	Yüzde
Bekar	106	17,7
Evli	465	77,5
Boşanmış	15	2,5
Eşi Vefat Etmiş	14	2,3
Toplam	600	100,0

Örnekleme katılanların medeni durumlarının yukarıdaki tablodaki gibi olduğu tespit edilmiştir.

1.2. Eğitim Durumlarına Göre Dağılım

Tablo 4: Eğitim Durumu

Eğitim durumunuz?	Sayı	Yüzde
Okuma Yazma Bilmiyor	66	11,0
İlköğretim Mezunu	281	46,8
Lise Mezunu	150	25,0
Fakülte ya da Yüksek Okul Mezunu	103	17,2
Toplam	600	100,0

Bu sonuçlar değerlendirildiğinde örnekleminizde eğitim seviyesinin orta seviyede olduğunu söylemek mümkündür. İlköğretimde 1997’den beri uygulanan sekiz yıllık zorunlu eğitim sebebiyle en fazla oranın ilköğretim mezunu olduğu görülmektedir. Sosyal yaşantının niteliğinde, dini davranışların oluşmasında eğitim seviyesinin önemi oldukça büyüktür. Bu nedenle “eğitim durumu” değişkenlerimizden birini oluşturmaktadır.

Tablo 5: Cinsiyet/ Eğitim Durumu Arasındaki İlişki

Eğitim Durumunuz?		Okuma Yazma Bilmiyor	İlköğretim Mezunu	Lise Mezunu	Fakülte Ya Da Yüksek Okul Mezunu	TOPLAM	
Cinsiyet	Kadın	S	62	136	51	51	300
		%	93,9	48,4	34	49,5	50
	Erkek	S	4	145	99	52	300
		%	6,1	51,6	66	50,5	50
TOPLAM		S	66	281	150	103	600
		%	100	100	100	100	100

$\chi^2 = 66,628$ d.f.=3 sig.= ,000 p < 0,05

Tabloyu incelediğimizde eğitim ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ve okuma yazma bilmeyenlerin kategorisinde %93,9’unu kadınların oluşturduğunu görmekteyiz. Tabloda iki cinsiyet arasında en yüksek farkı okuma yazma

bilmeyenler oluşturmaktadır. Bu durum bize cinsiyetler arasında eğitim konusunda fırsat eşitliği bulunmadığını göstermektedir. Geleneksel bir toplum yapısına sahip olduğunu düşündüğümüz araştırma alanımızda ataerkil bir yapı söz konudur. Erkekler daha küçük yaşlardan itibaren ev dışı ortamlarda daha fazla sosyalleşme imkanı bulduğundan dolayı, okuldan bağımsız olarak da okuma yazma öğrenme olanağı bulmuşlardır.

1. 3. Mesleki Statülere Göre Dağılımı

Tablo 6: Mesleki Statüler

Mesleğiniz?	Sayı	Yüzde
Çiftçi	28	4,7
İşçi	39	6,5
İş Adamı	16	2,7
Memur	77	12,8
Ev Hanımı	218	36,3
Emekli	16	2,7
İşsiz	30	5,0
Öğrenci	49	8,2
Esnaf-Zanaatkar	126	21,0
Diğer	1	0,2
Toplam	600	100,0

Araştırmamızı geliştirmekte olan büyük bir ilçenin yalnızca merkezini baz alarak yaptık. Örneklemimizde ekonomik özgürlüğe sahip olanlar(ev hanımı, işsiz ve öğrenciler hariç diğerleri) toplamın %50,5'ini oluşturmaktadır. Ekonomik özgürlüğe sahip olmayanların çoğunu ise kadınlar oluşturmaktadır. Kadın ve erkek katılımcı sayısını eşit tuttuğumuz için meslek olarak ev hanımlığı en yüksek oranda çıkmıştır. Araştırma sonucu göz önüne alındığında 300 katılımcı kadından 218 tanesinin çalışmadığı görülmektedir bu da yaklaşık olarak %72,6'ya tekabül etmektedir. Bu sonuç gösteriyor ki bölgede kadınların çalışma oranı hala oldukça düşüktür.

Sanayi sektörünün gelişmediği sahada, çalışan nüfusun büyük kısmı hizmet ve tarım sektöründe çalışmaktadır.⁷⁹ Bölgede tarıma dayalı bir ekonomi söz konusu olduğu halde, çiftçiliğin düşük çıkma sebebini de araştırmanın ilçe merkezinde yapılmasına bağlıyoruz.

Bireylerin ekonomik özgürlüğe sahip olması sosyal ve dini yaşamlarının niteliği açısından büyük önem arz etmektedir. Mesleğin belirtilmesini istediğimiz sorumuzda koyduğumuz “diğer” seçeneğine yalnızca 1 kişi cevap vermiştir. Verilen seçenekler katılımcılar için yeterli olmuştur.

1. 4. Katılımcıların Ekonomik Özellikleri

Tablo 7: Aylık Gelir Durumu

Ailenizin ortalama aylık geliri kaç liradır?	Sayı	Yüzde
Düşük Gelir (1000-3000)	312	52,0
Orta Gelir (3001-5000)	127	21,2
Yüksek Gelir (5001 ve Üzeri)	161	26,8
Toplam	600	100,0

Aylık gelir durumu bireylerin sosyal yaşamları ve dini davranışları üzerinde doğrudan etkisi olan bir değişkendir. Bireylerin aylık gelir durumuna bağlı olarak sosyal yaşamları ve dini davranışları değişmektedir. Tablomuza baktığımızda en düşük gelir miktarını belirten seçeneği işaretleyen katılımcı sayısı (312) en fazla olanıdır. Bu sayı bizim kendi gözlemlerimize dayanan tahminimizle uyuşmamaktadır. Gözlemlerimize dayanarak ilçede refah düzeyinin daha yüksek olduğunu düşünmekteyiz. Bizim tahminimiz düşük gelirlili ailelerin daha az olduğu yönündedir. Düşük gelir oranının yüksek bir rakam olmasıyla ilgili ilk tahminimiz katılımcıların gerçek maddi durumlarını deşifre etmek istememeleridir. Diğer bir yorumumuz ise kişilerin yalnızca düzenli aylık gelirlerini yazdığı; sahip oldukları

⁷⁹ Akpırınç, a.g.t., s. 55.

yan gelirleri hesaba katmadıklarıdır. Zira ilçenin büyük kısmının kendi köylerindeki tarım faaliyetlerine bağlı gelirleri bulunmaktadır.

“5001 TL ve üzerinde aylık gelir” seçeneğini işaretleyen katılımcıların ise toplamın %26.8’ini oluşturması önemli sayılabilecek bir miktardır. Siverek ilçesinin orta derecede refah düzeyine sahip bir yaşamı olduğunu söyleyebiliriz.

2. SOSYAL HAYATLA İLGİLİ BULGULAR

Tablo 8: Ailenin Fert Sayısı

Ailenizin fert sayısı kaçtır?	Sayı	Yüzde
4 ve altı	102	17,0
5-8 arası	396	66,0
9 ve üstü	102	17,0
Toplam	600	100,0

Güney Doğu Anadolu Bölgesinin sosyal yapısı genel olarak kalabalık ailelerden oluşmaktadır. Yukarıdaki tablo da bu durumu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Katılımcılarımızın 102’sinin kalabalık olmayan ailelerden, 102’sinin ise çok kalabalık ailelerden oluşması ilginç bir bulgudur.

Tablo 9: Beraber Oturulan Kişiler

Evinizde kimlerle birlikte oturuyorsunuz?	Sayı	Yüzde
Yalnız	21	3,5
(Çekirdek) Ailemle	506	84,3
Ailem ve Diğer Aile Büyüklerimle	71	11,8
Diğer	2	0,3
Toplam	600	100,0

Tablomuzda baktığımız zaman “(Çekirdek) Ailemle” seçeneğini işaretleyen kişi sayısının 506 olduğunu görmekteyiz. Genel olarak Türk toplumunun geleneksel aile yapısının geniş aile tipinden modern çekirdek aile tipine dönüşmekte olduğunu

söyleyebiliriz. Anne, baba ve evli olmayan çocuklardan oluşan ve toplumun en küçük kurumu olarak tanımlanan aile, büyük oranda aile büyüklerini ve evli çocukları kapsamamaktadır. Yalnız yaşayanların sayısının çok düşük olması ise toplumumuzun aileye verdiği önemi büyük oranda hala koruduğunu göstermektedir.

Tablo 10: Ana Dil(Etnik Durum)

Etnik Kökeniniz/Ana diliniz nedir?	Sayı	Yüzde
Türkçe	117	19,5
Zazaca	280	46,7
Kürtçe	190	31,7
Arapça	13	2,2
Toplam	600	100,0

Araştırmamıza konu olan Siverek ilçesi ülkemizin birçok yöresi gibi etnik durum olarak çeşitliliğe sahiptir. Etnik kökene mensubiyeti etnik köken/ana dil sorusuyla ölçmeye çalıştık. Örneklemimizi oluştururken de genel dağılımı baz almaya çalıştık. Yaptığımız araştırmalar ve gözlemlere göre ilçede sayı olarak en fazla Zazalar, daha sonra Kürtler, ardından Türkler ve çok az sayıda da Arap aileler mevcuttur. Örneklemimiz de bu oranı doğrulamaktadır. Katılımcılarımızın %46,7'si Zazaca'nın, %31,7'si Kürtçe'nin, %19,5'u Türkçe'nin, %2,2'si ise Arapça'nın ana dilleri olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 11: Evde En Çok Konuşulan Dil

Evde en çok hangi dili konuşuyorsunuz?	Sayı	Yüzde
Türkçe	358	59,7
Zazaca	130	21,7
Kürtçe	105	17,5
Arapça	7	1,2
Toplam	600	100,0

Örneklemimizin %80,5'inin ana dilinin Türkçe olmamasına rağmen en çok konuşulan dil %59,5'le Türkçedir. Bunda televizyonun ve okullaşma oranındaki

artışın etkisinin büyük olduğu kanaatindeyiz. Ayrıca Türkçe yukarıda belirtilen farklı etnik gruplar arasında iletişimi sağlayan müşterek dil konumundadır.

Tablo 12: Ana Dil(Etnik Durum) ile En Çok Konuşulan Dil Arasındaki İlişki

Evde en çok hangi dili konuşuyorsunuz?			Türkçe	Zazaca	Kürtçe	Arapça	TOPLAM
Ana Diliniz?	Türkçe	S	104	6	7	0	117
		%	29,1	4,6	6,7	0	19,5
	Zazaca	S	157	119	3	1	280
		%	43,9	91,5	2,9	14,3	46,7
	Kürtçe	S	91	5	94	0	190
		%	25,4	3,8	89,5	0	31,7
	Arapça	S	6	0	1	6	13
		%	1,7	0	1	85,7	2,2
TOPLAM		S	358	130	105	7	600
		%	100	100	100	100	100

$\chi^2 = 522,042$ d.f.=9 sig.= ,000 p < 0,05

Araştırma alanımızda etnik gruplar arasında keskin bir ayrım söz konusu değildir. Evlilikler sebebiyle birçok ailenin yapısı da karma/melez şekilde oluşmuştur. Tablomuzda ana dille en çok konuşulan dil arasında anlamlı bir ilişki vardır. Diğer etnik gruplara sahip olan kişiler farklı dil olarak en fazla Türkçeyi konuşurken, ana dili Türkçe olanlar da yine çok büyük oranla günlük hayatta da Türkçe konuşmaktadır.

Not: Etnik durum ile İnançla ve ibadetle ilgili tüm bulgular çaprazlanmış ama etnik durumun inanç ve ibadetle ilgili hiçbir bulgu ile arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır. Bu durum bize etnik durumun inanç ve ibadet konusunda farklılık oluşturan bir değişken olmadığını net bir şekilde göstermektedir.

Tablo 13: Örneklemin Kitle İletişim Araçlarını Kullanma Durumuna Göre Dağılımı

Kitle iletişim araçlarından en çok hangisini kullanıyorsunuz?	Sayı	Yüzde
Televizyon-Radyo	306	51,0
İnternet	262	43,7
Gazete-Dergi	29	4,8
Diğer	3	,5
Toplam	600	100,0

Örneklemin yarısını kadınlar oluşturduğu için ve onların da çoğu ev hanımı olduğundan en çok tercih edilen kitle iletişim aracı %51 oranıyla televizyon-radyo olmuştur. İnternet %43,7 oranıyla tercih edilen ikinci seçenek olurken, basılı medyaya ilginin oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 14: Sözlü, Yazılı, Görüntülü Basından En Çok Takip Edilen Program Türüne Göre Dağılım

Sözlü, yazılı, görüntülü basının en çok hangi tür programlarını takip edersiniz?	Sayı	Yüzde
Haber programlarını	190	31,7
Belgeselleri	66	11,0
Dizileri	126	21,0
Kadın programlarını-Gündüz Kuşağı	35	5,8
Sinema filmlerini	61	10,2
Müzik- Eğlence Programlarını	74	12,3
Dini programları	48	8,0
Toplam	600	100,0

Kitle iletişim araçları insanların gündemi, dünyayı takip etmelerini sağladığından gündelik hayatta önemli bir yer tutar. Örneklemin niteliğini ölçmek açısından gündemin hangi araç yoluyla takip edildiğinden çok içeriği daha önemlidir. Bunu ölçmeye yönelik sorduğumuz soruya verilen cevaplar için tablomuzu

incelediğimizde örnekleminizin %31,7 gibi önemli bir kısmı haber programlarını düzenli olarak takip etmektedir. Dizi seçeneği ise %21 ile ikinci olarak çok tercih edilen seçenektir. Müzik-Eğlence programları %12,3, Sinema filmleri %10,2, Belgesel %11 ile karşılığını bulurken Dini programları düzenli takip edenlerin oranı ise %8'dir. Kadın programlarını-Gündüz Kuşağı %5,8 ile en az tercih edilen seçenek olmuştur. Dini programlara belli bir yaş üzerindeki insanların daha çok ilgi gösterdiği, genç kesimin ise çok az ilgisini çektiği bilinen bir gerçektir. Ülkemizde ramazan ayında muhafazakâr olsun ya da olmasın tüm kanallarda yapılan sahur ve iftar temalı programlar dönemsel olarak ilgiyi arttırsa da, genel anlamda dini programlar çok ilgi çeken program türü değildir. Verilerimizde bu durumu desteklemektedir.

Tablo 15: İnternet Ortamında Bulunan Sosyal Paylaşım Sitelerinden En Çok Hangisinin Kullanıldığı Durumuna Göre Dağılım

İnternet ortamında bulunan sosyal paylaşım sitelerinden hangilerini kullanıyorsunuz?	Sayı	Yüzde
Facebook	113	18,8
Messenger	24	4,0
Twitter	46	7,7
İnstagram	159	26,5
Hiçbiri	258	43,0
Toplam	600	100,0

“İnternet ortamında bulunan sosyal paylaşım sitelerinden hangilerini kullanıyorsunuz?” şeklinde sorduğumuz soruda en çok işaretlenen seçenek %43,0 ile ‘hiçbiri’ seçeneğidir. Sosyal paylaşım sitelerini kullanma oranının düşük olmasının birçok sebebi olabilir. Mesela tablo 2’de gösterdiğimiz üzere örnekleminizin yarısının orta yaş ve üzeri olması sosyal medyayı kullanmayı bilmeme ya da gençler kadar teknolojiye uyum sağlamama gibi neticeler doğurur. Bu durumun diğer bir sebebi olarak ise tablo 5’i gösterebiliriz. Kadın katılımcıların örneklemin yarısını oluşturduğu halde, eğitim düzeyinin düşük olması, bu sonucu doğuran faktörlerden biri olabilir. Diğer seçeneklerden ise son dönemlerde gençler arasında oldukça popüler olan algoritması fotoğraf paylaşımı üzerine olan ‘instagram’ isimli sosyal

paylaşım sitesi %26,5 ile ikinci olarak çok tercih edilmiştir. Kurulduğu ilk yıllarda dünya genelinde aşırı popüler olan Facebook %18,8 ile üçüncü sırada, daha çok elit kesimin tercih ettiği Twitter ise %7,7 ile dördüncü sırada tercih edilmiştir. En az tercih edilen seçenek ise diğer seçeneklerden çok daha önce kurulan ve bir mesajlaşma sitesi olan Messenger'dir.

Tablo 16: Çok Eşlilik Konusundaki Düşünceler

Çok eşlilik (Çok karırlık) konusundaki düşünceniz

aşağıdakilerde hangisine uygundur?	Sayı	Yüzde
Yanlış bir davranıştır	358	59,7
Yanlış bir davranıştır ama zorunlu durumlarda başvurulabilir	203	33,8
Doğru ve gerekli bir davranıştır	39	6,5
Toplam	600	100,0

Tablomuzda “yanlış bir davranıştır” seçeneğini katılımcılarımız %59,7 oranında işaretlenmiştir ve en yüksek oranı oluşturmaktadır. Dinimiz tek eşliliği tavsiye etmekte, zorunlu durumlarda çok eşliliğe izin vermektedir.⁸⁰ İkinci seçeneğimiz olan “Yanlış bir davranıştır ama zorunlu durumlarda başvurulabilir” % 33,8 gibi bir oran oluşturması dinin gerekli şartları yerine getirme şartıyla izin verdiği bir davranışa kesin bir dille “yanlış bir davranıştır” demenin doğru olmayacağı düşüncesinden kaynaklandığını söyleyebiliriz.

⁸⁰ Nisa, 4/3; 4/129.

Tablo 17: Cinsiyet / Çok Eşlilik (Çok Karıllık) Arasındaki İlişki

Çok eşlilik (Çok karıllık) konusundaki düşünceniz aşağıdakilerde hangisine uygundur?		Yanlış bir davranıştır	Yanlış bir davranıştır ama zorunlu durumlarda başvurulabilir	Doğru ve gerekli bir davranıştır	TOPLAM	
Cinsiyet	Kadın	S	205	87	8	300
		%	57,3	42,9	20,5	50
	Erkek	S	153	116	31	300
		%	42,7	57,1	79,5	50
TOPLAM		S	358	203	39	600
		%	100	100	100	100

$\chi^2 = 25,260$ d.f.=2 sig.= ,000 p < 0,05

Tablomuzu incelediğimizde cinsiyetle çok karıllık arasında anlamlı bir ilişki olduğunu görmekteyiz. Kadınlarla erkeklerin bu konuya duygusal açıdan yaklaşımı aynı değildir. Çok karıllıkta eşini başka bir bireyle paylaşma durumunu yaşayanlar kadınlardır. Bu durum daha çok kadınları ilgilendirdiğinden “doğru ve gerekli bir davranıştır” seçeneğini tercih edenlerin yalnızca %20,5’ini kadın katılımcılar oluştururken, %79,5’ini ise erkek katılımcılar oluşturmaktadır.

Çok eşlilik(çok karıllık) mevzusuna dinimizce ruhsat verilmiş⁸¹ olsa dahi, toplumun dindar kesiminde dahi yıllardan beri tartışıla gelen bir konudur. Kuran-ı Kerim’de net bir şekilde belirtilmesine rağmen tartışılmasının en büyük sebebi ayetin tarihsellik bağlamında yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Bu konuda Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Kur’an Yolu Tefsirindeki açıklama şu şekildedir:

“Âyetin dolaylı olarak temas ettiği birden fazla kadınla evlenme (teaddüd-i zevcât, polijeni) imkânı ve âdeti, İslâm’ın geldiği çağdan çok öncelere uzanmaktadır. Erkeğin birden fazla kadınla evlenme imkân ve uygulamasını İslâm getirmemiş, mevcut uygulamayı belli şartlara ve hukuk kurallarına bağlamak suretiyle iyileştirerek devam ettirmiştir. Devam ettirirken de iki durumu birbirinden ayırmış gibidir: a) Henüz evlenmemiş olanlara–bu ayette– bir kadınla yetinmeleri tavsiye

⁸¹ Nisa, 4/3; 4/129.

edilmiş, birden fazla kadınla evli olanlar için adalete riayet edememe tehlikesinin bulunduğu, bundan uzak kalmanın en uygun yolunun ise bir kadınla evlenmek olduğu dile getirilmiştir. b) 129. ayette ise birden fazla kadınla fiilen evli olanlara hitap edilmiş, birden fazla kadın arasında adalete tam riayetın mümkün olmadığı bir kere daha hatırlatıldıktan sonra hiç olmazsa adaletsizlikte, farklı ilgi ve muamelede ölçünün kaçırılmaması istenmiştir.

Beşerî sistemler köklü değişikliklere uğratarak amaca uygun hale getirilirler. İslâm'da bir bütün halinde köklü değişim söz konusu değildir, onda değişmez kurallar vardır. Ancak bir kural, bir hüküm uygulandığında tabii olmayan olumsuz bir sonuç doğuyorsa uygulamayı durdurma imkânı da mevcuttur. Bu cümleden olarak, tarihî ve sosyal şartlara bağlı bir cevazdan (izin, serbest bırakma) ibaret olan çok kadınla evlilik, genellikle kötüye kullanıldığı ve olumsuz sonuçlar doğurduğu takdirde, Müslümanların veya yetkili temsilcilerinin kararıyla engellenebilir. Bu tasarruf, Allah'ın hükmünü değiştirme anlamına gelmez. Bu, tıpkı şartlarını yerine getirememekten korkan ferdin tek kadınla evli kalmayı yeğlemesi gibidir; şartları oluşursa ruhsat da geri döner (bu konuda yapılan tartışmaların iyi bir özeti için bk. İbn Âşûr, IV, 226-229; Tabâtabâî, I, 195-209).⁸²

Yukarıda da verdiğimiz gibi birçok temel kaynakta bu ruhsatın ancak belli şartlar yerine getirildiği takdirde geçerli olabileceği belirtilmiştir. Çok eşlilik durumu ülkemizde genel olarak zaruri haller dışında pek rastlanılan bir durum değildir. Ancak araştırma alanımız olan Siverek'te bölgenin yapısı itibarıyla belli sebeplerden(töre, erkek evlat sahibi olma isteği, ailede dul kalanların himaye edilmesi gereği) ötürü çok karılık durumu uzun yıllar boyunca yaygın görülen bir uygulamayken son yıllarda çok nadiren rastlanan bir uygulamaya dönüşmüştür.

'Çok eşlilik/ eğitim' ile 'çok eşlilik/ bireyin' dindarlık düzeyi arasındaki çaprazlamada ki-kare testi sonucuna göre anlamlı bir ilişki bulunmadığından yorumlanmamıştır.

⁸² Kur'an Yolu Tefsiri Cilt: 2 Sayfa: 15-17, <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/496/3-ayet-tefsiri> (erişim: 16.03.2019)

Tablo 18: Kadının Ev Dışı Ortamlarda Çalışması ile İlgili Düşünceler

Kadının ev dışı ortamlarda çalışması ile ilgili düşünceniz nedir?	Sayı	Yüzde
Her yerde ve her işte çalışabilir	165	27,5
Sadece hanımlara uygun olan iş ve işyerlerinde çalışabilirler	386	64,3
Çalışamaz	49	8,2
Toplam	600	100,0

Bu soruda katılımcıların çoğu %64,3'le 'Sadece hanımlara uygun iş ve iş yerlerinde çalışabilir' seçeneğini işaretlemiştir. Toplamda ise katılımcıların %91,8'inin kadınların çalışmasına olumlu baktığını görmekteyiz. Bu oran da toplumumuzun geleneksellikten moderne doğru değişiminin göstergelerinden biridir. Son yıllarda kız çocuklarının okullaşma oranındaki artış aynı oranda kadınların çalışmasına da olumlu bir bakış olarak yansımıştır. Katılımcıların kadının ev dışı ortamlarda çalışması konusundaki bakış açısını daha derinlikli yorumlamak için cinsiyet ve dindarlık düzeyiyle olan ilişkisine bakacağız.

Tablo 19: Cinsiyet/ Kadının Ev Dışı Ortamlarda Çalışması ile İlgili Düşünceler

Kadının ev dışı ortamlarda çalışması ile ilgili düşünceniz nedir?		Her yerde ve her işte çalışabilir	Sadece hanımlara uygun olan iş ve işyerlerinde çalışabilirler	Çalışamaz	TOPLAM	
Cinsiyet	Kadın	S	98	191	11	300
		%	59,4	49,5	22,4	50
	Erkek	S	67	195	38	300
		%	40,6	50,5	77,6	50
TOPLAM		S	165	386	49	600
		%	100	100	100	100

$\chi^2 = 20,743$ d.f.=2 sig.= ,000 p < 0,05

Tablomuzda kadının ev dışı ortamlarda çalışması ile cinsiyet arasında ki-kare testi sonucuna göre anlamlı bir ilişki vardır. “Her yerde ve her işte çalışabilir” diyenlerin %59,4’ünü kadınlar oluştururken, %40,6’sını ise erkekler oluşturmaktadır. Anketimizde bulunan “Sadece hanımlara uygun olan iş ve işyerlerinde çalışabilirler” seçeneğini işaretleyenlerin %49,5’i kadınlar, %50,5’i ise erkeklerdir bu seçenek her iki cinsiyette de çok yakın oranda tercih edilmiştir. Bunun sebebinin bu seçeneğin hem kadının fitratı, fizyolojisi açısından hem de dini bir yaklaşım olarak en makul seçenek olmasına bağlayabiliriz. “Çalışamaz” seçeneği toplamda çok az tercih edilmiş olsa da %77,6 gibi yüksek bir oranla erkekler tarafından tercih edilmiştir.

Tablo 20: Dindarlık Düzeyi/ Kadının Ev Dışı Ortamlarda Çalışması ile İlgili Düşünceler

Kadının ev dışı ortamlarda çalışması ile ilgili düşünceniz nedir?			Her yerde ve her işte çalışabilir	Sadece hanımlara uygun olan iş ve işyerlerinde çalışabilirler	Çalışamaz	TOPLAM	
			S	%	S	%	S
Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok dindar	S	5	37	12	54	
		%	3	9,6	24,5	9	
	Dindar	S	73	250	27	350	
		%	44,2	64,8	55,1	58,3	
	Az dindar	S	71	92	8	171	
		%	43	23,8	16,3	28,5	
	Dine İlgi Duymuyorum	S	13	7	1	21	
		%	7,9	1,8	2	3,5	
	Dine Karşıyım	S	3	0	1	4	
		%	1,8	0	2	0,7	
	TOPLAM		S	165	386	49	600
			%	100	100	100	100

$\chi^2 = 65,623$ d.f.=8 sig.= ,000 p < 0,05

Bireyin dindarlık düzeyi ile kadının ev dışı ortamlarda çalışmasına yaklaşım arasında anlamlı bir ilişki vardır. “Sadece hanımlara uygun olan iş ve işyerlerinde çalışabilirler” seçeneğini işaretleyenlerin %9,6’sı kendilerini çok dindar olarak tanımlayanlardan oluşurken %64,8’i ise dindarlardan oluşmaktadır aynı şekilde; “çalışamaz” seçeneğini tercih edenlerin %24,5’ini çok dindarlar oluştururken %55,1’ini ise kendilerini dindar olarak tanımlayanlar oluşturmaktadır. Yani bu iki seçenek daha çok dindarlık düzeyi yüksek olan ilk iki grup tarafından tercih edilirken kadının iş türü ve çalışma koşulları açısından herhangi bir ölçü belirtmeyen “her yerde ve her işte çalışabilir” seçeneği dindarlık düzeyinin daha düşük olduğu saptanan diğer üç grup tarafından tercih edilmiştir.

Tablo 21: Eş ve Çocuklarının Nasıl Giyinmeleri Gerektiği Konusundaki Düşünceler

Eşinizin ve çocuklarınızın nasıl giyinmelerini istersiniz?	Sayı	Yüzde
İstedikleri gibi giyinmeliler	177	29,5
Dini emirlere uygun giyinmeliler	364	60,7
Geleneklere uygun giyinmeliler	59	9,8
Toplam	600	100,0

“Eşiniz ve çocuklarınızın nasıl giyinmelerini istersiniz?” Sorusuna verilen cevapları gösteren yukarıdaki tabloya baktığımızda “dinin emirlerine uygun giyinmeliler” seçeneği %60,7 oranında işaretlenerek en yüksek oranı oluşturmuştur. “İstedikleri gibi giyinmelidir” seçeneği ise %29,5 oranında işaretlenerek ikinci sırada yer almıştır. “dini emirlere uygun giyinmeli” seçeneğinin bu kadar yüksek çıkması araştırma alanımızda dindarlık oranının yüksek olduğunu göstermektedir. Araştırma alanımızdaki gözlemlerimize göre hanımların giyim tarzında genel anlamda bilinçli bir tesettür giyimden ziyade geleneksel bir örtünme söz konusudur. Genellikle genç hanımlarda dar pantolon, dar-kısa tunik tarzı üst ve eşarp tercih edilmekte. Dinin ölçülerine çok uymayan ama eşarpla başı kapatarak giyinme, dindar hanımlardaki ikilemi sergilemektedir. “İstedikleri gibi giyinmeliler” seçeneğinin %29,5 gibi ikinci sırada yüksek çıkmasının nedenini yaşanan bu ikileme bağlayabileceğimiz

kanaatindeyiz. Geleneksel giyim tarzı ise örneklemimize dâhil edemediğimiz kırsal bölgelerde orta yaş ve üstü hanımlarda hala çok sık olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 22: Dini Nikah İle İlgili Tutumlar

Dini nikah konusunda tutumunuz aşağıdakilerden hangine daha uygundur?	Sayı	Yüzde
Dini nikah mutlaka gereklidir	422	70,3
Resmi nikah olmadan dini nikah kıyılmamalıdır	142	23,7
Dini nikah gereksizdir	36	6,0
Toplam	600	100,0

Tablomuzda görüldüğü gibi % 70,3 gibi bir oranla “Dini nikah mutlaka gereklidir” seçeneği işaretlenmiştir. İkinci sırada ise %23,7 oranla “Resmi nikah olmadan dini nikah kıyılmamalıdır” seçeneği yer almaktadır. Yani katılımcıların %94’ü nikahın olması gerektiğini düşünmektedir. Dini nikahın yapılması gerektiği düşüncesinin bu kadar yüksek olması, dini tutumun yüksek olduğunu göstergesidir.

Tablo 23: Eş Seçimi İle İlgili Tutumlar

Sizce eş seçiminde dikkat edilmesi gereken en önemli özellik nedir?	Sayı	Yüzde
Dindar- ahlaklı olması	451	75,2
Güzel-yakışıklı olması	91	15,2
Zengin olması	24	4,0
Soylu olması	25	4,2
Aşiretten olması	9	1,5
Toplam	600	100,0

Tabloyu incelediğimiz zaman evlenilecek kişide öncelikle istenilen özelliğin dindarlık-ahlak olduğunu görmekteyiz. Ankete katılıp soruyu cevaplayan 600 kişinin %75,2’si evleneceği kişinin öncelikle dindar-ahlaklı olmasını tercih ettiğini ifade ediyor. İkinci sırada ise %15,2 gibi bir oranla “güzel/yakışıklı olması” seçeneği

işaretlenmiştir. Bölgede aktif bir yapı olarak varlığını sürdüren aşiretçiliğin ise eş seçiminde pek etkili olmadığını görmekteyiz.

Tablo 24: Flört Hakkındaki Düşünceler

Evli olmayan kız ve erkeklerin görüşmeleri(flört) hakkındaki görüşünüz nedir?	Sayı	Yüzde
Çağımızın gereğidir, normaldir	144	24,0
Ahlaki değildir ve günahtır	366	61,0
Ayıptır	90	15,0
Toplam	600	100,0

Tabloda “Ahlaki değildir ve günahtır” seçeneği(bu seçenek dini-ahlaki yaklaşımı temsil etmektedir) toplamda %61’le ve en çok işaretlenen seçenektir. Bu durum dini tutumun yüksekliğini göstermektedir. “Çağımızın gereğidir, normaldir”(bu seçenek modern yaklaşımı temsil etmektedir) %24 oranıyla ikinci sırada yer almaktadır. “Ayıptır”(bu seçenek geleneksel yaklaşımı temsil etmektedir) seçeneğinin en az işaretlenen seçenek olmasının sebebi ise flört konusunda dini tutumun geleneklerin önünde olduğunu göstermektedir.

Tablo 25: Evli Olmayan Kız ve Erkeklerin Özel Yaşamında Serbest Hareket Edebilmeleri (Flört) Durumu/ Cinsiyet

Evli olmayan kız ve erkeklerin görüşmeleri(flört) hakkındaki görüşünüz nedir?		Çağımızın gereğidir, normaldir	Ahlaki değildir ve günahtır	Ayıptır	TOPLAM	
Cinsiyet	Kadın	S	62	204	34	300
		%	43,1	55,7	37,8	50
	Erkek	S	82	162	56	300
		%	56,9	44,3	62,2	50
TOPLAM		S	144	366	90	600
		%	100	100	100	100

$\chi^2 = 12,975$ d.f.=2 sig.= ,002 p < 0,05

Evli olmayan kız ve erkeklerin özel yaşamında serbest hareket edebilmeleri (flört) durumuna yaklaşım ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır. “Çağımızın

gereğidir, normaldir” diyenlerin %43,1’ini kadın katılımcılar oluştururken, %56,9’u erkek katılımcılardır. “Ahlaki değildir ve günahdır” diyenlerde ise durum tam tersidir; bu seçeneği tercih edenlerin %55,7’si kadinken %44,3’ü erkektir. “Ayıptır” seçeneği ise belirgin bir farkla(%62,2 erkek- %37,8 kadın) erkek katılımcılar tarafından daha fazla tercih edilmiştir. Flörte yaklaşım açısından modern bakış açısına sahip olanlarla geleneksel bakış açısına sahip olanların çoğunluğunu erkek katılımcılar oluştururken; kadın katılımcıların dini-ahlaki hassasiyetinin daha baskın olduğunu bu veriler ışığında söyleyebiliriz.

Tablo 26: Evli Olmayan Kız ve Erkeklerin Özel Yaşamında Serbest Hareket Edebilmeleri (Flört) Durumu/ Eğitim

Evli olmayan kız ve erkeklerin görüşmeleri(flört) hakkındaki görüşünüz nedir?			Çağımızın gereğidir, normaldir	Ahlaki değildir ve günahdır	Ayıptır	TOPLAM	
Eğitim Durumunuz?	Okuma Yazma	S	4	48	14	66	
		%	2,8	13,1	15,6	11	
	İlköğretim	S	48	189	44	281	
		%	33,3	51,6	48,9	46,8	
	Lise Mezunu	S	54	77	19	150	
		%	37,5	21	21,1	25	
	Fakülte/Yüksekokul Mezunu	S	38	52	13	103	
		%	26,4	14,2	14,4	17,2	
	TOPLAM		S	144	366	90	600
			%	100	100	100	100

$\chi^2 = 40,758$ d.f.=6 sig.= ,000 p < 0,05

Tabloya baktığımızda ki-kare testi sonucuna göre evli olmayan kız ve erkeklerin özel yaşamında serbest hareket edebilmeleri (flört) durumuna yaklaşım ile eğitim arasında anlamlı bir ilişki olduğunu görmekteyiz. “Çağımızın gereğidir, normaldir” diyenlerin çoğunu %63,9 oranıyla lise mezunları ve yüksek öğrenim görenler oluşturmaktadır. “Ahlaki değildir ve günahdır” diyenlerin çoğunu ise %64,7 oranıyla

ilköğretim ve daha az eğitim alanlar oluşturmaktadır. Aynı şekilde “Ayıptır” seçeneğini tercih edenler de %64,8 gibi bir oranla eğitim düzeyi düşük olanlar tarafından tercih edilmiştir. Bu verilere bakarak eğitim düzeyi yükseldikçe flörte olan yaklaşımın daha olumlu olduğunu; eğitim düzeyi düştükçe flörte olan yaklaşımın da aynı oranda (gerek geleneksel gerekse dini-ahlaki bakış açısıyla) olumsuz olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Tablo 27: Evli Olmayan Kız ve Erkeklerin Özel Yaşamında Serbest Hareket Edebilmeleri (Flört) / Dindarlık Düzeyi

Evli olmayan kız ve erkeklerin görüşmeleri(flört) hakkındaki görüşünüz nedir?		Çağımızın gereğidir, normaldir	Ahlaki değildir ve günahtır	Ayıptır	TOPLAM		
Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok dindar	S	7	39	8	54	
		%	4,9	10,7	8,9	9	
	Dindar	S	55	248	47	350	
		%	38,2	67,8	52,2	58,3	
	Az dindar	S	65	74	32	171	
		%	45,1	20,2	35,6	28,5	
	Dine İlgi Duymuyorum	S	16	4	1	21	
		%	11,1	1,1	1,1	3,5	
	Dine Karşıyım	S	1	1	2	4	
		%	0,7	0,3	2,2	0,7	
	TOPLAM		S	144	366	90	600
			%	100	100	100	100

$\chi^2 = 79,866$ d.f.=8 sig.= ,000 p < 0,05

Tabloya baktığımızda evli olmayan kız ve erkeklerin özel yaşamında serbest hareket edebilmeleri (flört) durumuna yaklaşımla bireyin dindarlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Dindarlık düzeyinin yüksek olduğu kişileri temsil eden “çok dindar” ve “dindar” gruplar “ahlaki değildir ve günahtır” seçeneğini tercih edenlerin toplamda %78,5’ini (çok dindar % 10,7- dindar % 67,8) oluşturmaktadır. Aynı gruplar “çağımızın gereğidir, normaldir” seçeneğini işaretleyenlerin %43,1’ini (çok dindar % 4,9- dindar % 38,2) oluştururken; “ayıptır” diyenlerin %61,1’ini (çok

dindar % 8,9- dindar % 52,2) oluşturuyor. Bu verilerden yola çıkarak dindarlık düzeyi yükseldikçe flörte yaklaşımın olumsuz olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 28: Arkadaşlık, Komşuluk İlişkisinde Dindarlığın Önemi Hakkındaki Düşünceler

Arkadaşlık, komşuluk ilişkisine gireceğiniz insanların dindarlığı sizin için ne kadar önemlidir?	Sayı	Yüzde
Hiç önemli değil	110	18,3
Orta derecede önemlidir	264	44,0
Çok önemlidir	226	37,7
Toplam	600	100,0

Arkadaşlık, komşuluk seçiminde dindarlığın önemini sorduğumuz soruda katılımcılarımız %44’le en çok “orta derecede önemlidir” seçeneğini işaretlemişlerdir. İkinci sırada ise %37,7 ile “çok önemlidir” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu durum arkadaş-komşuluk ilişkisinde dini tutumun öneminin yüksekliğini göstermektedir.

Tablo 29: Arkadaşlık, Komşuluk İlişkisinde Dindarlığın Önemi Hakkındaki Düşünceler/ Bireyin Dindarlık Düzeyi

Arkadaşlık, komşuluk ilişkisine gireceğiniz insanların dindarlığı sizin için ne kadar önemlidir?			Hiç önemli değil	Orta derecede önemlidir	Çok önemlidir	TOPLAM	
Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok dindar	S	5	12	37	54	
		%	4,5	4,5	16,4	9	
	Dindar	S	41	151	158	350	
		%	37,3	57,2	69,9	58,3	
	Az dindar	S	42	99	30	171	
		%	38,2	37,5	13,3	28,5	
	Dine İlgi Duymuyorum	S	20	1	0	21	
		%	18,2	0,4	0	3,5	
	Dine Karşıyım	S	2	1	1	4	
		%	1,8	0,4	0,4	0,7	
	TOPLAM		S	110	264	226	600
			%	100	100	100	100

$$x^2 = 150,703 \quad d.f.=8 \quad sig.=,000 \quad p < 0,05$$

Arkadaşlık, komşuluk ilişkisinde dindarlığın önemi hakkındaki yaklaşım ile bireyin dindarlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu tablomuzun ki-kare testi sonuçlarında net bir şekilde görülmektedir. Tablomuzda baktığımız zaman bireyin dindarlık düzeyi bakımından kendini ‘az dindar’ bulduğu ya da hiç dindar bulmadığı grupların toplamında (az dindar %38,2; dine ilgi duymuyorum %18,2; dine karşıyım %1,8) arkadaşlık, komşuluk ilişkisine gireceği insanların dindarlığı hakkında “hiç önemli değil” seçeneğini işaretleme durumu %58,2 gibi yüksek bir orandır. Aynı grupların arkadaşlık, komşuluk ilişkisine gireceği insanların dindarlığı hakkında “çok önemlidir” seçeneğini işaretleme durumu ise %13,7 gibi oldukça düşük bir orandır. Bireyin dindarlık düzeyi bakımından kendini “dindar” ve “çok dindar” bulduğu iki grubun toplamında ise arkadaşlık, komşuluk ilişkisine gireceği insanların dindarlığı hakkında “çok önemlidir” seçeneğini işaretleme durumu %86,3 gibi çok yüksek bir orandır. Bu veriler ışığında bireyin dindarlık düzeyi yükseldikçe arkadaşlık,

komşuluk ilişkisine gireceği insanların dindarlığını da aynı oranda önemseydiğini söyleyebiliriz.

3. DİNİ HAYATLA İLGİLİ BULGULAR

1. İnançla İlgili Bulgular

1.1. Allah inancı

Tablo 30: Allah İnancı Hakkındaki Düşünceler

Allah inancı bakımından kendi durumunuza uygun seçeneği işaretleyiniz.	Sayı	Yüzde
Her şeyi yaratan Allah'ın varlığına kesin olarak inanıyorum	559	93,1
Allah'ın varlığına inanıyorum fakat bazı şüphelerim var.	22	3,7
Allah'ın varlığına ailem ve çevrem inandıkları için inanıyorum	7	1,2
Allah'ın varlığına inanmıyorum.	12	2,0
Toplam	600	100,0

Araştırma alanımızda Allah'a kesin olarak inanma oranı %93,1 ile çok yüksek çıkmıştır. Diğer seçenekleri tercih edenlerin toplam sayısının oranı %6,9'dur. Bu tablodan yola çıkarak örnekleminizin Allah inancının çok yüksek oranda olduğunu söyleyebiliriz. Allah inanma durumu çok yüksek oranda çıktığı için Allah inancı ile yaş; Allah inancı ile etnik durum gibi değişkenlerle yaptığımız çaprazlamalarda ki-kare testi sonuçlarına göre anlamlı bir ilişki çıkmadığı için yorumlayamadık.

1.2. Hz. Muhammed'in Peygamberliğine İnanma Durumu

Tablo 31: Örneklemin Peygamber İnanıcı İle İlgili Tutumu

Hz. Muhammed (SAV) ile ilgili size uygun gelen seçeneği işaretleyiniz.	Sayı	Yüzde
Hz. Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna inanıyorum.	580	96,7
Hz. Muhammed'in peygamberliği konusunda bazı şüphelerim var.	10	1,7
Bazı üstün yetenekleri olmakla beraber O'nun peygamber değil sadece bir insan olduğuna inanıyorum.	10	1,7
Toplam	600	100,0

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde karşımıza oldukça ilginç bir sonuç çıktığını görüyoruz. Tablo 24'te Allah'a kesin olarak inanma oranı %93,4 olarak çıkmıştı. Tablo 31'de ise "Hz. Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna inanıyorum" seçeneği ise %96,7 oranında çıkmıştır. Bu durumda "Allah'ın varlığına inanıyorum fakat bazı şüphelerim var" seçeneğini işaretleyenlerin çoğu da Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul ediyor yorumunu yapabiliriz.

1.3. Kur'an İnanıcı

Tablo 32: Kur'an-ı Kerim'in Allah'ın Kitabı Olduğunu Günümüze Kadar Geldiğini ve Bütün Hükümlerinin Geçerli Olduğuna İnanma Durumu

Kur'an-ı Kerim'in 1400 yıl önce indirilmesine rağmen tüm emirlerinin kıyamete kadar, tüm bireysel ve sosyal hayatımızın düzenlenmesinde yeterli olduğuna/olacağına inanıyor musunuz?	Sayı	Yüzde
İnanıyorum	522	87,0
İnanıyorum ama bazı tereddütlerim var	58	9,7
İnanmıyorum	20	3,3
Toplam	600	100,0

600 katılımcının %87'si sorumuza "İnanıyorum" seçeneğini işaretleyerek dini tutumlarını açık bir şekilde ortaya koymuşlardır. Soruya "inanmıyorum" seçeneğini

işaretleyenlerin oranının %3,3 olması bu tutumu daha da güçlendiren bir unsur olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Kur'an-ı Kerim dinimizin kutsal kitabıdır. Dinimizin temel kaynağı olması yanında iman esaslarından biri olan kutsal kitaplara iman, dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'e iman önemli bir yere sahiptir.

1.4. Ahiret İnancı

Tablo 33: Ahiret Gününe, Öldükten Sonra Dirilmeye Ve İnsanların Bu Dünyadaki İnanç Ve Amellerine Göre Hesaba Çekilip Cennet Veya Cehenneme Gideceğine İnanma Durumu

Ahiret gününe, öldükten sonra dirilmeye ve insanların bu dünyadaki inanç ve amellerine göre hesaba çekilip cennet veya cehenneme gideceğine inanıyor musunuz?	Sayı	Yüzde
Evet inanıyorum	568	94,7
İnanıyorum fakat bazı Şüphelerim var	22	3,7
Hayır inanmıyorum	10	1,7
Toplam	600	100,0

Toplamın %94,7'si sorumuzun “Evet inanıyorum” seçeneğini işaretlemiştir. “İnanıyorum fakat bazı Şüphelerim var” ile “inanmıyorum” seçeneklerini tercih edenlerin oranı kayda değer bir oran arz etmemektedir. Bu da bize çalışma alanımızda ahiret inancının net bir şekilde varlığını göstermektedir. İslam dininde temel inanç esaslarından biri de ahiret inancıdır. Ahiret inancına göre bu dünyanın bir sonu vardır, bu dünyada yapılan işler ve davranışlar başka bir dünyada karşılık bulacaktır. İyi işler yapanlar mükâfatlandırılacak, kötü işler yapanlar ise cezalandırılacaktır. Ahirete inanma kişinin bu dünyada uğradığı haksızlıklar ve yaşadığı kayıplarda en büyük teselli sebebidir. Psikolojik olarak da tevekkülünü arttıran ve kişiyi rahatlatan önemli bir duygudur.

1.5. Kader İnancı İle İlgili Düşünceler

Tablo 34: Kader İnancıyla İlgili Düşünceler

Kaderle ilgili inancınız aşağıdaki seçeneklerden hangisine uygundur?	Sayı	Yüzde
Kadere inanırım, kişi yalnızca kaderinde olanı yaşar.	319	53,2
Kadere inanırım fakat kişi çalışarak da kaderini belirler.	240	40,0
Kadere inanmıyorum, kişi kaderini kendisi belirler.	41	6,8
Toplam	600	100,0

Kader inancını öğrenmek için sorduğumuz soruda seçenekleri oluştururken isim vermeden itikadi mezheplerin kader hakkındaki temel görüşlerini basit bir dille yazmaya çalıştık. “Kadere inanırım, kişi yalnızca kaderinde olanı yaşar” seçeneği İtikadi mezheplerden Cebriyye’ye isnat edilen bir inanç şeklidir⁸³ ve isim olarak varlığından söz edemesek bile geleneksel kader inancı bu itikada uymaktadır. Bizim sorumuzda da en fazla bu seçenek işaretlenmiştir. İkinci olarak ise “Kadere inanırım fakat kişi çalışarak da kaderini belirler” seçeneğiyle Maturidiyye’nin görüşüne yer verdik.⁸⁴ Bu seçeneğimiz de %40 oranıyla ikinci sırada işaretlenen seçenek oldu. Üçüncü ve en az işaretlenen seçeneğimiz ise %6,8 oranıyla Mutezile’nin görüşü⁸⁵ olan “Kadere inanmıyorum, kişi kaderini kendisi belirler” seçeneğidir. İlk iki seçeneğimizde farklılıklar olsa da içinde tevekkül boyutunu barındıran ve aşkın bir gücün müdahalesini kısmi ya da iradeyi de devre dışı bırakacak şekilde tamamen kabul eden bir inanç durumu söz konusudur. Tabloya baktığımızda kadere Allah’ın müdahalesini kabul etme oranı %93,2 gibi oldukça yüksek bir oran olsa da geleneksel kaderci yaklaşımın oranı iradeyi de kabul eden görüşten daha fazla tercih edilmiştir.

⁸³ Gölcük, Şerafettin, Toprak Süleyman, Kelam, Tekin Kitabevi, Konya, 2001, s. 38.

⁸⁴ Gölcük, Toprak, a.g.e., s. 53-60.

⁸⁵ Gölcük, Toprak, a.g.e., s. 44-47.

Tablo 35: Kader İnancı/ Yaş Arasındaki İlişki

Kaderle ilgili inancınız aşağıdaki seçeneklerden hangisine uygundur?			Kadere inanırım, kişi yalnızca kaderinde olanı yaşar.	Kadere inanırım fakat kişi çalışarak da kaderini belirler	Kadere inanmıyorum, kişi kaderini kendisi belirler.	TOPLAM
Yaşınız?	18-25	S	47	46	9	102
		%	14,7	19,1	21,9	17
	26-40	S	142	77	15	234
		%	44,5	32	36,5	39
	41-60	S	124	105	15	244
		%	38,8	43,7	36,5	40,6
	61 ve Üzeri	S	6	12	2	20
		%	1,8	5	4,8	3,3
TOPLAM		S	319	240	41	600
		%	100	100	100	100

$$x^2 = 13,004 \quad d.f.=6 \quad sig.= ,043 \quad p < 0,05$$

Yukarıdaki tabloyu baz aldığımızda örneklemimizin kader inancı ile yaş arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

“Kadere inanmıyorum, kişi kaderini kendisi belirler” seçeneğini tercih edenlerin %58,4’ü gibi oldukça yüksek oranı 18-40 yaş aralığıdır. 40 yaş olgunluğa ermek ve fikirlerin tam olarak oturması açısından oldukça önemli kabul edilen bir yaştır. 41 yaş ve üzerindeki katılımcılardan “Kadere inanmıyorum, kişi kaderini kendisi belirler” seçeneğini tercih edenlerin oranı ise %41,3’tür. Bu durum göstermektedir ki yaş ile kadere inanma-inanmama karşılaştırması yaptığımız zaman yaş düştükçe kadere inanmama oranı da yükselmektedir.

Kader inancı ile gelir düzeyi, cinsiyet ve medeni durum arasında yaptığımız çaprazlamalarda anlamlı ilişkiler çıkmadığından yorumlayamadık.

1.6. Bazı İnançlar

Tablo 36: Bazı İnançlarla İlgili Düşünceler

Aşağıdakilerden hangisi ya da hangilerine inanırsınız?	Sayı	Yüzde
Fal	19	3,2
Büyü	35	5,8
Türbe Ziyareti	84	14,0
Cin çarpması	40	6,7
Nazar	165	27,5
Muska	51	8,5
Şeyh-evliya kerameti	103	17,2
Hiçbiri	103	17,2
Toplam	600	100,0

Araştırma alanımızın bazı inançlara yaklaşımını ölçmek için yukarıdaki soruyu sorduk. Seçenekleri bölgenin yapısını dikkate alarak oluşturduk. “birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz” yazmamıza rağmen katılımcılarımızın tamamı tarafından tek seçenek işaretlenmiştir. Bunun “birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz” notunu çok az soruya eklediğimizden dolayı dikkatten kaçmasına bağlı olduğunu düşünmekteyiz. Yukarıdaki tabloyu yorumladığımızda %27,5 oranla en fazla “Nazar” seçeneğinin işaretlediğini görmekteyiz. İslam dini nazarın var olduğunu bildirmektedir. “Şüphesiz inkâr edenler Zikr'i (Kur'an'ı) duydukları zaman neredeyse seni gözleriyle devirecekler. (Senin için,) “Hiç şüphe yok o bir delidir” diyorlar.”⁸⁶ “Nazar, Bir şeye özenme, imrenme veya kıskançlıkla bakan kimsenin bakışlarıyla zarar verecek şekilde onu etkilemesi.”⁸⁷ olarak tanımlanıyor. Genel olarak toplumumuzda nazar inancının yeri büyüktür. Katılımcılarımız tek seçenek işaretlediği için nazarın işaretlenme oranı çok yüksek çıkmamıştır. Şeyh-Evliya kerameti bölgede özellikle kırsalda oldukça büyük bir nüfuza sahiptir.⁸⁸ Ancak

⁸⁶ Kalem, 68/51.

⁸⁷ <https://islamansiklopedisi.org.tr/nazar--goz-degmesi> (erişim: 21.04.2019)

⁸⁸ Kaya, a.g.t., s. 32-33.

araştırmayı ilçe merkeziyle sınırladığımız için bu oran da çok yüksek düzeyde çıkmamıştır.

Tablo 37: Örneklemin Dindarlık Düzeyi Bakımından Dağılımı

Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz?	Sayı	Yüzde
Çok dindar	54	9,0
Dindar	350	58,3
Az dindar	171	28,5
Dine ilgi duymuyorum	21	3,5
Dine karşıyım	4	0,7
Toplam	600	100,0

Çalışmamızın konusu sosyal ve dini hayat olduğundan varsayımlarımızın temelinde dindarlık düzeyi ile diğer değişkenlerin ilişkisi yer almaktadır. Bireyin kendini dindarlık açısından nasıl tanımladığını görmek için inanç ve yaşayış düzeyiyle alakalı 2 farklı soru sorduk. (bkz. Tablo 37, Tablo 38) “Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusuna katılımcılarımızın %9’u “çok dindar”; %58,3’ü “dindar”; %28,5’i “az dindar”; %3,5’i “dine ilgi duymuyorum”; %0,7’si “dine karşıyım” seçeneklerini tercih etmiştir. Bu verilere göre araştırma alanımızda bireylerin kendini dindar olarak tanımlama oranı oldukça yüksektir.

Tablo 38: Örneklemin Dini İnanç ve Yaşayış Bakımından Dağılımı

Kendinizi dini inanç ve yaşayış bakımından nasıl görüyorsunuz?	Sayı	Yüzde
İnanıyorum ve ibadetlerimi yapmaya çalışıyorum	348	58,0
İnanıyorum fakat ibadetlerimi aksatıyorum	175	29,2
İnanıyorum fakat ibadetlerimi yapmıyorum	59	9,8
Dine ilgi duymuyorum	18	3,0
Toplam	600	100,0

Tabloya baktığımız zaman %58’i “İnanıyorum ve ibadetlerimi yapmaya çalışıyorum” seçeneğini işaretlemiştir. İkinci sırada %29,2 gibi bir oranla

“İnanıyorum fakat ibadetlerimi aksatıyorum” seçeneği işaretlenmiştir. İnanan fakat ibadetlerini yerine getirmeyenlerin oranı ise %9,8’dir. Dine karşı ilgisiz olanların oranı yalnızca %3’tür. Cevapsız seçeneğinin olmaması dindarlık açısından bireylerin kendilerini rahat bir şekilde ifade ettiklerini göstermektedir. Ayrıca tablo bize araştırma alanımızda dini yaşayış oranının yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 39: Bireyin Dini Yaşayış Durumu/ Cinsiyet

Kendinizi dini inanç ve yaşayış bakımından nasıl görüyorsunuz?		İnanıyorum ve ibadetlerimi yapmaya çalışıyorum	İnanıyorum fakat ibadetlerimi aksatıyorum	İnanıyorum fakat ibadetlerimi yapmıyorum	Dine ilgi duymuyorum	TOPLAM	
Cinsiyet	Kadın	S	183	97	18	2	300
		%	52,6	55,4	30,5	11,1	50
	Erkek	S	165	78	41	16	300
		%	47,4	44,6	69,5	88,9	50
TOPLAM		S	348	175	59	18	600
		%	100	100	100	100	100

$\chi^2 = 22,849$ d.f.=3 sig.=,000 p < 0,05

Bireyin dini yaşayış durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır. Tabloya göre; kadın katılımcılarımızda inanma ve ibadetlerini yerine getirme oranı erkeklerden daha yüksektir(kadın %52,6 – erkek %47,4). İbadetleri yapmama oranı ise erkeklerde kadınlardan daha yüksektir(kadın %30,5- erkek 69,5). Erkeklerde inanç olmasına rağmen ibadet yapmama oranının daha yüksek olmasının sebebi günlük hayat yoğunluğundan, iş temposundan kaynaklanabileceğini düşünmekteyiz. “Dine ilgi duymuyorum” seçeneğini tercih edenler ise çok büyük farkla daha fazla erkeklerden oluşmaktadır(kadın %11,1- erkek %88,9). Yukarıdaki tablodaki verilere bakarak kadınların dini inanç ve yaşayış bakımından erkeklerden daha dindar olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 40: Bireyin Dini Yaşayış Durumu/ Yaş

Kendinizi dini inanç ve yaşayış bakımından nasıl görüyorsunuz?		İnanıyorum ve ibadetlerimi yapmaya çalışıyorum	İnanıyorum fakat ibadetlerimi aksatıyorum	İnanıyorum fakat ibadetlerimi yapmıyorum	Dine ilgi duymuyorum	TOPLAM	
Yaşınız ?	18-25	S	42	41	13	6	102
		%	12,1	23,4	22	33,3	17
	26-40	S	139	68	23	4	234
		%	39,9	38,9	39	22,2	39
	41-60	S	156	61	19	8	244
		%	44,8	34,9	32,2	44,4	40,7
	61 ve Üzeri	S	11	5	4	0	20
		%	3,2	2,9	6,8	0	3,3
	TOPLAM	S	348	175	59	18	600
		%	100	100	100	100	100

$\chi^2 = 21,204$ d.f.=9 sig.= ,012 p < 0,05

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde ki-kare testi sonucuna göre bireyin dini yaşayış durumu ile yaş arasında anlamlı bir ilişki olduğunu görmekteyiz. “İnanıyorum ve ibadetlerimi yapmaya çalışıyorum” seçeneğini ele alacak olursak yaş ortalaması yükseldikçe inanma ve ibadet yapma oranının arttığını söyleyebiliriz. “Aynı şekilde dine ilgi duymuyorum” seçeneğini ise 61 yaş ve üzeri hiç kimse işaretlememiştir bu durumda bu düşüncemizi destekler bir veridir.

Tablo 41: Bireyin Dini Yaşayış Durumu/ Ailenin Aylık Gelir Düzeyi

Kendinizi dini inanç ve yaşayış bakımından nasıl görüyorsunuz?		İnanıyorum ve ibadetlerimi yapmaya çalışıyorum	İnanıyorum fakat ibadetlerimi aksatıyorum	İnanıyorum fakat ibadetlerimi yapmıyorum	Dine ilgi duymuyorum	TOPLAM
Ailenizin Ortalama Aylık Geliri Ne Kadardır?	Düşük Gelir (1000-3000)	S 156	101	47	8	312
		% 44,8	57,7	79,7	44,4	52
	Orta Gelir (3001-5000)	S 88	33	5	1	127
		% 25,3	18,9	8,5	5,6	21,2
	Yüksek Gelir (5001 ve üzeri)	S 104	41	7	9	161
		% 29,9	23,4	11,9	50	26,8
TOPLAM		S 348	175	59	18	600
		% 100	100	100	100	100

$$\chi^2 = 33,707 \quad \text{d.f.}=6 \quad \text{sig.} = ,000 \quad p < 0,05$$

Ailenin aylık ortalama geliriyle bireyin dini inanç ve yaşayış durumu karşılaştırıldığında karşımıza anlamlı bir ilişki çıkmaktadır. “İnanıyorum ve ibadetlerimi yapmaya çalışıyorum” seçeneğini işaretleyenlerin en çoğu %44,8 gibi bir oranla düşük gelirli ailelere mensup bireylerdir. Kendilerini “dine ilgi duymuyorum” şeklinde nitelendiren bireylerin çoğunun ise %50 oranıyla yüksek gelirli ailelere mensup olduğu görülmektedir. Maddi gelir seviyesi düştükçe dini inanç ve yaşayış oranının yükseldiğini görüyoruz.

Tablo 42: Bireyin Dini Yaşayışı/ Öğrenim Durumu

Kendinizi dini inanç ve yaşayış bakımından nasıl görüyorsunuz?			İnanıyorum ve ibadetlerimi yapmaya çalışıyorum	İnanıyorum fakat ibadetlerimi aksatıyorum	İnanıyorum fakat ibadetlerimi yapmıyorum	Dine ilgi duymuyorum	TOPLAM	
Eğitim Durumu- nuz?	Okuma- Yazma Bilmiyor	S	48	16	2	0	66	
		%	13,8	9,1	3,4	0	11	
	İlköğretim Mezunu	S	181	72	22	6	281	
		%	52	41,1	37,3	33,3	46,8	
	Lise Mezunu	S	69	52	23	6	150	
		%	19,8	29,7	39	33,3	46,8	
	Fakülte/ Yükseköğretim Mezunu	S	50	35	12	6	103	
		%	14,4	20	20,3	33,3	17,2	
TOPLAM			S	348	175	59	18	600
			%	100	100	100	100	100

$$\chi^2 = 29,041 \quad d.f.=9 \quad sig.= ,001 \quad p < 0,05$$

Tablomuzu incelediğimizde “bireyin dini yaşayışı/ öğrenim durumu” arasında anlamlı bir ilişki olduğunu görmekteyiz. Okuma-yazma bilmeyenler ve ilköğretim mezunları “İnanıyorum ve ibadetlerimi yapmaya çalışıyorum” seçeneğinin %65,8’ini oluşturmaktadır. “Dine ilgi duymuyorum” diyenlerin çoğunu ise %66,6 oranıyla lise mezunları ve yükseköğretim görenler oluşturmaktadır. Bu verilere bakarak öğrenim düzeyi yükseldikçe dini inanç ve yaşayış oranının azaldığı yorumunu yapabiliriz.

Tablo 43: Bireylerin Dini İnanç Ve Tutumlarının Oluşmasında Etkili Olanlar

Size göre şu anki dini inanç ve tutumlarınızın oluşmasında aşağıdakilerden hangisi etkili olmuştur?	Sayı	Yüzde
Ailem	265	44,2
Arkadaş ve dostlarım	76	12,7
Vaazlar ve hutbeler	124	20,7
Okuldaki öğretmenlerim	35	5,8
Okuduğum kitaplar	76	12,7
Radyo ve TV programları	24	4,0
Toplam	600	100,0

Tabloya baktığımızda %44,2 oranında “ailem” seçeneğinin en çok tercih edilen seçenek olduğunu görmekteyiz. Çocuğun eğitiminde ve her alandaki gelişiminde ailenin ne kadar etkili bir rol oynadığını bu veriler bir kez daha desteklemiştir.

Tablo 44: Bir Tarikat veya Dini Gruba Girme Hakkındaki düşünceler

Herhangi bir dini gruba veya tarikata bağlı mısınız?	Sayı	Yüzde
Evet	111	18,5
Hayır	489	81,5
Toplam	600	100,0

Sorumuza verilen cevaplara baktığımızda en yüksek oranın %81,5 ile “hayır” seçeneğini işaretleyenler oluşturmaktadır. “Evet” seçeneği ise %18,5 oranıyla çok az işaretlenmiştir. Dini inanç ve tutumların oluşmasında bir dini gruba bağlılık, dine yakınlığın ölçüsünü belirleyen etkenlerdendir. Tabloda yer alan sonuçlara baktığımızda “hayır” seçeneğinin daha fazla işaretlenmesi araştırma alanımızda tarikat ve dini gruplara çok fazla ilgi olmadığını göstermektedir. Mevcut yasalar önünde varlıkları hala meşru olmayan tarikatlarla cemaat vb dini gruplara karşı Cumhuriyet tarihinde her zaman temkinli bir yaklaşım söz konusuyken 28 Şubat döneminde bu durum zirve yaparak derin bir korkuya dönüşmüştür. Muhafazakâr söylemli bir hükümetin iktidara gelmesiyle bu algıda kısmen değişiklik görülmüştür.

Ancak ülkemizde yakın tarihte yapılan darbe girişimi, sonrasında derin korkuları tekrar gün yüzüne çıkarmıştır. Bu sebeplerle birlikte “Hayır” seçeneğinin bu kadar yüksek çıkmasını, kamuoyunda “cemaat” kavramına karşı geliştirilen bir kısım olumsuz yaklaşımlardan kaynaklanan çekingen tavırlar ve kendini güvende hissetmeme, dini hayatı ifşa olarak algılama gibi anlayışlarla açıklayabiliriz. “Evet” seçeneği %18,5 gibi düşük bir orana sahip olsa da araştırma alanımızda düzenlenen birçok sosyal- kültürel faaliyetler belli dini gruplara, cemaat ve tarikatlara ait olduğu bilinen dernek, vakıf vb. kuruluşlar tarafından düzenlenmektedir. Öğrencilere yönelik değerler eğitimi faaliyetleri, yılın belli dönemlerinde düzenlenen kermesler, sosyal yardım için organize edilen faaliyetler ile seminer, konferans vb. kültürel faaliyetlere araştırma alanımızda sıkça rastlanmaktadır.

Tablo 45: Bireylere Göre Siverek İlçesinde Dini Yaşayışın Nasıl Olduğu

Size göre Siverek ilçe merkezinde halkın dini algısı, dini inancı ve yaşayışı genel olarak nasıldır?	Sayı	Yüzde
Aşırı tutucu dindar	36	6,0
Dindar hoşgörülü	205	34,2
Görüntü olarak dindar ama gerçekte değil	339	56,5
Din gündemlerinde yoktur	18	3,0
Dine karşıdrlar	2	0,3
Toplam	600	100,0

Tabloya baktığımız zaman %56,5 gibi oranla “Görüntü olarak dindar ama gerçekte değil” seçeneği en çok işaretlenen seçenek olmuştur. Katılımcılarımızın çoğu Siverek’te gerçek bir dindarlığın olmadığını düşünmektedir. %34,2 gibi azımsanmayacak bir oran ise Siverek halkının “Dindar hoşgörülü” olduğunu düşünmektedir. Diğer üç seçeneği işaretleyenlerin toplamı ise katılımcıların %10’unu oluşturmaktadır.

2. Dinin Pratik Yönü İle İlgili Bulgular/Dini Yaşayış

2.1. Namaz Kılma

Tablo 46: Namaz İbadetini Yerine Getirilme Durumu

5 vakit namaz ibadetini hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz?	Sayı	Yüzde
Devamlı	285	47,5
Ara-sıra	192	32,0
Hiç	123	20,5
Toplam	600	100,0

İnançlı bir kimsenin hayatında namaz, imanın dua, yakarış ve saygıya dönüşmüş şeklidir. Kulun Allah'a yakınlaşmasını sağlayan namaz ibadeti, kulluğun belli bir şekil almış anlatımıdır.⁸⁹ Araştırma alanımızda yaşayan bireylerin dini pratikleri yerine getirme durumları hakkında bilgi edinebilmek için yönettiğimiz sorumuza katılımcıların toplamının %47,5'i beş vakit namazı devamlı olarak kıldıklarını ifade etmişlerdir. Ara-sıra vakit namazlarını kıldıklarını ifade edenler ise toplamın %32'sini oluşturmaktadır. Bireylerin dindarlık oranının tespit edilmesinde inançla ilgili tutumların yanı sıra ibadetlerini uygulama derecelerinin de ölçülmesi önemlidir. Namaz ibadeti sürekli bir disiplin ve dikkat gerektiren, iş hayatı ve günlük işlerin yoğunluğu sebebiyle çoğu zaman aksatılan bir ibadettir. Bu nedenle katılımcılarımızın namaz ibadetini uygulama düzeyleri ışığında dindarlık durumları hakkında bilgi edinmeye çalıştık. Sonuç olarak düzenli namaz kılma oranının yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

⁸⁹ Ece, a.g.e., s. 629.

Tablo 47: Namaz ibadetinin yerine getirilme durumu/ Cinsiyet

5 vakit namaz ibadetini hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz?			Devamlı	Ara-Sıra	Hiç	TOPLAM
Cinsiyet	Kadın	S	157	107	36	300
		%	55,1	55,7	29,3	50
	Erkek	S	128	85	87	300
		%	44,9	44,3	70,7	50
TOPLAM		S	285	192	123	600
		%	100	100	100	100

$$\chi^2 = 26,618 \quad \text{d.f.}=2 \quad \text{sig.} = ,00 \quad p < 0,05$$

Bireylerin dindarlığının ölçülmesinde inançla alakalı tutumlarının yanında, dinin pratik yönü olan ibadetlerin yerine getirilme düzeylerinin de ölçülmesi gereklidir. Bundan dolayı çalışmamızda, katılımcılarımızın ibadetle ilgili tutum ve davranışlarına yer verdik. Namaz ibadeti istikrar ve disiplin gerektiren bir ibadettir. Namazın önemi ve fazileti hakkında çok fazla ayet ve hadis vardır. Bunlardan biri: “Sana vahyedilen Kitabı oku ve namazı kıl. Muhakkak ki namaz hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı anmak elbette en büyük ibadettir. Allah yaptıklarınızı bilir.”⁹⁰ ayetidir. Çeşitli hadislerde ise; Namazın, şirk ile küfür arasındaki ayrım olduğu ve onu terk edenlerin şirke düşme ihtimallerinin bulunduğu belirtilmektedir. (Müslim, İman/35, Hadis no:82, 1/88, Ebu Davud, Sünnet/15, Hadis no: 4678, 4/219, İbni Mace, Salat/77, Hadis no: 1079, 1/342)⁹¹ Namaz kılmayanlar hakkında hüküm verme bizim görevimiz ve konumuz değildir. Fakat farz namazın dindarlığı ölçmede büyük bir kıstas olduğunu temel kaynaklara bakarak rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu nedenle öncelikle katılımcıların namazla ilgili davranışlarını belirlemeye çalıştık. Tabloya baktığımızda namaz ibadetini yerine getirme ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğunu görmekteyiz. Kadınlarda beş vakit namazı devamlı kılma oranı erkeklerden daha yüksektir. Devamlı kılma oranı ile ara-sıra kılma oranı her iki cinsiyette yakın orandadır; ancak vakit namazları hiç kılmama oranında iki cinsiyet

⁹⁰ Ankebut, 29/45.

⁹¹ Ece, a.g.e. , s. 637.

arasında ciddi bir fark vardır. (kadın %29,2 - erkek %70,7) Bu verilerden hareketle, kadınların dindarlık düzeyinin erkeklerden daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Düşüncemize göre erkeklerin günlük hayattaki iş yoğunluğu, dinin pratik yönünü oluşturan ibadetleri yerine getirme ya da getirmeme hususunda önemli bir faktördür.

Tablo 48: Namaz İbadetini Yerine Getirme Durumu/ Yaş

5 vakit namaz ibadetini hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz?			Devamlı	Ara-Sıra	Hiç	TOPLAM	
Yaş	18-25	S	31	35	36	102	
		%	10,9	18,2	29,3	17	
	26-40	S	117	77	40	234	
		%	41,1	40,1	32,5	39	
	41-60	S	126	75	43	244	
		%	44,2	39,1	35	40,7	
	61 ve Yukarısı	S	11	5	4	20	
		%	3,9	2,6	3,3	3,3	
	TOPLAM		S	285	192	123	600
			%	100	100	100	100

$$\chi^2 = 21,570 \quad df.=6 \quad sig.=,001 \quad p < 0,05$$

Tabloya baktığımız zaman ki-kare testinin sonucuna yaş ile namaz ibadetini yerine getirme arasında anlamlı bir ilişki görmekteyiz. göre yaş yükseldikçe namazı devamlı kılma oranı artmaktadır. Bu sonuçlardan hareketle yaş ilerledikçe namaz kılma oranının artmasını insanların günlük yaşam yoğunluğunun ilerleyen yaşlarda azalmasına ve ölüm korkusunun da yine yaş ilerledikçe artmasından dolayı ahiret inancının etkisiyle ibadetlerin daha çok yerine getirilmesine bağlayabiliriz.

Tablo 49: Namaz İbadetini Yerine Getirme Durumu/ Öğrenim Durumu

5 vakit namaz ibadetini hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz?			Devamlı	Ara-Sıra	Hiç	TOPLAM	
Eğitim Durumunuz?	Okuma Yazma Bilmiyor	S	40	23	3	66	
		%	14	12	2,4	11	
	İlköğretim Mezunu	S	152	78	51	281	
		%	53,3	40,6	41,5	46,8	
	Lise Mezunu	S	53	56	41	150	
		%	18,6	29,2	33,3	25	
	Fakülte/Yüksekokul Mezunu	S	40	35	28	103	
		%	14	18,2	22,8	17,2	
TOPLAM			S	285	192	123	600
			%	100	100	100	100

$$x^2 = 29,082 \quad df.=6 \quad sig.= ,000 \quad p < 0,05$$

Tabloya baktığımız zaman ki-kare testinin sonucuna göre eğitim durumu ile namaz ibadetini yerine getirme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu görmekteyiz. Namazı devamlı kılanların %67,3'ünü okuma yazma bilmeyenler ile ilköğretim mezunları oluşturmaktadır. Namazı hiç kılmayanların ise %56,1'ini lise ve yükseköğrenim mezunları oluşturmaktadır. Bu tabloya göre eğitim düzeyi yükseldikçe namazı devamlı kılama oranının azaldığını söyleyebiliriz.

Tablo 50: Namaz İbadetini Yerine Getirme Durumu/ Ailenin Aylık Geliri

5 vakit namaz ibadetini hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz?			Devamlı	Ara-Sıra	Hiç	TOPLAM		
Ailenizin Ortalama Aylık Geliri Kaç Liradır?	Düşük Gelir	S	129	107	76	348		
		%	45,3	55,7	61,8	52		
	Orta Gelir	S	71	41	15	127		
		%	24,9	21,4	12,2	21,2		
	Yüksek Gelir	S	85	44	32	161		
		%	29,8	22,9	26	26,8		
	TOPLAM			S	285	192	123	600
				%	100	100	100	100

$$x^2 = 13,915 \quad df.=4 \quad sig.= ,008 \quad p < 0,05$$

Namaz ibadetini yerine getirme durumu ile ailenin aylık geliri arasında ki-kare sonuçlarına göre anlamlı bir ilişki vardır. Yani gelir düzeyi farklı grupların bu soruya verdikleri cevapların dağılımları birbirinden anlamlı derecede farklılık göstermektedir. Tablo incelendiğinde namazı devamlı kılanların en çok olduğu oranı %45,3'le düşük gelirliler oluşturmaktadır. Namazı devamlı kılanlar orta ve yüksek gelirli ailelere mensup olanlar ise daha düşük oranlardadır(orta gelir 24,9- yüksek gelir 29,8). Bu verilerden hareketle beş vakit namazı devamlı kılma oranının gelir durumu azaldıkça arttığını söyleyebiliriz.



Tablo 51: Namaz İbadetini Yerine Getirme Durumu/ İş veya Meslek

5 vakit namaz ibadetini hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz?		Devamlı	Ara-Sıra	Hiç	TOPLAM	
Mesleğiniz?	Çiftçi	S	12	6	10	28
		%	4,2	3,1	8,1	4,7
	İşçi	S	14	7	18	39
		%	4,9	3,6	14,6	6,5
	İş Adamı	S	6	2	8	16
		%	2,1	1	6,5	2,7
	Memur	S	32	30	15	77
		%	11,2	15,6	12,2	12,8
	Ev Hanımı	S	129	72	17	218
		%	45,3	37,5	13,8	36,3
	Emekli	S	8	4	4	16
		%	2,8	2,1	3,3	2,7
	İşsiz	S	12	9	9	30
		%	4,2	4,7	7,3	5
	Öğrenci	S	14	16	19	49
		%	4,9	8,3	15,4	8,2
	Esnaf/Zanaatkar	S	57	46	23	126
		%	20	24	18,7	21
	Diğer	S	1	0	0	1
		%	0,4	0	0	0,2
TOPLAM		S	502	61	37	600
		%	100	100	100	100

$$x^2 = 70,764 \quad df.=18 \quad sig.= ,000 \quad p < 0,05$$

Namaz ibadetini yerine getirme durumu ile meslek grupları arasında ki-kare testi sonuçlarına göre anlamlı bir ilişki vardır. Yani meslek grubu farklı olan bireylerin bu soruya verdikleri cevapların dağılımları birbirinden anlamlı derecede farklılık göstermektedir. Tablo incelendiğinde namazı devamlı kılanların en çok olduğu oranı %45,3'le ev hanımları oluşturmaktadır. Tablo 47'yi yorumlarken namazın cinsiyetle

ilişkisinde kadınların erkeklere oranla namazı devamlı kılma oranlarının daha yüksek olduğunu veriler ışığında söylemiştik(bkz. Tablo 47). Bu oranın ev hanımlarında yüksek çıkmasını cinsiyetle olan anlamlı ilişkisiyle yorumlamaktayız. En az kılma oranı ise %2,1’le iş adamlarına aittir bu durumu da namazı kılma sıklığıyla gelir düzeyi arasındaki anlamlı ilişkinin bir sonucu olarak yorumlayabiliriz (bkz. Tablo 50).

Tablo 52: Namaz İbadetini Yerine Getirme Durumu/ Dini Yaşayış

5 vakit namaz ibadetini hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz?			Devamlı	Ara-Sıra	Hiç	TOPLAM		
Kendinizi Dini İnanç ve Yaşayış Bakımından Nasıl Görüyorsunuz?	İnanıyorum ve İbadetlerimi Yapmaya Çalışıyorum	S	255	80	13	348		
		%	89,5	41,7	10,6	58		
	İnanıyorum Fakat İbadetlerimi Aksatıyorum	S	25	89	61	175		
		%	8,8	46,4	49,6	29,2		
	İnanıyorum Fakat İbadetlerimi Yapmıyorum	S	4	21	34	59		
		%	1,4	10,9	27,6	9,8		
	Dine İlgi Duymuyorum	S	1	2	15	18		
		%	0,4	1	12,2	3		
	TOPLAM			S	285	192	123	600
				%	100	100	100	100

$\chi^2 = 287,195$ df.=6 sig.= ,000 p < 0,05

Namaz ibadetini yerine getirme durumu ile bireyin dini inanç ve yaşayışı arasında ki-kare testi sonuçlarına göre anlamlı bir ilişki vardır. Yani dini inanç ve yaşayış olarak kendini farklı tanımlayan bireylerin bu soruya verdikleri yanıtların dağılımları birbirinden anlamlı derecede farklılık göstermektedir. Namazı devamlı kılanların %89,5 gibi oldukça yüksek oranı kendini “inanın ve ibadetlerini yapmaya çalışan” bireyler olarak tanımlayanlardan meydana gelmektedir. Aynı grup %10,6 ile namazı hiç kılmayanların oranının en azını oluşturmaktadır. Yani dini inanç ve yaşayış

oranının yüksekliği ve namazı devamlı yerine getirme konusunda genel anlamda bir tutarlılık söz konusudur.

Tablo 53: Cuma Namazı İbadetinin Yerine Getirilme Durumu/ Cinsiyet

Cuma Namazı ibadetini hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz?			Devamlı	Ara-Sıra	Hiç	TOPLAM
Cinsiyet	Kadın	S	28	38	234	300
		%	12,7	36,9	84,8	50
	Erkek	S	193	65	42	300
		%	87,3	63,1	15,2	50
TOPLAM		S	221	103	276	600
		%	100	100	100	100

$\chi^2 = 263,833$ df.=2 sig.= ,000 p < 0,05

Cuma Namazını yerine getirme sıklığıyla cinsiyet arasında ki-kare testi sonuçlarına göre anlamlı bir ilişki vardır. Erkekler kadınlardan oldukça yüksek bir farkla(kadın %12,7- erkek 87,3) Cuma namazını devamlı olarak kılmaktadırlar. Burada beş vakit namazın tersi bir durum söz konusudur. Cuma namazı da farz olan bir namaz⁹² olmasına rağmen vakit namazlardan çok daha yüksek oranda kılınmaktadır. Beş vakit namazı devamlı kılan erkeklerin oranı %44,9 iken(bkz. Tablo 47), Cuma namazında bu oran nerdeyse iki katıdır. Bunun sebebinin beş vakit namaz düzen, disiplin ve istikrarla her gün belli vakitlerde yapılması gereken bir ibadetken Cuma namazının haftada yalnızca bir kez yerine getirilen bir ibadet olmasından dolayı daha kolay geldiğinden kaynaklanabileceğini düşünmekteyiz.

⁹² Cuma, 62/9.

Tablo 54: Bayram Namazı ibadetinin yerine getirilme durumu/ Cinsiyet

Bayram Namazı ibadetini hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz?			Devamlı	Ara-Sıra	Hiç	TOPLAM
Cinsiyet	Kadın	S	38	36	226	300
		%	14,5	58,1	81,9	50
	Erkek	S	224	26	50	300
		%	85,5	41,9	18,1	50
TOPLAM		S	262	62	276	600
		%	100	100	100	100

$$x^2 = 245,891 \quad df.=2 \quad sig.= ,000 \quad p < 0,05$$

Bayram Namazlarını yerine getirme sıklığıyla cinsiyet arasında ki-kare testi sonuçlarına göre anlamlı bir ilişki vardır. Erkekler kadınlardan oldukça yüksek bir farkla(kadın %14,5- erkek 85,5) Bayram namazlarını devamlı olarak kılmaktadırlar. Bayram namazları vacip olan namazlar olmasına rağmen erkek katılımcıların farz namazlardan daha yüksek oranda kılındığını görüyoruz. Bunun sebebinin kültürel bir yaklaşım olduğu kanaatindeyiz. Kültürümüzde bayram namazı, bayramı başlatan bir ritüel olduğundan çok önemsenir. Bu veriler de bu kanaatimizi desteklemektedir.

Tablo 55: Teravih Namazı Kılma Durumu

Teravih namazı ibadetini hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz?	Sayı	Yüzde
Devamlı	240	40,0
Ara-sıra	220	36,7
Hiç	140	23,3
Toplam	600	100,0

Tablo 56: Nafile Namaz Kılma Durumu

Nafile namaz ibadetini hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz?	Sayı	Yüzde
Devamlı	86	14,3
Arasıra	270	45,0
Hiç	244	40,7
Total	600	100,0

Katılımcılarımızın nafile ibadetlerle ilgili tutumlarını ölçmek için; nafile namaz, nafile oruç ve özel olarak teravih namazını kılma sıklıklarını sorduk. Teravih namazını devamlı kılanların oranı %40; nafile namazları devamlı kılanların oranı %14,3; nafile oruçları devamlı tutanların oranı ise %21,7'dir. Farz ve vacip olan ibadetlerin dışında yapılan ibadetlere nafile ibadet denir. Nafile ibadet kavramı çok kapsamlı bir kavramdır. Teravih namazı yalnızca ramazan ayına özgü olarak yatsı ile vitir arası kılınan ve peygamberimiz tarafından çokça teşvik edilen özel bir nafile ibadettir.⁹³ Ramazan ayına toplumumuzda özel bir değer atfedildiğinden ve yılın sadece bir ayında kılındığından dolayı nafile ibadetleri yerine getirme sıklığında en yüksek oran teravih namazındadır.

2.2. Oruç Tutma

Tablo 57: Oruç İbadetini Yerine Getirme Hakkındaki Düşünceler

Ramazan orucu ibadetini hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz?	Sayı	Yüzde
Devamlı	502	83,7
Ara-sıra	61	10,2
Hiç	37	6,2
Toplam	600	100,0

Ramazan orucunun tutulma oranını ölçmeye yönelik sorduğumuz soruya verilen cevaplara baktığımız zaman toplamın %83,7 gibi oldukça yüksek bir oranla “Devamlı” seçeneğini işaretlediğini görmekteyiz. İbadetlerle ilgili soruların hepsini değerlendirdiğimizde Ramazan orucunun en yüksek oranla yerine getirilen ibadet

⁹³ Apaydın, H. Yunus v.d., İlmihal, D.İ.B. Yayınları, Ankara, 2006, C. 1, s. 386.

olduğunu görmekteyiz. Beden ile yerine getirilen ve bir irade eğitiminin söz konusu olduğu, farz olan bu ibadetin oldukça yüksek bir oranla uygulanıyor olması araştırma alanımızdaki dini inanç ve tutumlar hakkında bize ışık tutan bilgiler vermektedir.

Oruç ibadeti, dinlerin birçoğunda ilahî dinlerinse tamamında yer alan önemli bir ibadettir. Şekil, nicelik ve nitelik bakımından değişik uygulansa da gaye ve anlam bakımından birbirine yakın özellikler ihtiva eder. Temel amaç hem beden hem ruh ile ilahi şuurda sabitleşmektedir. Oruç bir irade terbiyesi olduğundan insanı kötü alışkanlıklardan ve çirkin davranışlardan uzaklaştıran, kötülöklere karşı bir siper olan ve iyi huylar kazandıran ahlaki bir eğitim olarak da görölmektedir. Dolayısıyla, içinde manevi ve ahlaki faydaları barındıran, kolay uygulanan, bireysel ve sosyal boyutlu, ritüel ve fiziksel seviyeye sahip, tıbbi faydaları olan, duygusal, psikolojik ve manevi yönleri kuvvetli bir ibadettir.⁹⁴ Oruç, tüm bu yönleriyle ve dönemsel oluşunun verdiği kolaylıkla toplumumuzda çok önemsenen ve istikrarlı olarak en çok yerine getirilen ibadettir. Araştırmamızın verileri de bu durumu desteklemektedir.

Ki-kare testi sonucuna göre öğrenim durumu ile oruç ibadetini yerine getirme durumu arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır. Aynı şekilde yaş ile oruç ibadetini yerine getirme durumu arasında da anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Tablo 58: Nafile Oruç Tutma Durumu

Nafile oruç ibadetini hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz?	Sayı	Yüzde
Devamlı	130	21,7
Arasıra	259	43,2
Hiç	211	35,2
Toplam	600	100,0

Nafile ibadet kavramına tablo 56'ı yorumlarken değinmiştik(bkz. Tablo 56'nın yorumu). Nafile ibadet çok kapsamlıdır. Bazı nafile ibadetlerin belli zamanı ve şekli varken bazı nafile ibadetler ise tamamen kişinin inisiyatifindedir. Oruç bu açıdan iki boyutludur. Peygamberimizin belli zamanlarda tavsiye ettiği özel oruçlar bulunduğu gibi kişi kendi isteğine göre herhangi bir günde(yasak olan günler hariç)

⁹⁴ Büyökkaya, Hasan, İlahi Dinlerde Oruç, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi, S.B.E., 2018, s. 109.

de oruç tutabilir.⁹⁵ O yüzden bu sorumuzda en çok tercih edilen seçenek %43,2 ile ara-sıra seçeneğidir, bu sonucun nafile bir ibadet için azımsanmayacak bir oran olduğunu söyleyebiliriz.

2.3. Zekat Verme

Tablo 59: Zekat İbadetini Yerine Getirme Hakkındaki Düşünceler

Zekat konusundaki tutumunuz nedir?	Sayı	Yüzde
Düzenli olarak her yıl veririm	307	51,2
Ara sıra veririm	63	10,5
Vermeyi isterim ama imkânım olmadığı için veremem	198	33,0
Zekat vermem	32	5,3
Toplam	600	100,0

Araştırma alanımızda zekâta yaklaşımla ilgili tutumları ölçmek için sorduğumuz soruda seçeneklerden “düzenli olarak her yıl veririm” ile “vermeyi isterim ama imkânım olmadığı için veremem” seçeneklerini işaretleyenlerin tutumlarının olumlu olduğunu söyleyebiliriz. Bu iki seçeneğin toplam oranı %84,2’dir. Dolayısıyla araştırma alanımızda sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı güçlendiren zekât ibadetinin iyi bir seviyede olduğunu söyleyebiliriz.

⁹⁵ Apaydın, v.d., a.g.e., C. 1, s. 386.

**Tablo 60: Zekat İbadetini Yerine Getirme Hakkındaki Düşünceler/
Bireyin dindarlık Düzeyi**

Zekat konusundaki tutumunuz nedir?		Düzenli olarak her yıl veririm	Ara sıra veririm	Vermeyi isterim ama imkânım olmadığı için veremem	Zekat vermem	TOPLAM	
Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok dindar	S	34	6	14	0	54
		%	11,1	9,5	7,1	0	9
	Dindar	S	186	31	121	12	350
		%	60,6	49,2	61,1	37,5	58,3
	Az dindar	S	80	18	57	16	171
		%	26,1	28,6	28,8	50	28,5
	Dine İlgi Duymuyorum	S	7	8	4	2	21
		%	2,3	12,7	2	6,3	3,5
	Dine Karşıyım	S	0	0	2	2	4
		%	0	0	1	6,3	0,7
TOPLAM		S	307	63	198	32	600
		%	100	100	100	100	100

$$x^2 = 51,080 \quad df=12 \quad sig.= ,000 \quad p < 0,05$$

Zekât ibadetini yerine getirme ile bireyin dindarlık düzeyi arasında ki-kare testi sonuçlarına göre anlamlı bir ilişki vardır. “Düzenli olarak her yıl veririm” diyenlerin %71,7 gibi oldukça yüksek oranı kendilerini “çok dindar” ve “dindar” olarak gören bireylerden oluşmaktadır. “Zekât vermem” seçeneğini işaretleyenlerden hiçbiri ise kendini “çok dindar” olarak tanımlayan bireylerden değildir. Bu verilerden hareketle bireyin dindarlık düzeyi arttıkça zekât verme sıklığının arttığını söyleyebiliriz.

2.4. Dua

Tablo 61: Bireylerin Dua İle İlgili Davranışları

Hangi sıklıkla dua edersiniz?	Sayı	Yüzde
Her an her durumda dua ederim	422	70,3
Bir sıkıntıyla karşılaştığımda dua ederim	163	27,2
Ara-sıra dua ederim	4	0,7
Duaya inanmam, dua etmem	11	1,8
Toplam	600	100,0

Tablomuz baktığımız zaman toplamın %70,3 gibi yüksek bir oranı “Her an her durumda dua ederim” seçeneğini işaretlemiştir. “Bir sıkıntıyla karşılaştığımda dua ederim” diyenler ise toplamın %27,2’sini oluşturmaktadır. Bu araştırma alanımızın azımsanmayacak bir kısmı tarafından sadece kötü durumlarda bu pratiğin yerine getirildiğini göstermektedir. Yine de bu sonuçlardan yola çıkarak araştırma alanımızdaki bireylerin dua ibadetini yerine getirme oranının yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca dua ibadeti konusunda “Duaya inanmam, dua etmem” seçeneğinin %1,8 gibi oldukça az bir oranda tercih edilmesi araştırma alanımızdaki bireylerin dini yaşamlarında duanın önemli bir yere sahip olduğu görüşümüzü desteklemektedir.

Tablo 62: Bireylerin Dua İle İlgili Tutumları/ Dindarlık düzeyi

Hangi sıklıkla dua edersiniz?			Her an her durumda dua ederim	Bir sıkıntıyla karşılaştığımda dua ederim	Ara-sıra dua ederim	Duaya inanmam, dua etmem	TOPLAM	
Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok dindar	S	50	4	0	0	54	
		%	11,8	2,5	0	0	9	
	Dindar	S	285	60	1	4	350	
		%	67,5	36,8	9,1	100	58,3	
	Az dindar	S	84	86	1	0	171	
		%	19,9	52,8	9,1	0	28,5	
	Dine İlgi Duymuyorum	S	1	12	8	0	21	
		%	0,2	7,4	72,7	0	3,5	
	Dine Karşılım	S	2	1	1	0	4	
		%	0,5	0,6	9,1	0	0,7	
	TOPLAM		S	422	163	11	4	600
			%	100	100	100	100	100

$\chi^2 = 267,464$ df.=12 sig.= ,000 p < 0,05

Dua ibadetini yerine getirme sıklığı ile bireyin dindarlık düzeyi arasında ki-kare testi sonuçlarına göre anlamlı bir ilişki vardır. “Her an her durumda dua ederim” seçeneğini tercih edenlerin en çoğunu %79,3 ile kendilerini dindarlık düzeyi yüksek olarak tanımlayan “dindar” ve “çok dindar” bireyler oluşturmaktadır. Yukarıdaki veriler göstermektedir ki dindarlık düzeyi arttıkça dua etme sıklığı da artmaktadır.

2. 6. Kur'an-ı Kerim'i Arapçasından ve Türkçe Mealinden Okuma

Tablo 63: Kuran'ı –Kerim'i Arapçasından Okuma Durumları

Kur'an-ı Kerim'i Arapçasından okuma ile ilgili durumunuz aşağıdakilerden hangisine uymaktadır?	Sayı	Yüzde
Sık sık okurum	164	27,3
Ara-sıra okurum	211	35,2
Nadiren okurum	99	16,5
Okumam	126	21,0
Toplam	600	100,0

Katılımcılarımızın dini pratikleri yerine getirme durumları hakkında bilgi edinebilmek açısından yönelttiğimiz soruya toplamın %35,2 gibi bir oran “ara-sıra okurum” seçeneğini işaretlemiştir ve bu seçenek en yüksek oranda tercih edilen seçenek olmuştur. Tabloda “sık sık okurum” diyenlerin oranı da %27,3'tür. Tablodaki oranların bize verdiği bilgilere dayanarak araştırma alanımızda Kur'an-ı Kerim'i okuma pratiğinin bireylerin hayatında önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 64: Kuran'ı –Kerim'i Türkçe Mealinden Okuma Durumları

Kur'an-ı Kerim'i Türkçe mealinden hiç okudunuz mu?	Sayı	Yüzde
Evet	199	33,2
Kısmen	221	36,8
Hayır	180	30,0
Toplam	600	100,0

Dini bilgilerin oluşumu açısından bir dinin temel kaynağı olan kutsal kitabının okunup anlaşılabilmesi çok önemli bir konudur. Bu konuyla ilgili sorduğumuz soruya “Kısmen” seçeneği %36,8 gibi bir oranla en çok işaretlenen seçenek olmuştur. %33,2 “evet” seçeneğini işaretlemiş, %30 ise hiç okumadığını ifade etmiştir. Meal okuma konusunda üç seçeneğinde birbirine çok yakın oranlarda olduğunu görüyoruz. Dinin pratik yönünü(Namaz, Oruç vs) ölçmeyle ilgili sorulara

verilen olumlu cevapların oranının dini anlamaya yönelik çabadan daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

**Tablo 65: Kuran'ı –Kerim'i Türkçe Mealinden Okuma Durumları/
Dindarlık Düzeyi**

Kur'an-ı Kerim'i Türkçe mealinden hiç okudunuz mu?			Evet	Kısmen	Hayır	TOPLAM	
Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok dindar	S	35	16	3	54	
		%	17,6	8,9	1,4	9	
	Dindar	S	124	90	136	350	
		%	62,3	50	61,5	58,3	
	Az dindar	S	36	64	71	171	
		%	18,1	35,6	32,1	28,5	
	Dine İlgi Duymuyorum	S	4	9	8	21	
		%	2	5	3,6	3,5	
	Dine Karşıyım	S	0	1	3	4	
		%	0	0,6	1,4	0,7	
	TOPLAM		S	199	180	221	600
			%	100	100	100	100

$$\chi^2 = 50,825 \quad df=8 \quad sig.= ,000 \quad p < 0,05$$

Kur'an-ı Kerim'i Türkçe mealinden okuma dinin temel kaynağını dolayısıyla da dinin temel ilkelerini anlamaya yönelik çabayı ifade etmektedir. Tabloyu incelediğimizde Kur'an-ı Kerim'i Türkçe mealinden okuma durumu ile dindarlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu görmekteyiz. "Kur'an-ı Kerim'i Türkçe mealinden hiç okudunuz mu?" sorduğumuz soruya evet diyenlerin çoğunu %79,9'la kendilerini dindarlık düzeyi bakımından "dindar" ve "çok dindar" olarak tanımlayanlar oluşturmaktadır. Bu sonuç bize dindarlık düzeyi arttıkça meal okuma oranının da arttığını göstermektedir. Ancak hiç okumayanların oranında da en çok işaretleyenlerin % 61,5'le kendilerini "dindar" olarak tanımlayanların olduğunu görmekteyiz. Bu durum da bize yüksek dindarlık oranına rağmen bilinçli dindarlığın oranının düşük olduğunu göstermektedir.

3. HARAMLARLA İLGİLİ TUTUMLAR

Tablo 66: Alkol Kullanımı İlgili Görüşler

Alkol kullanımı ilgili görüşünüz nedir?	Sayı	Yüzde
Dinimiz haram kılmıştır, alınmamalıdır.	545	90,8
Haramdır ama özel günlerde alınabilir.	30	5,0
Haram olduğunu düşünmüyorum.	25	4,2
Toplam	600	100,0

Alkol alımıyla ilgili görüşleri öğrenmeye yönelik sorduğumuz soruların cevapları ile ilgili tablodaki verilere baktığımızda en çok işaretlenen seçeneğin %90,8 gibi yüksek bir oranla “dinimiz haram kılmıştır, alınmamalıdır” seçeneği olduğunu görmekteyiz. “haramdır ama özel günlerde alınabilir” seçeneği ise %5’tir. “haram olduğunu düşünmüyorum” seçeneğini işaretleyenler %4,2’dir. Araştırma alanımızda alkol alım oranının düşük olduğunu görmekteyiz. Bu sonuca bakarak araştırma alanımızda haramlara riayet açısından bir duyarlılık olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 67: Bireyin Dindarlık Düzeyi/ Alkol Alımıyla İlgili Görüşler

Alkol alımıyla ilgili görüşünüz nedir?		Dinimiz haram kılmıştır, alınmamalıdır	Haramdır ama özel günlerde alınabilir.	Haram olduğunu düşünmüyorum.	TOPLAM	
Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz ?	Çok dindar	S	51	3	0	54
		%	9,4	12	0	9
	Dindar	S	341	2	7	350
		%	62,6	8	23,3	58,3
	Az dindar	S	143	8	20	171
		%	26,2	32	66,7	28,5
	Dine İlgi Duymuyorum	S	9	10	2	21
		%	1,7	40	6,7	3,5
	Dine Karşıyım	S	1	2	1	4
		%	0,2	8	3,3	0,7
TOPLAM		S	545	25	30	600
		%	100	100	100	100

$\chi^2 = 164,897$ d.f.=8 sig.= ,000 p < 0,05

Tabloyu incelediğimizde alkol alımına yaklaşım ile bireyin dindarlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu görmekteyiz. Alkole yaklaşımı ölçmek için “Alkol alımıyla ilgili görüşünüz nedir?” sorusunu katılımcılarımıza yönelttik. “Dinimiz haram kılmıştır, alınmamalıdır” diyen katılımcıların çoğu %72 ile kendilerini “çok dindar” ve “dindar” olarak tanımlayanlardır. Kendilerini “çok dindar” olarak tanımlayan katılımcıların hiçbiri “alkolün haram olduğunu düşünmüyorum” seçeneğini tercih etmemiştir. Bu durum gösteriyor ki bireyin dindarlık düzeyi arttıkça alkolün dinimizce haram olduğunu kabullenme oranı artmaktadır.

Tablo 68: Bireylerin Faiz Konusundaki Düşünceleri

Faiz hakkında düşünceniz nedir?	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Haramdır	491	81,8
Çağımızda faiz alıp vermek kaçınılmazdır	85	14,2
Haram olduğunu düşünmüyorum	24	4,0
Toplam	600	100,0

Tabloya bakıldığı zaman toplamın %81,8'i "kesinlikle haramdır" seçeneğini işaretlemiştir. Bununla birlikte dikkati çeken diğer bir durum ise "günümüzde artık gereklidir" seçeneğini işaretleyenlerin %14,2 gibi kayda değer bir oranı oluşturmasıdır. "kesinlikle haramdır" seçeneğinin yüksek oranda tercih edilmesine ve faizin İslam dinindeki kesin yasaklardan biri⁹⁶ olmasına rağmen %14,2 gibi bir oranla "çağımızda faiz alıp vermek kaçınılmazdır" seçeneğinin tercih edilmesi, değişen hayat şartları doğrultusunda bireyin dini tutum ve davranışlarında değişikliklerin olabileceğini göstermektedir.

⁹⁶ Bakara, 2/275-276; Bakara, 2/278-279; Rum, 30/39; Âl-i İmran 3/130; Nisa 4/161.

Tablo 69: Bireylerin Faiz Konusundaki Düşünceleri/ Bireyin Dini Yaşayışı Arasındaki İlişki

Kendinizi dini inanç ve yaşayış bakımından nasıl görüyorsunuz?		İnanıyorum ve ibadetlerimi yapmaya çalışıyorum.	İnanıyorum fakat ibadetlerimi aksatıyorum.	İnanıyorum fakat ibadetlerimi yapmıyorum.	Dine ilgi duymuyorum.	TOPLAM		
Faiz Hakkındaki Düşünceniz Nedir?	Kesinlikle haramdır	S	317	134	37	3	491	
		%	91,1	76,6	62,7	16,7	81,8	
	Çağımızda faiz alıp vermek kaçınılmazdır	S	21	34	18	12	85	
		%	6	19,4	30,5	66,7	14,2	
	Haram olduğunu düşünmüyorum	S	10	7	4	3	24	
		%	2,9	4	6,8	16,7	4,0	
	TOPLAM		S	348	175	59	18	600
			%	100	100	100	100	100

$$\chi^2 = 91,486 \quad \text{d.f.}=6 \quad \text{sig.} = ,000 \quad p < 0,05$$

Bireyin dini inancı ve yaşayışı ile a faiz konusundaki düşünceler arasındaki ilişkilere baktığımızda anlamlı bir ilişki görüyoruz. İnanan ve ibadetlerini yapan bireyler %91 oranında kesinlikle haramdır görüşüne sahiptir. İnanan ancak ibadetlerini aksattığını ifade eden katılımcılar %76,5; inanıyorum fakat ibadetlerimi yapmıyorum diyenler ise %62,7 oranında kesinlikle haram olduğunu düşünürken, dine karşı ilgi duymadıklarını belirten katılımcılar %66,6 oranında çağımızda faiz alıp vermenin kaçınılmaz olduğu düşüncesine sahiptirler. Tabloya göre dini inanç ve yaşayış oranı arttıkça faizin haram olduğunu düşünenlerin oranı da artmaktadır. Aynı şekilde dini inanç ve yaşayış düzeyi azaldıkça faizin çağımızda gerekli olduğu düşüncesi ile haram olmadığı düşüncesi oranları da artmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de 7 farklı ayet-i kerimede faiz açık bir dille yasaklanmıştır.⁹⁷ Bunlardan biri:

“Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, “Alışveriş de faiz gibidir” demelerinden dolayıdır. Oysa Allah, alışverişini

⁹⁷ Bakara, 2/275-276; Bakara, 2/278-279; Rum, 30/39; Âl-i İmran 3/130; Nisa 4/161.

helâl, faizi haram kılmıştır. Bundan böyle kime Rabbinden bir öğüt gelir de (o öğüte uyararak) faizden vazgeçerse, artık önceden aldığı onun olur. Durumu da Allah'a kalmıştır. (Allah, onu affeder.) Kim tekrar (faize) dönerse, işte onlar cehennemliklerdir. Orada ebedî kalacaklardır.”⁹⁸ Ayetidir.

Tablo 70: Örneklemin Hangi Şekilde Zengin Olmak İstedğine Göre Dağılım

Mümkün olsaydı hangi şekilde zengin olmak isterdiniz?	Sayı	Yüzde
Helal yoldan çalışıp kazanarak	509	84,8
Piyango, Loto-toto gibi şans oyunları ile	10	1,7
Define bularak	18	3,0
Miras yoluyla	31	5,2
Faizle para alıp-vererek	2	0,3
Zengin biriyle evlenerek	25	4,2
Kumar oynayarak	5	0,8
Toplam	600	100,0

Katılımcılarımızın maddiyat konusundaki yaklaşımlarını ölçmek için kendilerine “Mümkün olsaydı hangi şekilde zengin olmak isterdiniz?” sorusunu yönelttik. Seçeneklerimizden üçü helal yolları temsil etse de içinde kendi emeğiyle, çabasıyla bir şey elde etme şartını barındıran tek seçenek “helal yoldan çalışıp kazanarak” seçeneğidir. En çok tercih edilen seçenek de %84,8 ile “helal yoldan çalışıp kazanarak” seçeneğini olmuştur. Bu verilere bakarak katılımcılarımızın helal kazanç konusunda hassas tutuma sahip olduğunu söyleyebiliriz.

⁹⁸ Bakara, 2/275.

4.OKULLARDA SEÇMELİ VE ZORUNLU OLARAK OKUTULAN DİNİ DERSLERE YAKLAŞIM

Tablo 71: Zorunlu Din Dersine Yaklaşım

Okullarda (ilk, orta ve lise) devlet tarafından verilen zorunlu din eğitimi/dersi hakkındaki düşünceniz nedir?	Sayı	Yüzde
Doğru ve gerekli buluyorum	439	73,2
Gereksiz ve yanlış buluyorum	36	6,0
Öğrencilerin ve velilerin tercihine bırakılmalıdır	125	20,8
Toplam	600	100,0

Okullarda tüm kademelerde zorunlu olarak verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine yaklaşımı ölçmek için katılımcılarımıza; “okullarda (ilk, orta ve lise) devlet tarafından verilen zorunlu din eğitimi/dersi hakkındaki düşünceniz nedir?” sorusunu sorduk. “Doğru ve gerekli buluyorum” seçeneği %73,2 ile en çok tercih edilen seçenektir. “Gereksiz ve yanlış buluyorum” diyenlerin oranı %6 iken; “öğrencilerin ve velilerin tercihine bırakılmalıdır” diyenler ise %20,8 oranındadır. Bu verilere bakarak zorunlu olarak verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine yaklaşımın olumlu olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Tablo 72: Zorunlu Din Dersine Yaklaşım/ Dindarlık Düzeyi

Okullarda (ilk, orta ve lise) devlet tarafından verilen zorunlu din eğitimi/dersi hakkındaki düşünceniz nedir?		Doğru ve gerekli buluyorum	Gereksiz ve yanlış buluyorum	Öğrencilerin ve velilerin tercihine bırakılmalıdır	TOPLAM	
Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok dindar	S	47	2	5	54
		%	10,7	5,6	4	9
	Dindar	S	290	14	46	350
		%	66,1	38,9	36,8	58,3
	Az dindar	S	100	14	57	171
		%	22,8	38,9	45,6	28,5
	Dine İlgi Duymuyorum	S	2	3	16	21
		%	0,5	8,3	12,8	3,5
	Dine Karşıyım	S	0	3	1	4
		%	0	8,3	0,8	0,7
TOPLAM		S	439	36	125	600
		%	100	100	100	100

$$\chi^2 = 120,975 \quad df.=8 \quad sig.= ,000 \quad p < 0,05$$

Tabloya baktığımızda zorunlu din dersine yaklaşım ile dindarlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu görüyoruz. “Doğru ve gerekli buluyorum” diyenlerin %76,8’ini kendilerini “çok dindar” ve “dindar” olarak tanımlayanlar oluşturmaktadır. “Gereksiz ve yanlış buluyorum” diyenlerin çoğu ise dindarlık düzeyi düşük olanlardır. Bu veriler ışığında dindarlık düzeyi yükseldikçe zorunlu olarak verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine yaklaşımın da aynı oranda olumlu olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 73: Seçmeli Din Derslerine Yaklaşım

Ortaokul ve liselerde Kur'an-ı Kerim, Temel Dini Bilgiler, Hz. Muhammed'in Hayatı derslerinin seçmeli olarak okutulması konusunda ne düşünüyorsunuz?	Sayı	Yüzde
Faydalıdır. Zorunlu ders olarak okutulmalıdır.	228	38,0
Faydalıdır. Seçmeli ders olarak okutulmalıdır	335	55,8
Faydasızdır. Bu dersler okullarda okutulmamalıdır.	37	6,2
Toplam	600	100,0

Ülkemizde 2012 yılından beridir ortaokul ve liselerde Kur'an-ı Kerim, Temel Dini Bilgiler, Hz. Muhammed'in Hayatı dersleri seçmeli olarak okutulmaktadır. Katılımcılarımızın bu derslere olan yaklaşımını ölçmek için kendilerine "Ortaokul ve liselerde Kur'an-ı Kerim, Temel Dini Bilgiler, Hz. Muhammed'in Hayatı derslerinin seçmeli olarak okutulması konusunda ne düşünüyorsunuz?" sorusunu yönelttik. %55,8'le "Faydalıdır. Seçmeli ders olarak okutulmalıdır" seçeneği en çok tercih edilen seçenek olmuştur. "Faydalıdır. Zorunlu ders olarak okutulmalıdır." Seçeneği %38'le ikinci sırada tercih edilirken; "Faydasızdır. Bu dersler okullarda okutulmamalıdır." Seçeneği %6,2 ile en az tercih edilen seçenektir. En çok tercih edilen seçenek seçmeli olması gerektiğini düşünenlerden oluşsa da seçmeli olarak okutulan dini dersleri faydalı bulma oranı yüksektir dolayısıyla bu derslere yaklaşımın olumlu olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 74: Zorunlu Din Dersine Yaklaşım İle Seçmeli Dini Derslere Yaklaşımın İlişkisi

Ortaokul ve liselerde Kur'an-ı Kerim, Temel Dini Bilgiler, Hz. Muhammed'in Hayatı derslerinin seçmeli olarak okutulması konusunda ne düşünüyorsunuz?			Faydalıdır. Zorunlu ders olarak okutulmalıdır.	Faydalıdır. Seçmeli ders olarak okutulmalıdır	Faydasızdır. Bu dersler okullarda okutulmamalıdır.	TOPLAM
Okullarda (ilk, orta ve lise) devlet tarafından verilen zorunlu din eğitimi/dersi hakkındaki düşünceniz nedir?	Doğru ve gerekli buluyorum	S	208	225	6	439
		%	91,2	67,2	16,2	73,2
	Gereksiz ve yanlış buluyorum	S	9	15	12	36
		%	3,9	4,5	32,4	6
	Öğrencilerin ve velilerin tercihinin bırakılmalıdır	S	11	95	19	125
		%	4,8	28,4	51,4	20,8
TOPLAM		S	228	335	37	600
		%	100	100	100	100

$$\chi^2 = 127,890 \quad \text{d.f.}=4 \quad \text{sig.} = ,000 \quad p < 0,05$$

Zorunlu din dersine yaklaşım ile seçmeli dini derslere yaklaşımın arasında ki-kare testi sonuçlarına göre anlamlı bir ilişki vardır. Yani katılımcıların zorunlu din dersine yaklaşım ile seçmeli dini derslere yaklaşımları noktasında bu soruya verdikleri yanıtların dağılımları birbirinden anlamlı derecede farklılık göstermektedir. Seçmeli dersler için “Faydalıdır. Zorunlu ders olarak okutulmalıdır.” Seçeneğini tercih edenlerin %91,2’si zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersini de “doğru ve gerekli” bulmaktadır. Seçmeli derslere karşı olumlu tutum sergileyenler zorunlu din dersine karşı da aynı oranda olumlu yaklaşmaktadırlar.

Tablo 75: Bireylerin Yeterli Dini Bilgiye Sahip Olma Bakımından Kendilerini Hangi Düzeyde Gördükleri

İbadetlerinizi yerine getirebilecek ve problemlerinizi çözebilecek düzeyde - yeterli- dini bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Evet	208	34,7
Kısmen	333	55,5
Hayır	59	9,9
Toplam	600	100,0

İbadetlerin sağlıklı bir şekilde yerine getirilebilmesi için bireylerin mensupları oldukları dinle ilgili bilgi sahibi olmaları gereklidir. Dini inanç ve tutumları ölçmede bize yardımcı olacağını düşündüğümüz “İbadetlerinizi yerine getirebilecek ve problemlerinizi çözebilecek düzeyde -yeterli- dini bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz” sorusuna toplamın %34,7’si “kesinlikle evet” seçeneğini işaretlemiştir. %55,5 ise “kısmen” seçeneğini işaretlemiştir. “Hayır” seçeneğini işaretleyenler ise %9,9 oranındadır.

Tablo 76: Bireylerin Herhangi Bir İş Yapmadan Önce, Bu İşin Dine Uygun Olup Olmadığını Araştırma Durumu

Herhangi bir işi yapmadan önce, bu işin dine uygun olup olmadığını araştırır mısınız?	Sayı	Yüzde
Evet, kesinlikle araştırırım	240	40,0
Kısmen, bazı konularda araştırırım	323	53,8
Hayır, böyle bir şeye ihtiyaç duymam	37	6,2
Toplam	600	100,0

Din hayatın dışında bir alan değildir aksine hayatın her alanına dair ölçüler ve kurallar getiren bir nizamlar bütünüdür. Dindar bir insan için herhangi bir konuda temel ölçü yaptığı işin, aldığı kararın dini inancıyla çelişip çelişmediğidir. Katılımcılarımızın dini inançlarının hayatlarının merkezine alıp almadıkları konusundaki tutumlarını ölçmek için kendilerine “Herhangi bir işi yapmadan önce,

bu işin dine uygun olup olmadığını araştırır mısınız?” sorusunu yönelttik. %53,8 oranıyla “Kısmen, bazı konularda araştırırım” seçeneği en çok tercih edilen seçenek olurken; %40’la “Evet, kesinlikle araştırırım” seçeneği ikinci sırada tercih edilmiştir. “Hayır, böyle bir şeye ihtiyaç duymam” seçeneği ise %6,2 ile kayda değer bir oran oluşturmamaktadır. Katılımcılarımızın yalnızca gerekli gördükleri konularda dine uygunluğu araştırma gereği duyduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 77: Bireylerin Herhangi Bir İşi Yapmadan Önce, Bu İşin Dine Uygun Olup Olmadığını Araştırma Durumu/ Dindarlık Düzeyi

Herhangi bir işi yapmadan önce, bu işin dine uygun olup olmadığını araştırır mısınız?			Evet, kesinlikle araştırırım	Kısmen, bazı konularda araştırırım	Hayır, böyle bir şeye ihtiyaç duymam	TOPLAM	
Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok dindar	S	40	13	1	54	
		%	16,7	4	2,7	9	
	Dindar	S	167	173	10	350	
		%	69,6	53,6	27	58,3	
	Az dindar	S	31	129	11	171	
		%	12,9	39,9	29,7	28,5	
	Dine İlgi Duymuyorum	S	1	7	13	21	
		%	0,4	2,2	35,1	3,5	
	Dine Karşıyım	S	1	1	2	4	
		%	0,4	0,3	5,4	0,7	
	TOPLAM		S	240	323	37	600
			%	100	100	100	100

$$\chi^2 = 201,431 \quad df=8 \quad sig.= ,000 \quad p < 0,05$$

Bireylerin herhangi bir işi yapmadan önce, bu işin dine uygun olup olmadığını araştırma durumu ile dindarlık düzeyi arasında ki-kare testi sonuçlarına göre anlamlı bir ilişki vardır. Anketimizde bulunan “Herhangi bir işi yapmadan önce, bu işin dine uygun olup olmadığını araştırır mısınız?” sorusuna " Evet, kesinlikle araştırırım” cevabı verenlerin çoğunu % 86,3’le kendilerini “çok dindar” ve “dindar” olarak

tanımlayan katılımcılar yer almaktadır. “Hayır, böyle bir şeye ihtiyaç duymam” seçeneğini tercih edenlerin çoğunu ise “dine ilgi duymuyorum” diyen katılımcılar oluşturmaktadır. Bu veriler ışığında dindarlık düzeyi arttıkça bireylerin herhangi bir işi yapmadan önce, bu işin dine uygun olup olmadığını araştırma durumundaki hassasiyetlerinde arttığını söyleyebiliriz.

Tablo 78: Örneklemin Dini Yaşayışın Zayıflamakta Olduğu Görüşüne Katılma Durumuna Göre Dağılımı

Toplumumuzda dini yaşayışın giderek zayıflamakta olduğu görüşüne katılıyor musunuz?	Sayı	Yüzde
Katılıyorum	498	83,0
Katılmıyorum	102	17,0
Toplam	600	100,0

Tüm sosyal bilim araştırmalarına göre toplumumuzda genel olarak gelenekten modernliğe doğru bir değişim söz konusudur. Modern hayat geleneksel yaşam tarzına göre daha seküler bir anlayışa sahiptir. Hatta bazı sosyologlar dinin moderniteyle birlikte çok kısa bir zamanda ortadan kalkacağını savunmuşlardır.⁹⁹ Bu kuramların aksine din tüm gerçekliğiyle varlığını sürdürürken kamusal alandaki etkisinin azaldığı, dini yaşayışın nitelik olarak zayıfladığı kanaatindeyiz.

Örneklemin dini yaşayışın zayıflamakta olduğu görüşüne katılma durumuna göre dağılımını ölçmek için “Toplumumuzda dini yaşayışın giderek zayıflamakta olduğu görüşüne katılıyor musunuz?” sorusunu yönelttik. %83 gibi büyük fark oluşturacak bir oranla “katılıyorum” seçeneği tercih edilmiştir. Bu veriler yukarıdaki yorumumuzu destekler niteliktedir.

⁹⁹ Kurt, a.g.e., s. 185-186.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bireyin toplumsal yapı karşısındaki konumu ile dinin toplumdaki konumu, sosyolojinin temel tartışmalarının başında gelir. Din, toplumu şekillendiren önemli bir kurumdur. Kültür, adet, gelenek, görenek, günlük yaşantı ve buna bağlı olarak gelişen alışkanlıklar, hayata bakış açısı, politik kimlik, aile hayatı, doğum, ölüm, evlilik vs. gibi doğrudan fert ve toplumla alakalı her hadise ve gerçeklik dinin tesiri altındadır. Bu durumu bu çalışmamızı yaparken İslam toplumunun küçük bir parçası olan Siverek'te siyasal, sosyal ve dinî gerçekliklerin zihniyeti önemli ölçüde belirlediğine şahit olarak daha net bir şekilde gördük.

İbn-i Haldun “coğrafya kaderdir” diyerek bir insanın hayatının içinde yaşadığı topluma göre şekillendiği gibi toplumların yaşam biçiminin de bulunduğu coğrafyanın koşullarından etkilenerek oluştuğunu zamanları aşan bir ifadeyle dile getirmiştir.

Siverek Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nin nüfus itibariyle en yoğun ve toplumsal yapı açısından en dinamik ilçelerinin başında gelmektedir. Tarihten kaynaklanan etkin rolü kasaba, sancak merkezi ve nihayet Cumhuriyet'in ilk yıllarında vilayet oluşu, köklü gelenekleri, dinamik bir sosyal yapıyı ve canlı bir şehir kültürünü içinde barındırmasında etkili olmuştur. Nüfusu ve toplumsal yapısıyla dikkatleri çeken bu kentin sorunları da aynı oranda fazla ve kendine münhasırdır.

Siverek'te;

-Eskiye oranla azalsa da etkisini halen sürdüren feodal yapı(ağalık-şeyhlik sistemi),

-Yer yer katılaştıran aşiretçilik düzeni ve buna bağlı olarak peyda olan kan davaları (artık nadiren görülse de tamamen yok olmuş değil),

-Hızlı bir şekilde artan nüfus,

-Sahip olduğu genç nüfus oranında yatırım yapılmadığından oluşan büyük işsizlik sorunu,

-Özellikle ilçe kırsalında eğitime de ket vuran mevsimlik işçi sorunsalı,

-Siverek'teki sivil toplum kuruluşlarının önemli bölümünün siyasallaşması ve Siverek'teki kanaat önderleri ve aşiret liderleri arasında siyasi rekabet bulunması,

-Aydınların kentin sorunlarına yeterince eğilmemeleri vb. problemler sahip olduğu il potansiyeline rağmen il gelişmişliğine ulaşamamasındaki en büyük engellerdir. Bu sorunlar çözüldüğü takdirde ilçenin kalkınma hızı da yükselecektir.

Bunun yanında etnik çeşitliliğe sahip olmasına rağmen bu durumun bir kavmiyetçiliğe sebep olmaması ve asırlardır devam eden hoşgörü kültürü ilçenin olumlu yönlerinin başında gelmektedir. Bu açıdan Siverek ülkemizin küçük bir modeli konumundadır. Etnik yapının toplumda ayrıştırıcı rol oynamamasındaki en büyük etken din birliğinin sağladığı bütünleştiriciliktir. Kültürel yaşamı etkileyen en önemli faktör din kurumudur. İlçede din birliğinin bütünleştiriciliğinden dolayı dilsel farklılık tek başına etnik bir aidiyet duygusunun oluşup gelişmesi için kâfi gelmemiştir. Nitekim araştırmamızın bulgularına göre de etnik köken/ana dil ile Allah inancı ve diğer inanç esaslarına olan yaklaşım ile dinin pratik yönü olan ibadetlerin yerine getirilmesi arasında anlamlı ilişkiler bulunamamıştır bu da etnik kökenin inanç ve ibadet konusunda hiçbir etkisinin olmadığını net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Yaptığımız anket çalışmasının sonucunda vardığımız kanı toplumsal bütünleştirmede aktif rol alan din konusundaki benzerlik, aynı zamanda dini yaklaşım, dindarlığın boyutları ve dini fikirlerde de benzerlik oluşturmaktadır.

Nitekim örneklemimizin Allah'a iman ve diğer iman esasları konusundaki bulgularını incelediğimizde inanç boyutunun oldukça yüksek olduğunu görmekteyiz. Yaş, cinsiyet, gelir durumu, medeni durum vs gibi değişkenler inanç konusunda etkili değilken inancın nitelik ve niceliği noktasında ve de inancın bir sonucu olan ibadetler konusunda farklılık oluşturmuştur. İnanç ve tutumların oluşmasında en önemli unsur aile olarak görülmüştür. Bu da ilçede aile yapısının etkin rolü ve dini inanç ve kimlik oluşumu konusundaki önemi hakkında fikir vermektedir.

Dinin pratik yönü olan ibadetler arasında en çok ifa edilen ibadet oruç ibadetidir. Bu durum farklı yörelere ait benzer araştırmaların da sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Gelir durumu ve eğitim düzeyi arttıkça ibadetleri yerine getirme oranı düşmektedir. Aradaki fark çok yüksek olmamakla beraber örneklemimizde kadınların dindarlık(ibadetleri yerine getirme oranı) erkeklerden daha yüksektir. Ayrıca örneklemimizde kadınların eğitim düzeyi ve çalışma hayatına katılma durumları erkeklerden daha düşüktür.

Örneklemimiz kendini dini bilgi bakımından yetersiz bulurken okullarda zorunlu ve seçmeli olarak okutulan din-ahlak derslerine karşı sergilenen olumlu yaklaşım oranı oldukça yüksektir. Bu da dini eğitimin önemsendiğinin göstergesidir.

Dinin komşu ve arkadaş seçiminde orta derecede önemli olduğu görülürken, eş seçimiyle eş ve çocukların giyiminde çok önemli bir etken olduğu görülmüştür. Eskiden yörede sıkça rastlanılan çok eşlilik(çok karınlık) konusunda genel yaklaşım olumsuzdur. Yani örneklemimiz tek eşlilikten yana tercih yapmıştır. Ayrıca dini nikâhla ilgili sorduğumuz soruya verilen cevaplar değerlendirildiğinde resmi nikahın da artık dini nikah kadar önemsendiği sonucuna varılmıştır.

Faiz, alkol, kumar, zengin olma şekli ile ilgili sorduğumuz sorulara verilen cevaplar değerlendirildiğinde haramlar konusunda yüksek oranda olumsuz yaklaşıma sahip olduğu görülmektedir.

Çok yüksek oranla örneklemimiz Siverek ilçesinin görüntü olarak dindar ama gerçekte dindar olmadığı kanısındadır. Bu da dini noktada aşırı seküler bir ortam söz konusu olmasa da bilinç düzeyinin oldukça düşük olduğunu göstermektedir.

Genç nüfusun oldukça fazla olduğu ilçede dini eğitim veren kurumların başında gelen İmam-Hatip Okulları yaptığımız görüşmeler sonucunda ilçenin dini bilinç ve kimliğini oluşturan önemli kurumlar olarak görülmekte fakat şuan bu fonksiyonunu kaybettiği düşünülmektedir. Ayrıca İslami STK'lar arasında birliğin olmaması ve ortak hareket edilmemesi sebebiyle ilçede ciddi anlamda İslami bilinçlendirme faaliyetlerinin yapılmadığından yakınılmaktadır.

Sonuç olarak kendimizi ve içinde yaşadığımız toplumu anlamaya yönelik bir çabanın sonucu olarak ortaya çıkan bu çalışma için söyleyebiliriz ki; araştırma alanımız olan Siverek ilçesinde dindarlık nitelik olarak farklı boyutlarda yaşansa da din yaşamın bütün alanlarında tesirini sürdürmekte ve bütün fonksiyonlarının yanı sıra toplumsal yapıda da kültürel anlamda bütünleştirici olarak etkin rol oynamaktadır.

KAYNAKÇA

- Açanal**, Hasan, Urfa Tarihi, Şurkav Yayınları, Ankara, 1997.
- Akman**, Ekrem, “*Kan Davaları*”, Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri, Siverek, 2001.
- Akpirinç**, Hasan Hüseyin, Siverek İlçe Merkezinin Coğrafi Etüdü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sütçü İmam Üni. S.B.E., 2012.
- Apaydın**, H. Yunus v.d., İlmihal, D.İ.B. Yayınları, Ankara, 2006, C. 1.
- Ataş**, İsmail Hakkı, 438 Numaralı Siverek Şer’iyye Sicili’nin (H.1283–1284 / M.1866–1867) Transkripsiyonu Ve Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, S.B.E., 2011.
- Baştürk**, Savaş, Taştepe, Mehtap, *Evren ve Örneklem*, Bilimsel Araştırma Yöntemleri, ed. Savaş Baştürk, Vize Yayıncılık, Ankara, 2013.
- Bauman**, Zygmunt, Sosyolojik Düşünmek, Çev: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012.
- Beşikçi**, İsmail, Doğu Anadolu'nun Düzeni Sosyo-Ekonomik Ve Etnik Temeller, E Yayınları, İstanbul, 1970.
- Bilgin**, Vejdi, Sosyal Çözüm ve Din, Etüt Yayınları, Samsun, 1997.
- _____, Vejdi, Güleç, Melda Medine, “*Halk Dindarlığı'nın Gündelik Hayattaki Görünümü İle İlgili Sosyolojik Çözümleme*”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 27, 2018/1, s.s. 73-180.
- Büyükkaya**, Hasan, İlahi Dinlerde Oruç, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi, S.B.E., 2018.
- Değirmencioğlu**, Hasan, Ortaçağ'da Siverek Tarihi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, S.B.E., Şanlıurfa, 2016.
- Cihan**, Ahmet, “*Evlilik ve Aile İçi İlişkiler*” Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri, Siverek, 2001, s.s. 39-63.
- Ece**, Hüseyin K., İslam'ın Temel Kavramları, Beyan Yayınları, İstanbul, 2017.
- Erpolat**, Mehmet Salih, XVI. Yüzyılda “*Siverek Sancağında İskan ve Nüfus*”, Tarih'te Siverek Sempozyumu Bildirileri, Siverek, 2001, s.s. 8-41.
- Gökçe**, Birsen, Toplumsal Bilimlerde Araştırma, Savaş Yayınları, Ankara, 2004.
- Gölcük**, Şerafettin, Toprak Süleyman, Kelam, Tekin Kitabevi, Konya, 2001.

- Gümüş**, Meryem, Simav'da Sosyal ve Dini Hayat, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, S.B.E., 2014.
- Günay**, Ünver, Din Sosyolojisi, İnsan Yayınları, İstanbul, 2010.
- Güngör**, Erol, İslam'ın Bugünkü Meseleleri, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2000.
- Hair**, J. F. J., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E., Multivariate Data Analysis (Çok Değişkenli Veri Analizi), 7. Baskı, Pearson-Prentice Hall Yayınevi, Amerika, 2010.
- Hatipoğlu**, Halil, Geleneksel Siverek Evleri: Sosyo-Kültürel Ve Mekânsal Bağlamda Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, F.B.E, Diyarbakır, 2018.
- İzğöer**, Ahmet Zeki, Diyarbakır Salnameleri, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Acar Matbaası, İstanbul, 1999, Cilt:1.
- Kankal**, Ahmet, "19. Yüzyılın Sonlarında Siverek'te Sosyal ve İktisadi Hayat", Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri, Siverek Kaymakamlığı, 2001, s.s. 107-118.
- Karaman**, Hayrettin v.d., Kur'an Yolu Tefsiri, D.İ.B. Yayınları, Ankara, Cilt:2. <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/496/3-ayet-tefsiri> (erişim: 16.03.2019)
- Kaya**, Kamil, Karacadağ Türkmen Aşiretinde Arabuluculuk ve Arabuluculukta Dinin Etkisi: Siverek Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ömer Halisdemir Üniversitesi S.B.E., 2017.
- Keskin**, Yusuf Ziya, "Şanlıurfa Halk Kültüründe Ölüm", Harran Üniversitesi ilahiyat Fak. Dergisi, sayı:16, 2006, s.s. 8-41.
- Kongar**, Emre, Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Remzi Kitabevi, 16. Baskı, İstanbul, 2012.
- Kurt**, Abdurrahman, Din Sosyolojisi, Dora Yayınları, İstanbul, 2011.
- Meriç**, Cemil, Sosyoloji Notları ve Konferanslar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.
- Okumuş**, Ejder, Kur'an'da Toplumsal Çöküş, İnsan Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2007.
- Örnek**, Sedat Veyis, Anadolu Folklorunda Ölüm, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1971.
- Özağaçanlı**, Zelal, Siverek İlçesinin Tarihi Sosyo-Kültürel Yapısı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, S.B.E. , 2010.

- Özer,** Ahmet, Doğu Anadolu’da Aşiret Düzeni, Mersin, 2000.
<http://www.academia.edu/download/38496192/Dogu-anadoluda-asiretduzeni.doc>
(erişim: 21.04.2019)
- Özgültekin,** Ramazan, Akman, Ekrem, Demirbağ, Hüseyin, Tarihi Ve Kültürüyle Siverek, Siverek Kaymakamlığı Yayınları, Siverek, 2003.
- Sezer,** Baykan, Sosyolojinin Ana Başlıkları, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2011.
- Siverek’i İl Yapma ve Kalkındırma Derneği Bülteni,** Mayıs 2009, Sayı: 5.
- Solmaz,** Bünyamin, “*Sosyoloji ve Din Sosyolojisi Tarihinde Din Odaklı Yaklaşım ve Yöntem Tartışmaları*”, Din Sosyolojisi, Ed. Bünyamin Solmaz ve İhsan Çapçioğlu, Çizgi Kitabevi, 2. Baskı, Konya, 2009.
- Solmaz,** Bünyamin, “*Dinin Toplum ve Kültür Üzerine Etkileri*”, Selçuk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1996, Sayı: 6, s.s. 125-145.
- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi** (Devre:1, Cilt:10, İçtima:2) T.B.M.M. Matbaası, Ankara, 1958.
- Uzgören,** Nevin, Temel İstatistiksel Yöntemler ve SPSS Uygulamaları, Ekin basım, Bursa, 2012.
- Voll,** J. Obert, İslam Süreklilik ve Değişim II, Çev. Cemil Aydın vd., Yöneliş Yayınları, İstanbul, 1995.
- Yıldız,** Doğan, Uzunsakal, Ece, “Alan Araştırmalarında Güvenilirlik Testlerinin Karşılaştırılması Ve Tarımsal Veriler Üzerine Bir Uygulama”, Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi, 2018, Sayı: 1.
- Zuckherman,** Phil, Din Sosyolojisine Giriş, Çev. İhsan Çapçioğlu ve Halil Aydınalp, Birleşik Kitabevi, Ankara, 2009.

Kur’an-ı Kerim:

- _____ **Âl-i İmran** 3/130.
- _____ **Ankebut**, 29/45.
- _____ **Bakara**, 2/275-276.
- _____ **Bakara**, 2/278-279.
- _____ **Cuma**, 62/9.
- _____ **Kalem**, 68/51.
- _____ **Nisa**, 4/3.

_____ **Nisa**, 4/161.

_____ **Nisa**, 4/129.

_____ **Ra'd**, 13/11.

_____ **Rum**, 30/39.

<https://www.siverektso.org.tr/kurumsal/oda-bilgileri/tarihce.html>(erişim: 21.03.2019)

<http://sivereksevdasi.com/haber-detay.php?haberid=11877>(erişim: 15.02.2019)

<https://www.change.org/p/turkiye-buyuk-millet-meclisi-siverek-in-gasp-edilen-il-hakkinin-iade-edilmesini-istiyoruz> (erişim: 15.02.2019).

<http://www.siverek.gov.tr/siverek-nufusu>;(erişim: 20.12.2018)

https://www.harita.gov.tr/images/urun/il_ilce_alanlari.pdf (erişim: 20.12.2018)

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>(erişim: 15.02.2019)

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>(erişim: 15.02.2019)

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>(erişim: 15.02.2019)

<http://www.siverek.gov.tr/siverek-cografik-yapisi> (Erişim: 20.11.2018).

<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/496/3-ayet-tefsiri>(erişim: 16.03.2019)

<https://siverek.meb.gov.tr/>(erişim: 23.01.2019)

<https://islamansiklopedisi.org.tr/nazar--goz-degmesi> (erişim: 21.04.2019)

<http://www.siverek.gov.tr/siverek-egitim-ve-kultur> (erişim: 20.11.2018)

<http://www.siverek.gov.tr/siverek-egitim-ve-kultur> (erişim: 18.11.2018)

KAYNAK KİŞİLER:

Adı- Soyadı	Açıklama	Doğum Yılı
Neşet HANPOLAT	Emekli Öğretmen	1945
Koçali AYMAZ	Emekli Memur- Sivil-Der Başkanı	1947
Ramazan ÖZGÜLTEKİN	Emekli Memur- Araştırmacı-Yazar	1951
Ahmet MEŞE	Öğretmen	1963
Ali İLHAN	Öğretmen	1974

ANKET FORMU

Elinizdeki anket formu, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yapılmakta olan bir yüksek lisans tezi için veri tabanı oluşturacaktır. Araştırmanın amacı, Şanlıurfa'nın Siverek İlçesi'ndeki '*Sosyal ve Dini Hayat*' hakkında bilgi edinmektir.

Araştırma bilimsel bir nitelik taşıdığından, anket sorularına samimi ve objektif cevaplar vermeniz, araştırmanın doğru, güvenilir olması ve hedeflerine ulaşması açısından önemlidir.

Bu anket formunda yer alan sorulara verdiğiniz cevaplar hiç kimse ile paylaşılmayacak ve de hiçbir kuruma verilmeyecektir, sadece yapmış olduğumuz araştırmaya hizmet için kullanılacaktır.

Lütfen bu anket formuna isminizi yazmayınız. Lütfen her bir soruyu dikkatlice okuyup durumunuza uygun seçeneğin önüne(**X**) işareti koyunuz.

Seçenekler arasında durumunuza uygun bir seçenek yoksa, 'Diğer',.....kısımına düşüncelerinizi belirtiniz.

İlginize teşekkür eder, saygılar sunarım.

Tuba ÖKENEK
Necmettin Erbakan Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Cinsiyetiniz?

1() Kadın 2() Erkek

2. Yaşınız?

1() 18-25 arası 2() 26-40 arası 3() 41-60 arası 4() 61 ve yukarısı

3. Medeni durumunuz?

1() Bekâr 2() Evli 3() Boşanmış 4() Eşi vefat etmiş

5() Diğer(Belirtiniz).....

4. Eğitim durumunuz?

1() Okuma-yazma bilmiyor 2() Okur-yazar 3() İlkokul mezunu 4() Ortaokul mezunu 5() Lise mezunu 6() Fakülte ya da yüksekokul mezunu

7() Diğer(Belirtiniz).....

5. Mesleğiniz?

1() Çiftçi 2() İşçi 3() İş adamı 4() Memur 5() Ev hanımı 6() Emekli

7() İşsiz 8() Öğrenci 9() Esnaf- Zanaatkar 10()

Diğer(Belirtiniz).....

6. Ailenizin fert sayısı kaçtır?

1().....

7. Evinizde kimlerle birlikte oturuyorsunuz?

1() Yalnız 2() Annem, babam ve kardeşlerimle 3() Eşim ve çocuklarımla

4() Eşim, çocuklarım ve diğer aile büyükleriyle

5() Diğer (Belirtiniz):.....

8. Ailenizin ortalama aylık geliri kaç liradır?

1() 1000-2200 TL arası 2() 2201-3000 TL arası 3() 3001-5000 TL arası

4() 5001-7500 TL arası 5() 7501 TL ve üzeri

9. Etnik kökeniniz/ Ana diliniz nedir?

1() Türkçe 2() Zazaca 3() Kürtçe 4() Arapça

5() Diğer(Belirtiniz):.....

10. Evde en çok hangi dili konuşuyorsunuz?

1() Türkçe 2() Zazaca 3() Kürtçe 4() Arapça

5()Diğer(Belirtiniz):.....

11. Kitle iletişim araçlarından hangilerini kullanıyorsunuz?(Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)

1() Televizyon- Radyo 2() İnternet 3() Gazete ve dergi

4() Diğer(Belirtiniz):.....

12. Sözlü, yazılı, görüntülü basının en çok hangi tür programlarını takip edersiniz? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)

1() Haber programlarını 2() Belgeselleri 3() Dizileri

4() Kadın programlarını-Gündüz Kuşağı 5() Sinema filmlerini

6() Müzik- Eğlence Programlarını 7() Dini programları

8() Diğer(Belirtiniz):.....

13.İnternet ortamında bulunan sosyal paylaşım sitelerinden hangilerini kullanıyorsunuz? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)

1() Facebook 2() Messenger 3() Twitter

4() İnstagram 5() Hiçbiri 6() Diğer(Belirtiniz):.....

14. Allah inancı bakımından kendi durumunuza uygun seçeneği işaretleyiniz.

1() Her şeyi yaratan Allah'ın varlığına kesin olarak inanıyorum ve bu konuda akli ve mantıki delillerin varlığını kabul ediyorum.

2() Allah'ın varlığına inanıyorum fakat bu konuda delile ihtiyaç duymuyorum.

3() Allah'ın varlığına inanıyorum fakat bazı şüphelerim var.

4() Allah'ın varlığına ailem ve çevrem inandıkları için inanıyorum.

5() Allah'ın varlığına inanmıyorum.

6() Diğer (Belirtiniz).....

15. Herhangi bir dini gruba veya tarikata bağlı mısınız?

1() Evet 2() Hayır 3() Diğer(Belirtiniz).....

16.Kur'an'ı Kerim'in 1400 yıl önce indirilmesine rağmen tüm emirlerinin kıyamete kadar, tüm bireysel ve sosyal hayatımızın düzenlenmesinde yeterli olduğuna/olacağına inanıyor musunuz?

1() İnanıyorum 2() İnanıyorum ama bazı tereddütlerim var
3() İnanmıyorum 4() Diğer(Belirtiniz).....

17. Hz. Muhammed (SAV) ile ilgili size uygun gelen seçeneği işaretleyiniz.

1() Hz. Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna inanıyorum.
2() Hz. Muhammed'in peygamberliği konusunda bazı şüphelerim var.
3() Bazı üstün yetenekleri olmakla beraber O'nun peygamber değil sadece bir insan olduğuna inanıyorum.
4() Diğer(Belirtiniz).....

18. Ahiret gününe, öldükten sonra dirilmeye ve insanların bu dünyadaki inanç ve amellerine göre hesaba çekilip cennet veya cehenneme gideceğine inanıyor musunuz?

1() Evet inanıyorum. 2() Hayır inanmıyorum.
3() İnanıyorum fakat bazı şüphelerim var
4() Diğer(Belirtiniz).....

19. Mümkün olsaydı hangi şekilde zengin olmak isterdiniz?

1() Helal yoldan çalışıp kazanarak 2() Piyango, Loto-toto gibi şans oyunları
3() Define bularak 4() Miras yoluyla
5() Faizle para alıp-vererek 6() Zengin biriyle evlenerek
7() Kumar oynayarak 8() Diğer(Belirtiniz).....

20. Faiz hakkında düşünceniz nedir?

1() Kesinlikle Haramdır 2() Çağımızda faiz alıp vermek kaçınılmazdır
3() Haram olduğunu düşünmüyorum 4() Diğer(Belirtiniz).....

21. Aşağıdakilerden hangisi ya da hangilerine inanırsınız. (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)

1() Fal 2() Büyü 3() Türbe ziyareti 4() Cin çarpması 5() Nazar
6() Muska 7() Şeyh-evliya kerameti 8() Diğer(Belirtiniz).....

22. İbadetlerinizi yerine getirebilecek ve problemlerinizi çözebilecek düzeyde - yeterli- dini bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?

1() Kesinlikle Evet 2() Kısmen 3() Hayır 4() Kesinlikle Hayır

23. Size göre Siverek ilçe merkezinde halkın dini algısı, dini inancı ve yaşayışı genel olarak nasıldır?

- 1() Aşırı tutucu dindar 2() Dindar hoşgörülü
3() Görüntü olarak dindar ama gerçekte değil 4() Din gündemlerinde yoktur
5() Dine karşıdırlar 6() Diğer(Belirtiniz).....

24. Arkadaşlık, komşuluk ilişkisine gireceğiniz insanların dindarlığı sizin için ne kadar önemlidir?

- 1() Hiç önemli değil 2() Orta derecede önemlidir 3() Çok önemlidir
4() Diğer(Belirtiniz).....

25. Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz?

- 1() Çok dindar 2() Dindar 3() Az dindar 4() Dine ilgi duymuyorum
5() Dine karşıyım

26. Size göre şu anki dini inanç ve tutumlarınızın oluşmasında aşağıdakilerden hangisi ya da hangileri etkili olmuştur? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)

- 1() Ailem 2() Arkadaş ve dostlarım 3() Vaazlar ve hutbeler
4() Okuldaki öğretmenlerim 5() Okuduğum kitaplar
6() Radyo ve TV programları 7() Diğer (Belirtiniz).....

27. Dinin nikah konusunda tutumunuz aşağıdakilerden hangine daha uygundur?

- 1() Dini nikah mutlaka gereklidir 2() Dini nikah gereksizdir
3() Resmi nikah olmadan dini nikah kısılmamalıdır 4() Diğer(Belirtiniz).....

28. Çok eşlilik (Çok karınlık) konusundaki düşünceniz aşağıdakilerde hangisine uygundur?

- 1() Yanlış bir davranıştır
2() Yanlış bir davranıştır ama zorunlu durumlarda başvurulabilir
3() Doğru ve gerekli bir davranıştır 4() Diğer (Belirtiniz):

29. Eşinizin ve çocuklarınızın nasıl giyinmelerini istersiniz?

- 1() İstedikleri gibi giyinmeliler 2() Dini emirlere uygun giyinmeliler
3() Geleneklere uygun giyinmeliler 4() Diğer (Belirtiniz):.....

30. Sizce eş seçiminde dikkat edilmesi gereken en önemli özellik nedir?

- 1() Dindar- ahlaklı olması 2() Güzel-yakışıklı olması 3() Zengin olması
4() Soylu olması 5() Aşiretten olması 6() Diğer (Belirtiniz).....

31. Okullarda (ilk, orta ve lise) devlet tarafından verilen zorunlu din eğitimi/dersi hakkındaki düşünceniz nedir?

- 1 () Doğru ve gerekli buluyorum 2 () Gereksiz ve yanlış buluyorum
3 () Öğrencilerin ve velilerin tercihine bırakılmalıdır
4 () Diğer (Belirtiniz).....

32. Ortaokul ve liselerde Kur'an-ı Kerim, Temel Dini Bilgiler, Hz. Muhammed'in Hayatı derslerinin seçmeli olarak okutulması konusunda ne düşünüyorsunuz?

- 1 () Faydalıdır. Zorunlu ders olarak okutulmalıdır.
2 () Faydalıdır. Seçmeli ders olarak okutulmalıdır.
3 () Faydasızdır. Bu dersler okullarda okutulmamalıdır.
4 () Diğer (Belirtiniz).....

33. Kendinizi dini inanç ve yaşayış bakımından nasıl görüyorsunuz?

- 1 () İnanıyorum ve ibadetlerimi yapmaya çalışıyorum. 2 () İnanıyorum fakat ibadetlerimi aksatıyorum.
3 () İnanıyorum fakat ibadetlerimi yapamıyorum.
4 () Dine ilgi duymuyorum.
5 () Diğer.....

34. Kur'an-ı Kerim'i Türkçe mealinden hiç okudunuz mu?

- 1 () Evet 2 () Hayır 3 () Kısmen 4 () Diğer.....

35. Aşağıdaki namaz ve oruç ibadetlerinden hangilerini, hangi sıklıkla yerine getiriyorsunuz.

	Devamlı	Ara-sıra	Hiç
5 Vakit Namaz	1 ()	2 ()	3 ()
Cuma Namazı	1 ()	2 ()	3 ()
Bayram Namazları	1 ()	2 ()	3 ()
Teravih Namazı	1 ()	2 ()	3 ()
Nafile Namaz	1 ()	2 ()	3 ()
Ramazan Orucu	1 ()	2 ()	3 ()
Nafile Oruç	1 ()	2 ()	3 ()

36. Kur'an-ı Kerim'i Arapçasından okuma ile ilgili durumunuz aşağıdakilerden hangisine uymaktadır?

- 1 () Sık sık okurum 2 () Ara-sıra okurum 3 () Nadiren okurum 4 () Okumam

37. Toplumumuzda dini yaşayışın giderek zayıflamakta olduğu görüşüne katılıyor musunuz?

1() Katılıyorum 2() Katılmıyorum 3() Diğer(Belirtiniz).....

38. Alkol kullanımı ile ilgili görüşünüz nedir?

1() Dinimiz haram kılmıştır, alınmamalıdır. 2() Haram olduğunu düşünmüyorum.
3() Haramdır ama özel günlerde alınabilir. 4() Diğer(Belirtiniz).....

39. Zekat konusundaki tutumunuz nedir?

1() Düzenli olarak her yıl veririm 2() Ara sıra veririm 3() Vermeyi isterim ama imkanım olmadığı için veremem 4() Zekat vermem
5() Diğer (Belirtiniz).....

40. Hangi sıklıkla dua edersiniz?

1() Her an her durumda dua ederim
2() Bir sıkıntıyla karşılaştığımda dua ederim
3() Duaya inanmam, dua etmem
4() Diğer(Belirtiniz).....

41. Kaderle ilgili inancınız aşağıdaki seçeneklerden hangisine uygundur?

1() Kadere inanırım, kişi ancak kaderinde olanı yaşar.
2() Kadere inanırım fakat kişi çalışarak da kaderini belirler.
3() Kadere inanmıyorum, kişi kaderini kendisi belirler.
4() Diğer(Belirtiniz).....

42. Kadının ev dışı ortamlarda çalışması ile ilgili düşünceniz nedir?

1() Her yerde ve her işte çalışabilir
2() Sadece hanımlara uygun olan iş ve işyerlerinde çalışabilirler
3() Çalışamaz
4() Diğer (Belirtiniz).....

43. Evli olmayan kız ve erkeklerin görüşmeleri ve bir arada özel hayat yaşamaları(flört)hakkındaki görüşünüz nedir?

1() Çağımızın gereğidir, normaldir 2() Ahlaki değildir ve günahtır
3() Ayıptır 4() Diğer (Belirtiniz).....

44. Herhangi bir işi yapmadan önce, bu işin dine uygun olup olmadığını araştırır mısınız?

1() Evet, kesinlikle araştırırım 2() Kısmen, bazı konularda araştırırım
3() Hayır, böyle bir şeye ihtiyaç duymam
4() Diğer (Belirtiniz).....